Lubuskie
Warte zachodu

ROPS
Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej
w Zielonej Górze

DIAGNOZA WYBRANYCH ASPEKTÓW WARUNKÓW ŻYCIA ŚRODOWISK POPEGEEROWSKICH W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Zielona Góra 2014

Lubuskie
Warte zachodu

ROPS
Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej
w Zielonej Górze

DIAGNOZA WYBRANYCH ASPEKTÓW WARUNKÓW ŻYCIA ŚRODOWISK POPEGEEROWSKICH W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Openfield
RESEARCH & COMMUNICATIONS

Zielona Góra 2014

WYDAWCA
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze
65-042 Zielona Góra, al. Niepodległości 36
tel. 68 323 18 80

REDAKCJA
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze,
Obserwatorium Integracji Społecznej:
Paweł Jagasek
Marcin Senkowski
Paulina Cendrowska-Kotalla
Grażyna Rembowska

OPRACOWANIE RAPORTU
Małgorzata Zalewska
Maciej Maj

KOREKTA
Wioletta Wodnicka

OPRACOWANIE GRAFICZNE, PROJEKT OKŁADKI, SKŁAD I DRUK:
Przedsiębiorstwo Poligraficzno-Usługowe „Multigraf" s.c. Rafał Ellert, Jarosław Tomczuk
85-135 Bydgoszczy, ul. Bielicka 76 C
tel./fax 52 340 41 37
www.multigrafdruk.pl, e-mail: biuro@multigrafdruk.pl

NAKŁAD
1000 szt.

/Egzemplarz bezpłatny/

Publikacja powstała w ramach projektu systemowego *Koordynacja na rzecz aktywnej integracji*, współfinansowanego przez Europejski Fundusz Społeczny w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet I *Zatrudnienie i integracja społeczna*, Działanie 1.2 *Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej*

www.rops.lubuskie.pl
sekretariat@rops.lubuskie.pl

Spis treści

GŁÓWNE WNIOSKI Z BADANIA 5

WPROWADZENIE 13

METODOLOGIA BADANIA 16
- Cel badania 16
- Metody i techniki badawcze 17
- Problemy metodologiczne 19
- Definicje 21

CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA OBSZARÓW WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO 23

CHARAKTERYSTYKA MIEJSCOWOŚCI POPEGEEROWSKICH W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM 26
- Demografia 31
  - Gęstość zaludnienia 31
  - Przeciętna liczba mieszkańców 33
  - Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym 34
  - Wskaźnik obciążenia demograficznego 35
  - Struktura wiekowa 37
  - Prognoza liczby ludności na obszarach miejskich i wiejskich 40
  - Struktura płci 41
- Przyrost naturalny 42
- Bezrobocie 44
- Pracujący w rolnictwie 48
- Podmioty gospodarki narodowej 49
- Turystyka 59
- Edukacja i wychowanie 68
- Kultura i sport 83
- Mieszkalnictwo 91

Pomoc społeczna 99
Wskaźnik migracji i emigracji 105

WYNIKI BADAŃ Z PRZEDSTAWICIELAMI INSTYTUCJI I ORGANIZACJI DZIAŁAJĄCYCH W OBSZARZE POLITYKI I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ 107

MAPY LOKALIZACJI PROBLEMÓW I POTENCJAŁU OBSZARÓW POPEGEEROWSKICH 117
Odsetek mieszkańców problemowych miejscowości popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej gminy 118
Odsetek mieszkańców obszarów popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej powiatu 119
Odsetek mieszkańców miejscowości popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej powiatu 120
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarach popegeerowskich 121
Liczba gospodarstw agroturystycznych na obszarach popegeerowskich 122
Uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów na obszarach popegeerowskich 123
Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności wiejskiej na obszarach popegeerowskich 124

WZÓR KWESTIONARIUSZA WYWIADU TELEFONICZNEGO WSPOMAGANEGO KOMPUTEROWO (CATI) Z PRACOWNIKAMI POMOCY SPOŁECZNEJ 125

GŁÓWNE WNIOSKI Z BADANIA

Ile miejscowości popegeerowskich zlokalizowanych jest w regionie?

W województwie lubuskim zlokalizowanych jest **69 miejscowości popegeerowskich**, rozprzestrzenionych na terenie 39 gmin – 18 wiejskich i 21 miejsko-wiejskich. Obszary popegeerowskie stanowią zatem 52,7% wszystkich gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w regionie. Najmniejsza popegeerowska wieś liczy 19 mieszkańców (wieś Siedlisko w gminie Maszewo w powiecie krośnieńskim), największa natomiast jest miejscem zamieszkania dla 3077 osób (wieś Słońsk w gminie Słońsk w powiecie sulęcińskim), co uwidacznia silne zróżnicowanie badanych miejscowości pod względem ich liczebności.

Jaki procent ludności wiejskiej zamieszkuje obszary popegeerowskie?

W miejscowościach popegeerowskich zlokalizowanych na terenie województwa lubuskiego mieszka **11,3%** ludności wiejskiej, natomiast negatywne skutki procesów likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych mogą dotyczyć pośrednio aż **67%** mieszkańców terenów wiejskich – taki odsetek ludności wiejskiej regionu skupiony jest w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich, gdzie znajdują się dawne siedziby PGR-ów.

Gdzie znajduje się największe w regionie natężenie problemu?

Największymi skupiskami ludności popegeerowskiej są cztery zlokalizowane w swoim bezpośrednim sąsiedztwie powiaty: **sulęciński, międzyrzecki, gorzowski i słubicki**. W miejscowościach popegeerowskich mieszka tutaj od 15,4% do 36,2% mieszkańców obszarów wiej-

skich danego powiatu. Natomiast do gmin posiadających najwyższy odsetek mieszkańców popegeerowskich wsi należą **Słońsk (63,8%), Przytoczna (62,9%) oraz Pszczew (52,1%)**.

Ile miejscowości popegeerowskich to miejscowości problemowe?

Problemowa miejscowość popegeerowska to taka, w której odsetek osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej przekracza 20% ludności ogółem. W województwie lubuskim funkcjonuje tylko **jeden problemowy obszar popegeerowski** – gmina Bledzew, w której udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem wyniósł w 2012 roku 21,9%. Alarmujący jest odsetek korzystających z pomocy społecznej w miejscowości Przytoczna, który w 2012 roku wyniósł 19,7%, zbliżając się do granicy przyjętej do wyszczególniania problemowych wsi popegeerowskich.

W jakich obszarach występują różnice w warunkach i jakości życia między miejscowościami popegeerowskimi a pozostałymi obszarami wiejskimi województwa lubuskiego?

Przeciętna liczba mieszkańców

Przeciętna wieś popegeerowska liczy znacznie więcej mieszkańców niż przeciętna wieś w województwie lubuskim – jest to odpowiednio 718 i 275. Gęstość zaludnienia na obszarach popegeerowskich jest zbliżona do gęstości zaludnienia na obszarach wiejskich ogółem, a największą obserwuje się w popegeerowskich gminach Deszczno, Otyń i Zielona Góra.

Wskaźnik obciążenia demograficznego

Wartość wskaźnika obciążenia demograficznego na obszarach popegeerowskich jest bardzo zbliżona do tendencji występującej na obsza-

rach wiejskich ogółem, a wśród środowisk popegeerowskich o alarmującej wartości tego wskaźnika należy wskazać obszary wiejskie gmin Sława, Drezdenko i Dobiegniew.

Struktura wiekowa

Struktura wiekowa mieszkańców obszarów popegeerowskich nie różni się od struktury wiekowej mieszkańców obszarów wiejskich ogółem. Wśród obszarów popegeerowskich osiągających odbiegające od normy odsetki poszczególnych grup wiekowych należy wskazać obszary wiejskie gmin Iłowa, Skwierzyna, Lubniewice i Dobiegniew, a także gminy Przytoczna, Bledzew, Maszewo i Trzebiel.

Bezrobocie

Obszary popegeerowskie w województwie lubuskim charakteryzują się większym nasileniem problemu bezrobocia niż obszary niebędące siedzibami Państwowych Gospodarstw Rolnych. W 2012 roku na jedną gminę wiejską i miejsko-wiejską, pozbawioną śladów funkcjonowania i późniejszej likwidacji PGR-u, przypadało średnio 561 zarejestrowanych bezrobotnych. Liczba ta jest zdecydowanie wyższa w przypadku gmin popegeerowskich i wyniosła ona w tym samym roku 709. Największym udziałem bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym charakteryzuje się popegeerowska gmina Dobiegniew (19,8%), a następnie Kożuchów (17,5%) i Bledzew (15,5%).

Przedsiębiorczość

W miejscowościach popegeerowskich odnotowano wyższą średnią podmiotów gospodarczych we wszystkich poszczególnych latach – wynosi ona 21 dla miejscowości wiejskiej i 24 dla miejscowości wiejskiej popegeerowskiej. Osiągają one jednak niższy wskaźnik przedsiębiorczości w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne – odsetek osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniósł w 2012 roku

dla ogółu obszarów wiejskich 9,1, natomiast dla obszarów popegeerowskich 8,2. Wśród gmin popegeerowskich, które cechują się najniższymi odsetkami osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym, należy wskazać obszary wiejskie gminy Torzym, obszary wiejskie gminy Lubniewice oraz gminę Bledzew.

Struktura podmiotów gospodarczych

Struktura podmiotów gospodarczych w trzech głównych sektorach pomiędzy obszarami wiejskimi a miejscowościami popegeerowskimi pozostaje nieco odmienna. Na obszarach wiejskich województwa lubuskiego obserwuje się większy odsetek podmiotów z sektora rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa niż w miejscowościach popegeerowskich, które charakteryzują się również niższym odsetkiem podmiotów z branży przemysłowej i budowlanej. Obserwuje się także wyższy udział podmiotów zaliczanych do pozostałej działalności usługowej, niż ma to miejsce w strukturze podmiotów obszarów wiejskich ogółem. Największy udział tradycyjnego, opartego na rolnictwie sektora I – najbardziej wykraczający poza wartości w strukturze ogólnej dla obszarów wiejskich – obserwuje się w następujących miejscowościach popegeerowskich: Strzelce Klasztorne, Lubikowo, Bukowiec, Nowe Gorzycko, Bledzew, Kiełpin, Wysoka, Maniszewo (100%), Lipna, Siedlisko, Długie, Stary Strącz, Kalsk i Swarzynice.

Turystyka

Obszary popegeerowskie charakteryzują się lepiej rozwiniętą bazą noclegową niż obszary wiejskie ogółem. Na jedną gminę wiejską przypada średnio 0,57 obiektu hotelowego i 1,8 obiektu noclegowego innego niż hotelowy, a adekwatne wartości dla gminy popegeerowskiej to 0,88 i 2,36. Jednak przeznaczone do dyspozycji gości hotele i inne obiekty noclegowe zlokalizowane w wiejskich miejscowościach, będących niegdyś siedzibą PGR-ów, stanowią zaledwie 5,7% wszystkich obiektów na obszarach wiejskich województwa lubuskiego. Tak-

że średnia liczba noclegów w wiejskich miejscowościach popegeerowskich jest wyraźnie niższa niż w obciążonych gminach oraz na obszarach wiejskich ogółem. Najwięcej gospodarstw agroturystycznych zlokalizowano w powiecie międzyrzeckim.

Wychowanie przedszkolne

Przedszkola zlokalizowane w miejscowościach popegeerowskich stanowią 43,2% wszystkich przedszkoli na obszarach wiejskich regionu. Przedszkolaki z miejscowości popegeerowskich stanowią natomiast 26,2% wszystkich przedszkolaków z obszarów wiejskich województwa lubuskiego. Średnia liczba dzieci w przedszkolach jest znacznie niższa na obszarach popegeerowskich i w miejscowościach popegeerowskich niż na pozostałych obszarach województwa lubuskiego.

Edukacja

Różnice edukacyjne między obszarami popegeerowskimi a obszarami wiejskimi ogółem uwidacznia wskaźnik skolaryzacji brutto i netto. W gminach popegeerowskich współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych wyniósł w roku 2012 – 73,16%, natomiast dla szkół gimnazjalnych – 52,04%. Współczynnik skolaryzaji netto dla szkół podstawowych wyniósł w 2012 roku w gminach popegeerowskich 70,18%, a dla szkół gimnazjalnych 47,91%.

Komputeryzacja szkół

Udział szkół podstawowych wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu przeznaczone do użytku uczniów jest niższy w gminach popegeerowskich niż na terenach wiejskich województwa lubuskiego ogółem. Pozytywnie należy jednak ocenić fakt, iż udział ten corocznie rośnie. Liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu jest wyższa na obszarach popegeerowskich niż na obszarach wiejskich ogółem, jednak corocznie ulega zmniejszeniu (obecnie 7,67). Biorąc pod uwagę miejscowości popegeerowskie, licz-

ba uczniów przypadających na komputer z dostępem do sieci dochodzi nawet do 19 osób.

Infrastruktura sportowa

Mieszkańcy gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, na terenach których działały Państwowe Gospodarstwa Rolne, mają trudniejszy dostęp do instytucji sportowych. Na jedną taką gminę przypadają bowiem 2,15 kluby sportowe, natomiast dla pozostałych obszarów wiejskich wartość ta wynosi 2,6. Kluby sportowe w miejscowościach popegeerowskich stanowią tylko 13,5% wszystkich tego typu placówek na obszarach wiejskich województwa lubuskiego. Warto jednak podkreślić, że zaprezentowane dane mają charakter orientacyjny, spowodowany brakiem niezbędnych informacji w statystyce publicznej dla miejscowości statystycznych.

Biblioteki

Na jedną gminę wiejską i miejsko-wiejską w regionie przypada 2,34 bibliotek, natomiast na jedną gminę wiejską i miejsko-wiejską popegeerowską wskaźnik ten wynosi 2,90. Na terenie wsi popegeerowskich funkcjonuje 27 bibliotek oraz ich filii, co stanowi 23,9% wszystkich tego typu placówek działających na obszarach wiejskich województwa lubuskiego. Średni księgozbiór dla biblioteki zlokalizowanej w popegeerowskiej wsi to 8 664 woluminów w 2012 roku. Niższy jest jednak wskaźnik komputeryzacji bibliotek w miejscowościach popegeerowskich. Na jedną bibliotekę na obszarach wiejskich ogółem przypada 3,1 komputera z dostępem do sieci, natomiast w przypadku wsi popegeerowskich wskaźnik ten wynosi 2,4.

Mieszkalnictwo

W wiejskich miejscowościach popegeerowskich liczba mieszkań oddanych do użytku wynosiła w 2010 roku 105, w 2011 roku zwiększyła się do 121, natomiast w 2012 uplasowała się na poziomie 151. Średnia po-

wierzchnia mieszkania oddanego do użytku w miejscowości popegeerowskiej wyniosła w 2012 roku 123,6 m^2. Warunki mieszkaniowe należy ocenić jako nieznacznie gorsze w popegeerowskich gminach niż na obszarach wiejskich ogółem, a największe różnice występują w dostępie do instalacji kanalizacyjnej i gazowej.

Pomoc społeczna

Trzy spośród powiatów o najwyższych, przekraczających średnią wartość dla obszarów wiejskich ogółem wskaźnikach, należą do obszarów o najwyższych odsetkach ludności zamieszkałej w miejscowościach popegeerowskich w ogólnej ludności wiejskiej w obrębie danego powiatu. Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w gminach wiejskich popegeerowskich stanowią 46,8% wszystkich rodzin pobierających wskazane świadczenie w gminach wiejskich województwa lubuskiego. Odsetek dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny wynosi w gminach wiejskich ogółem 38,9%. Wielkość tego odsetka jest wyższa w przypadku wiejskich gmin popegeerowskich, gdyż jej przeciętna wartość dla gminy wynosi 41%.

Saldo migracji

Na obszarach wiejskich województwa lubuskiego obserwuje się dodatnie saldo migracji, wynoszące w latach 2010, 2011 i 2012 odpowiednio 1 066, 658 i 929. Najwyższe dodatnie saldo migracji odnotowano w gminie popegeerowskiej Zielona Góra, natomiast najwyższe ujemne saldo migracji zaobserwowano na obszarach miejskich gminy Lubsko. Saldo migracji dla gmin popegeerowskich ogółem jest dodatnie i w roku 2012 wyniosło 825.

Opinia pracowników pomocy społecznej

Pracownicy pomocy społecznej ocenili warunki życia ludności wiejskiej na obszarach popegeerowskich jako gorsze od warunków życia ludności wiejskiej na obszarach wiejskich ogółem w 12 kategoriach na 15. Le-

piej oceniono jakość życia ludności na obszarach popegeerowskich jedynie pod względem warunków mieszkaniowych, sytuacji finansowej rodzin oraz aktywności społecznej mieszkańców. Największe dysproporcje w ocenie jakości życia między gminami wiejskimi i miejsko-wiejskimi obciążonymi miejscowościami popegeerowskimi a pozostałymi gminami wiejskimi i miejsko-wiejskimi odnotowano w obszarze dostępu do komunikacji publicznej, aktywności zawodowej mieszkańców i dostępu do opieki zdrowotnej. 63,5% pracowników instytucji i organizacji działających w obszarze pomocy i polityki społecznej dostrzega skutki obciążenia gminy problemami społecznymi, wynikającymi z tego, iż znajdują się na jej terenie obszary popegeerowskie.

WPROWADZENIE

Proces transformacji systemowej, który nastąpił po roku 1989 w Polsce, spowodował konieczność dostosowania ówczesnych rozwiązań instytucjonalnych do zupełnie innych wymagań gospodarki wolnorynkowej. **Proces niezbędnych przemian szczególnie silnie odczuli mieszkańcy obszarów wiejskich**, wykazujący najmniejsze przygotowanie gospodarcze i społeczne do wkroczenia w nowy ustrój polityczny. Brak spójnej i nastawionej na konkretne problemy polityki wobec wykazujących podobne problemy obszarów wiejskich dodatkowo utrwalił zachodzące tam niekorzystne zjawiska, takie jak bezrobocie, ubóstwo, dewastacja infrastruktury, odpływ młodych i wykształconych ludzi czy bezradność społeczna.

W szczególnej sytuacji znaleźli się mieszkańcy wsi, których jedynym miejscem zatrudnienia były Państwowe Gospodarstwa Rolne, gdy tworzona od 1989 roku gospodarka wolnorynkowa pociągnęła za sobą konieczność ich likwidacji. Niska efektywność pracy, marnotrawienie zasobów, słaba wydajność czy nadmiernie rozbudowana sieć świadczeń społecznych to tylko niektóre zarzuty stawiane PGR-om, dodatkowo przesądzające o ich upadku. Warto jednak pamiętać, że pomimo funkcjonowania głównie dzięki dotacjom państwowym i prosperowania na granicy rentowności, Państwowe Gospodarstwa Rolne stanowiły miejsce pracy dla znacznego odsetka ludności wiejskiej. Ich likwidacja, mająca na celu dobro gospodarcze, jednocześnie doprowadziła do prawdziwej eksplozji problemów społecznych, które **mogą obciążać mieszkańców popegeerowskich wsi aż do dziś**.

Pracownicy PGR-ów zostali zwolnieni niemal z dnia na dzień, a zdecydowana ich większość nie otrzymała odszkodowania, a jedynie comiesięczne zasiłki. Nie skierowano ich również na kursy pozwalające na zdobycie pozarolniczych kompetencji zawodowych oraz odnalezienie

się w nowym systemie politycznym. Posiadane przez nich wykształcenie, likwidacja wielu połączeń komunikacyjnych z miastami oraz brak niezbędnych do poruszania się po rynku pracy umiejętności zdecydowanie utrudniały podjęcie zatrudnienia. Brak pracy, a w konsekwencji dochodu, generował nie tylko **alarmujący zasięg bezrobocia**, ale także **ubóstwa, patologii i bezradności społecznej**. Paradoksalnie, wypłaty zasiłków mających na celu wsparcie byłych pegeerowców hamowały ich wysiłki skierowane na poszukiwanie zatrudnienia. Ich ustanie spowodowało, iż uzależnione od pomocy finansowej i oduczone pracy jednostki popadały w **apatię, zniechęcenie i alkoholizm**. Likwidacja PGR-ów sprowadziła liczne trudności na lokalne samorządy, które stanęły przed koniecznością udzielania świadczeń dla byłych pegeerowców oraz kosztownego utrzymania osiedli. Daleko zaawansowana oszczędność wymagała **zatem rezygnacji z zaplecza socjalnego i kulturalnego** – placówki edukacyjne, kulturalne oraz linie publicznego transportu zamykano z uwagi na brak środków niezbędnych do ich administracji. Mieszkańcy wsi popegeerowskich zostali zatem pozbawieni dostępu do kultury i życia społecznego, edukacji, komunikacji, a nierzadko nawet prądu i ogrzewania, co pogłębiało stopniowo ich izolację społeczną oraz zwiększało dystans dzielący ich od pozostałych, nieobciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji PGR-ów obszarów.

Kim jest dziś były robotnik rolny i co zmienił przełom 1989, a w szczególności likwidacja PGR-ów? Można przypuszczać, że u wielu byłych pracowników Państwowych Gospodarstw Rolnych przetrwały elementy starego świata i ukształtowanej w nim mentalności, uniemożliwiające pełną aktywność w życiu społecznym opartym na nowych zasadach. Głęboko zakorzenione postawy zmieniają się powoli, a często przekazywane są także kolejnym pokoleniom. Traumatyczna dla większości pracowników PGR-ów ich likwidacja i jednoczesne dynamiczne zmiany natury społecznej i gospodarczej pozostawiły społeczności pegeerowskie w sytuacji pogłębiającego się dystansu rozwojowego między nią a resztą społeczeństwa. Izolację członków społeczności popegeerowskich dodatkowo wzmacniały liczne stereotypy ob-

ciążające pracowników PGR-ów, przedstawiające ich jako zwolenników poprzedniego systemu, marnotrawców i biorców. **Określenie jakości i warunków życia mieszkańców popegeerowskich wsi, a następnie ich zestawienie z pozostałymi obszarami wiejskimi województwa lubuskiego, pozwolą zidentyfikować charakter i skalę dystansu społeczno-gospodarczego miejscowości obciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych.**

METODOLOGIA BADANIA

Cel badania

Celem głównym badania była **diagnoza problemów społecznych i jakości życia mieszkańców miejscowości popegeerowskich w województwie lubuskim** w oparciu o dane zastane w latach 2010–2012 oraz badanie ankietowe.

Diagnoza została dokonana w oparciu o kluczowe do oceny warunków życia ludności **wskaźniki w następujących obszarach**:

- demografia,
- rynek pracy i bezrobocie,
- odsetek osób pracujących w rolnictwie,
- podmioty działalności gospodarczej,
- turystyka,
- edukacja i wychowanie,
- kultura i sport,
- mieszkalnictwo,
- pomoc społeczna,
- migracja i emigracja.

Podjęte prace badawcze nakierowane zostały nie tylko na dostarczenie wiedzy o wartościach podanych wskaźników dla poszczególnych miejscowości popegeerowskich, lecz także na **porównanie obszarów obciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych z ogółem obszarów wiejskich województwa lubuskiego**. Omówienie jakości życia mieszkańców popegeerowskich wsi na tle mieszkańców nieobciążonych miejscowości wiejskich pozwala bowiem na ukazanie głównych różnic, dysproporcji oraz obszarów zwiększających dystans i izolację byłych pracowników PGR-ów.

Diagnoza jakości i warunków życia mieszkańców powinna uwzględnić zarówno **obiektywne, jak i subiektywne wskaźniki obrazujące egzystencję na danym obszarze**. Wskaźniki obiektywne dotyczą obserwowalnych i mierzalnych faktów, takich jak liczba szkół, stopy bezrobocia czy liczbę podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców. Pozwalają precyzyjnie porównać objęte badaniem obszary i liczbowo wyrazić zachodzący między nimi dystans. Wskaźniki subiektywne dotyczą natomiast oceny dostrzeganych faktów i zjawisk, np. stopnia zaspokojenia potrzeb w zakresie warunków mieszkaniowych, możliwości rozwojowych gminy czy też stopnia poczucia bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania. Subiektywna ocena dostępności do zasobów warunkujących jakość życia przez mieszkańców obszarów popegeerowskich pozwoli lepiej zinterpretować dane liczbowe i będzie pomocna przy wskazywaniu elementów życia społecznego, wymagających najszybszej interwencji.

Metody i techniki badawcze

Diagnoza została dokonana w oparciu o **badania ilościowe**. Wśród zastosowanych technik znalazła się **analiza danych zastanych oraz telefoniczny wywiad wspomagany komputerowo (CATI)**.

Analizę danych zastanych przeprowadzono w oparciu o statystykę gromadzoną przez Główny Urząd Statystyczny (Bank Danych Lokalnych), materiały poświęcone lokalizacji środowisk popegeerowskich udostępnione przez gorzowski oddział Agencji Nieruchomości Rolnych, Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2013, Powszechny Spis Rolny 2010, a także dane uzyskane od Urzędów Gmin dotyczące ilości gospodarstw agroturystycznych.

Wywiady telefoniczne, wspomagane komputerowo (CATI) zostały przeprowadzone z pracownikami domów pomocy społecznej, gminnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy i integracji społecznej. Celem wywiadów było poznanie subiektywnej oceny dostępu do warunkujących jakość życia zasobów mieszkańców wsi popegeerowskich na tle mieszkańców ogółu obszarów wiejskich. Zastosowanie wskazanej techniki w celu dokonania diagnozy okazało się konieczne, ponieważ dane składające się na ogólnodostępną statystykę publiczną charakteryzują się licznymi brakami uniemożliwiającymi uzyskanie pełnego obrazu jakości życia na obszarach wiejskich województwa lubuskiego. Pracownicy instytucji publicznych działających w obszarze pomocy społecznej posiadają wiedzę i doświadczenie niezbędne do wskazania kluczowych trudności, zaniedbań oraz uwarunkowań społeczno-gospodarczych, przekładających się na niską jakość egzystencji zamieszkujących dany rejon mieszkańców. Wykorzystanie potencjału tej grupy respondentów pozwoliło uzupełnić dane, których nie udało się pozyskać z dostępnej statystyki publicznej.

Respondenci zostali podzieleni na dwie grupy:

- pracowników instytucji pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych działających na terenie gmin nieobciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji PGR-ów;

- pracowników instytucji pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych działających na terenie gmin obciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji PGR-ów.

Badanie zostało zrealizowane w oparciu o ten sam kwestionariusz wywiadu, by oceny poszczególnych aspektów jakości i warunków życia w gminach nieobciążonych i obciążonych były możliwe do porównania. Dodatkowo, kwestionariusz przeznaczony do subiektywnej oceny warunków życia na wsi w gminach obciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji PGR-ów zawierał pytania dotyczące oferty placówek wspierających pod kątem ludności popegeerowskiej, prognoz związanych ze skalą występujących tam problemów oraz zjawiska dziedziczenia problemów społecznych przez kolejne pokolenia zamieszkujące popegeerowskie wsie. W badaniu wzięło udział 85 pracowników instytucji pomocy społecznej oraz organizacji działających w obszarze pomocy i integracji społecznej, a do utworzenia próby badawczej zastosowano celowy dobór próby.

Problemy metodologiczne

Badanie środowisk popegeerowskich wymusza konieczność zmierzenia się z licznymi wątpliwościami i trudnościami metodologicznymi, wśród których należy wskazać następujące czynniki:

- **DEZAKTUALIZACJA INFORMACJI O SIEDZIBACH PAŃSTWOWYCH GOSPODARSTW ROLNYCH**

Likwidacja Państwowych Gospodarstw Rolnych była następstwem przemian ustrojowych w Polce, które rozpoczęły się w 1989 roku. Nie istniało jeszcze wtedy województwo lubuskie, a na jego obecnym obszarze funkcjonowały dwa regiony – gorzowski i zielonogórski. Naj-

nowsze dane dotyczące siedzib PGR-ów prezentują zatem ich rozkład w dwóch dawnych województwach, przez co wymagają aktualizacji. Na terenie województw gorzowskiego i zielonogórskiego funkcjonowało łącznie 107 Państwowych Gospodarstw Rolnych, jednak z uwagi na przemiany granic obecnie wyszczególnić można 69 miejscowości popegeerowskich, w tym 53 wiejskie. Ostateczna liczba miejscowości popegeerowskich w województwie lubuskim uwarunkowana jest jeszcze jednym czynnikiem, a mianowicie obecnością w tej samej miejscowości więcej niż jednego gospodarstwa, będącego własnością państwa. Należy bowiem podkreślić wewnętrzne zróżnicowanie PGR-ów i ich podział pod względem wykonywanej działalności na blisko 40 kategorii, np. Państwowe Gospodarstwa Ogrodnicze (PGO), Państwowe Gospodarstwa Rybackie (PG Ryb.), Stacje Hodowli Roślin (SHR) czy też Państwowe Przedsiębiorstwa Gospodarki Rolnej (PPGR). Odnotowano miejscowości, na terenie których znajdowały się dwa bądź trzy różnego rodzaju PGR-y, co wpłynęło na ostateczną liczbę miejscowości uwzględnianych w badaniu.

BRAK KOMPLETNYCH I WYCZERPUJĄCYCH DANYCH W STATYSTYCE PUBLICZNEJ

W celu precyzyjnej diagnozy jakości życia na obszarach popegeerowskich zasadne jest określenie wielkości poszczególnych wskaźników na poziomie miejscowości statystycznej, czyli wsi, na terenie której istniała siedziba Państwowego Gospodarstwa Rolnego. W statystyce publicznej występują liczne braki danych odnoszących się do miejscowości statystycznych bądź też pochodzą one z lat 1998 i 2002, które z uwagi na dezaktualizację nie powinny być wykorzystywane do celów analitycznych. Dlatego też zaistniała konieczność zaprezentowania niektórych wskaźników na poziomie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich wraz z podaniem ich obciążenia popegeerowskiego, czyli odsetka ludności wywodzącej się z miejscowości popegeerowskich, a także uzupełnienia danych o wybranych wskaźnikach dzięki wywiadom telefonicznym typu CATI z przedstawicie-

lami odpowiednich instytucji i organizacji oraz przy współpracy z Urzędami Gmin.

WYSOKIE ZRÓŻNICOWANIE DANYCH DOTYCZĄCYCH POPEGEEROWSKICH MIEJSCOWOŚCI WIEJSKICH

Dane pochodzące ze statystyki publicznej dla poszczególnych miejscowości statystycznych charakteryzują się wysokim stopniem zróżnicowania, co oznacza, że zakres informacji w ramach wskaźników dotyczących konkretnych miejscowości jest odmienny. Znajomość wartości danego wskaźnika tylko dla niektórych popegeerowskich wsi oraz ich brak dla innych uniemożliwia precyzyjne porównywanie poszczególnych środowisk, a także utrudnia wskazanie obszarów o największej skali problemów społecznych.

Definicje

MIEJSCOWOŚĆ STATYSTYCZNA

Podstawową jednostką badawczą przyjętą do analiz była miejscowość statystyczna. Jest to zespół kilku miejscowości, obejmujący zazwyczaj wieś oraz przyległe do niej przysiółki oraz inne mniejsze miejscowości, dla których przygotowuje się łącznie dane statystyczne. Jest to najmniejsza jednostka badawcza przyjmowana w statystyce publicznej, pokrywająca się z obszarem konkretnej miejscowości popegeerowskiej. **Dane prezentowane z uwzględnieniem wskazanej jednostki badawczej określane są mianem miejscowości popegeerowskich.**

GMINA WIEJSKA I GMINA MIEJSKO-WIEJSKA

Z uwagi na brak danych dotyczących poszczególnych miejscowości statystycznych posłużono się również poziomem gminy wiejskiej oraz gminy miejsko-wiejskiej w celu zasygnalizowania skali problemów społecznych w gminach obciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych. **Dane prezentowane z uwzględnieniem wskazanych jednostek badawczych określane są mianem obszarów popegeerowskich.**

OBSZARY WIEJSKIE

Z uwagi na konieczność porównania jakości i warunków życia na obszarach popegeerowskich oraz obszarach wiejskich ogółem zastosowano poziom analizy w postaci obszarów wiejskich. Poziom ten prezentuje dane dotyczące wszystkich gmin wiejskich oraz terenów wiejskich w gminach miejsko-wiejskich, stając się kompleksowym tłem dla wartości wskaźników notowanych w środowiskach popegeerowskich. **Dane prezentowane z uwzględnieniem wskazanej jednostki badawczej określane są mianem obszarów wiejskich ogółem i stanowią element porównawczy do oceny warunków życia w miejscowościach i gminach popegeerowskich.**

OBSZARY OBCIĄŻONE

W raporcie stosowane jest pojęcie obszarów obciążonych. **Dane dotyczące obszarów obciążonych odnoszą się do takich miejscowości, gmin bądź powiatów, na terenie których zlokalizowane były siedziby Państwowych Gospodarstw Rolnych i obecnie zamieszkuje je ludność popegeerowska.** Stopień obciążenia województwa lubuskiego, powiatów i gmin oznacza odsetek ludności popegeerowskiej zamieszkującej dany obszar w liczbie ludności wiejskiej ogółem danego obszaru.

CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA OBSZARÓW WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Obszary wiejskie zajmują w województwie lubuskim powierzchnię równą 13 343 km^2, stanowiąc aż 95,3% jego całego terytorium. Wskazana ilość km^2 przekracza zatem ponad dwudziestokrotnie ilość km^2 zajmowanych przez obszary miejskie. Udział obszarów wiejskich w strukturze powierzchni województwa lubuskiego jest też wyższy niż średnia wartość krajowa, wynosząca 93,1%.

Liczba mieszkańców obszarów wiejskich województwa lubuskiego wynosi 375 723. Są oni skupieni w 1 316 miejscowościach wiejskich, natomiast przeciętna liczba osób zamieszkujących jedną miejscowość wiejską wynosi 286. Liczba ta oscyluje wokół wartości krajowej, wynoszącej 289.

Największą przestrzeń województwa lubuskiego zajmują gminy miejsko-wiejskie (6 961 km^2), tylko niewiele mniejszą gminy wiejskie (6 681 km^2), natomiast gminy miejskie najmniej rozległy obszar o wielkości 346 km^2. Gminy miejsko-wiejskie stanowią zatem 50% powierzchni województwa, gminy wiejskie 48%, natomiast gminy miejskie jedynie 2%. Widać więc, że gminy wiejskie zajmują rozległą powierzchnię województwa lubuskiego, choć struktura Polski jest nieco odmienna i przeważają w niej gminy wiejskie (63% powierzchni), następnie gminy miejsko-wiejskie (33% powierzchni), a najmniejszy udział w strukturze mają gminy miejskie (4% powierzchni).

Biorąc pod uwagę liczebność poszczególnych typów gmin, w województwie lubuskim przeważają gminy wiejskie (41). Nieco mniej

liczne są gminy miejsko-wiejskie (33), natomiast najmniej liczne gminy miejskie (9).

W powiecie gorzowskim zlokalizowanych jest 5 gmin wiejskich: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn i Santok oraz jedna gmina miejsko-wiejska Witnica.

W powiecie międzyrzeckim znajdują się 3 gminy wiejskie: Bledzew, Przytoczna i Pszczew oraz 3 gminy miejsko-wiejskie: Międzyrzecz, Skwierzyna i Trzciel.

Na terenie powiatu słubickiego funkcjonuje tylko jedna gmina wiejska Górzyca oraz 4 gminy miejsko-wiejskie: Cybinka, Ośno Lubuskie, Rzepin i Słubice.

W powiecie strzelecko-drezdeneckim zlokalizowane są 2 gminy wiejskie: Stare Kurowo i Zwierzyn oraz 3 gminy miejsko-wiejskie: Dobiegniew, Drezdenko i Strzelce Krajeńskie.

W powiecie krośnieńskim funkcjonuje 5 gmin wiejskich: Bobrowice, Bytnica, Dąbie, Gubin i Maszewo oraz jedna gmina miejsko-wiejska Krosno Odrzańskie.

Na terenie powiatu nowosolskiego są 4 gminy wiejskie: Kolsko, Nowa Sól, Otyń i Siedlisko oraz 3 gminy miejsko-wiejskie: Bytom Odrzański, Kożuchów, Nowe Miasteczko.

Powiat świebodziński skupia 4 gminy wiejskie: Lubrzę, Łagów, Skąpe i Szczaniec oraz 2 gminy miejsko-wiejskie: Świebodzin i Zbąszynek.

W powiecie zielonogórskim znajduje się 5 gmin wiejskich: Bojadła, Świdnica, Trzebiechów, Zabór oraz Zielona Góra.

Na terenie powiatu żagańskiego wyszczególnić można 4 gminy wiejskie: Brzeźnicę, Niegosławice, Wymiarki i Żagań oraz 3 gminy miejsko-wiejskie: Iłowę, Małomice i Szprotawę.

W powiecie żarskim funkcjonuje aż 6 gmin wiejskich: Brody, Lipinki Łużyckie, Przewóz, Trzebiel, Tuplice i Żary oraz 2 gminy miejsko-wiejskie: Jasień i Lubsko.

Na terenie powiatu wschowskiego nie znajduje się ani jedna gmina wiejska, natomiast funkcjonują 3 gminy miejsko-wiejskie: Sława, Szlichtyngowa i Wschowa.

CHARAKTERYSTYKA MIEJSCOWOŚCI POPEGEEROWSKICH W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Miejscowości popegeerowskie zamieszkuje 11,3% ludności wiejskiej województwa lubuskiego, czyli łącznie 42 499 osób. Wskazany odsetek obejmuje mieszkańców wsi, na terenie których znajdowały się siedziby Państwowych Gospodarstw Rolnych. Popegeerowskie wsie znacznie różnią się wielkością – najmniejsza popegeerowska wieś liczy 19 mieszkańców (wieś Siedlisko w gminie Maszewo w powiecie krośnieńskim), największa natomiast jest miejscem zamieszkania dla 3077 osób (wieś Słońsk w gminie Słońsk w powiecie sulęcińskim).

Na terenie województwa lubuskiego zlokalizowanych jest łącznie 69 miejscowości popegeerowskich, z czego 16 umiejscowionych jest na obszarach wiejskich wokół miast (Dobiegniew, Strzelce Krajeńskie, Drezdenko, Lubniewice, Witnica, Rzepin, Ośno Lubuskie, Lubsko, Świebodzin, Żagań, Iłowa, Sława, Kargowa, Czerwieńsk, Kożuchów, Zielona Góra). Należy jednak pamiętać, że skutki likwidacji PGR-ów działających na obszarach wiejskich większych miast nie odczuły tak silnie wynikających z tego procesu konsekwencji. W dużo gorszej sytuacji znajdowała się bowiem ludność zamieszkująca miejscowości oddalone od większych miast bądź posiadające utrudniony dostęp do nich z uwagi na niesatysfakcjonującą infrastrukturę.

Warto podkreślić, że podane wyżej dane dotyczą województwa lubuskiego w obecnym kształcie. PGR-y zlokalizowane były bowiem na terenie dwóch funkcjonujących wówczas województw – gorzowskiego i zielonogórskiego. Pochodzące z 1994 roku dane udostępnione przez Agencję Nieruchomości Rolnych wykazały istnienie na terenie tych

dwóch województw **łącznie 107 Państwowych Gospodarstw Rolnych, jednak z uwagi na zmiany podziału terytorialnego oraz występowanie na terenie tej samej miejscowości statystycznej więcej niż jednego PGR-u, analizą objęto 69 miejscowości**, które obecnie znajdują się w granicach województwa lubuskiego.

Miejscowości popegeerowskie w województwie lubuskim rozmieszczone są na terenie 39 gmin, w tym 18 gmin wiejskich i 21 gmin miejsko-wiejskich. Gminy wiejskie i miejsko-wiejskie obciążone trudnościami popegeerowskimi stanowią zatem 52,7% wszystkich gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w regionie. Warto jednak pamiętać, że pomimo kumulacji w miejscowościach popegeerowskich 11,3% ludności obszarów wiejskich regionu, **negatywne aspekty procesu likwidacji PGR-ów dotyczą pośrednio aż 67% wszystkich mieszkańców** województwa lubuskiego. 67% mieszkańców obszarów wiejskich żyje bowiem w gminach, na terenie których funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne.

Obciążenie popegeerowskie województwa lubuskiego

Liczba ludności na obszarach wiejskich	Mieszkańcy obciążonych gmin	Obciążenie	Mieszkańcy obciążonych wsi popegeerowskich	Obciążenie
375723	251885	67,0%	42499	11,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i Agencji Nieruchomości Rolnych

Największymi skupiskami ludności popegeerowskiej są cztery zlokalizowane w swoim bezpośrednim sąsiedztwie powiaty: sulęciński, międzyrzecki, gorzowski i słubicki. W miejscowościach popegeerowskich mieszka tutaj od 15,4% do 36,2% mieszkańców obszarów wiejskich danego powiatu. Najwięcej ludności miejscowości popegeerowskich w ludności wiejskiej ogółem odnotowano w powiecie międzyrzeckim. Szacuje się, że problem obciążenia spowodowanego likwidacją Państwowych Gospodarstw Rolnych dotyczy nawet 85,3% lud-

ności wiejskiej. W powiecie międzyrzeckim siedzibami PGR-ów było aż 13 miejscowości zlokalizowanych w 5 gminach, co ukazuje rozległość i skalę następstw popegeerowskich. Sytuacja jest o tyle niekorzystna, iż oprócz wysokiego odsetka ludności terenów popegeerowskich w ludności wiejskiej ogółem jest ona silnie rozproszona – obciążenie gmin w powiecie gorzowskim wynosi aż 85,3%. Podobne problemy związane z wysokim odsetkiem ludności wsi popegeerowskich w ludności wiejskiej ogółem oraz silnym rozproszeniem przestrzennym tej specyficznej grupy mieszkańców występują w powiatach gorzowskim i słubickim. Wyjątek stanowi powiat sulęciński, który cechuje się wysokim odsetkiem mieszkańców popegeerowskich wsi, jednak mniej rozproszonym – skupia się w 3 gminach (Lubniewice, Słońsk, Torzym).

Najmniejszym odsetkiem mieszkańców miejscowości popegeerowskich w strukturze ludności wiejskiej charakteryzuje się powiat strzelecko-drezdenecki, w którym mieszka 4,1% osób z terenów popegeerowskich, lecz jednocześnie problem obciążenia może pośrednio dotyczyć 67,6% mieszkańców gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Skala problemu nie jest wysoka także w powiatach nowosolskim, wschowskim, krośnieńskim oraz świebodzińskim. Spośród powiatów najmniej obciążonych należy jednak baczniej obserwować powiat zielonogórski, gdyż na terenie gmin, w których funkcjonowały niegdyś Państwowe Gospodarstwa Rolne mieszka wysoki odsetek ludności wiejskiej, wynoszący 66,1%.

Obciążenie popegeerowskie powiatów województwa lubuskiego (zaznaczono powiaty najsilniej obciążone)

Powiat	Liczba ludności na obszarach wiejskich	Mieszkańcy obciążonych gmin	Obciążenie	Mieszkańcy obciążonych wsi popegeerowskich	Obciążenie
strzelecko-drezdenecki	26765	18090	67,6%	1088	4,1%
sulęciński	20871	10311	49,4%	5679	27,2%
międzyrzecki	27822	23740	85,3%	10063	36,2%
gorzowski	44885	37764	84,1%	7508	16,7%
słubicki	17007	14026	82,5%	2625	15,4%
żarski	38677	29307	75,8%	3361	8,7%
świebodziński	29475	8379	28,4%	1881	6,4%
krośnieński	27694	9420	34,0%	1820	6,6%
żagański	32096	19561	60,9%	3081	9,6%
wschowski	19818	8640	43,6%	1269	6,4%
zielonogórski	59727	39490	66,1%	4562	7,6%
nowosolski	30886	13342	43,2%	1489	4,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i Agencji Nieruchomości Rolnych

Miejscowości popegeerowskie skupiają się w północnej części województwa lubuskiego, z wyjątkiem powiatu strzelecko-drezdeneckiego, w którym odsetek mieszkańców obszarów popegeerowskich ukształtował się na niskim poziomie. Umiarkowana i niewielka skala problemu dotyczy natomiast powiatów zlokalizowanych w centralnej i południowej części województwa.

Do gmin posiadających wysoki odsetek mieszkańców popegeerowskich wsi należą Słońsk (63,8%), Przytoczna (62,9%) oraz Pszczew (52,1%). Pierwsza ze wskazanych gmin leży w powiecie sulęcińskim, a dwie kolejne w powiecie międzyrzeckim, które również zaliczane są do obszarów z największym odsetkiem ludności miejscowości popegeerowskich. **Do gmin obciążonych w najmniejszym stopniu należą natomiast Rzepin (0,6%), Brody (2,1%) i Zielona Góra (6,3%)**. Najwięcej trudności w oszacowaniu obciążenia popegeerowskiego poszczególnych gmin sprawia brak kompletnych danych na temat ludności wiejskiej na peryferiach dużych miast, takich jak Zielona Góra, Kożuchów, Żagań czy Lubsko. Możliwe jest zatem oszacowa-

nie tylko pośredniego obciążenia gmin (których wskazane miasta są siedzibą) poprzez wskazanie liczby mieszkańców obszarów wiejskich ogółem na terenie danej gminy.

Obciążenie popegeerowskie gmin województwa lubuskiego (zaznaczono gminy najsilniej obciążone)

Gmina	Liczba ludności na obszarach wiejskich	Mieszkańcy obciążonych wsi popeegerowskich	Obciążenie	Powiat
Dobiegniew	3653	bd	bd	
Strzelce Krajeńskie	7291	1088	14,9%	strzelecko-drezdenecki
Drezdenko	7146	bd	bd	
Lubniewice	1108	bd	bd	
Słońsk	4826	3077	63,8%	sulęciński
Torzym	4377	675	15,4%	
Przytoczna	5719	3598	62,9%	
Międzyrzecz	6565	2174	33,1%	
Pszczew	4223	2202	52,1%	międzyrzecki
Bledzew	4573	1089	23,8%	
Skwierzyna	2660	1000	37,6%	
Santok	8019	2020	25,2%	
Witnica	6097	820	13,4%	
Kłodawa	7879	2042	25,9%	gorzowski
Deszczno	8867	1113	12,6%	
Lubiszyn	6902	1513	21,9%	
Górzyca	4258	1521	35,7%	
Rzepin	3269	19	0,6%	słubicki
Ośno Lubuskie	2608	bd	bd	
Cybinka	3891	1075	27,6%	
Brody	3557	74	2,1%	
Lubsko	4610	bd	bd	
Żary	12097	871	7,2%	żarski
Przewóz	3258	1016	31,2%	
Trzebiel	5785	1400	24,2%	
Świebodzin	8376	1881	22,5%	świebodziński
Maszewo	2922	19	0,7%	krośnieński
Krosno Odrzańskie	6498	1801	27,7%	
Szprotawa	9378	2362	25,2%	
Żagań	7141	bd	bd	żagański
Iłowa	3042	718	23,6%	
Sława	8640	1269	14,7%	wschowski

Sulechów	9075	1800	19,8%	zielonogórski
Trzebiechów	3369	1546	45,9%	
Kargowa	2102	bd	bd	
Czerwieńsk	5744	bd	bd	
Zielona Góra	19200	1216	6,3%	
Otyń	6735	1489	22,1%	nowosolski
Kożuchów	6607	bd	bd	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i Agencji Nieruchomości Rolnych

Z dostępnych danych wynika, że 11,3% ludności wiejskiej województwa lubuskiego zamieszkuje bezpośrednio miejscowości wiejskie, w których znajdowały się Państwowe Gospodarstwa Rolne. Problem obciążenia popegeerowskiego dotyczy jednak 67% ludności obszarów wiejskich, która zamieszkuje gminy wiejskie i miejsko-wiejskie, na terenie których prosperowały PGR-y.

Demografia

Gęstość zaludnienia

Gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich województwa lubuskiego należy do najniższych w kraju i wynosi odpowiednio 28 osób na km^2. Niższe wskaźniki odnotowuje się tylko w trzech województwach: zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim oraz podlaskim (po 25 osób na km^2). W latach 2010–2012 gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich w województwie lubuskim nie uległa zmianom. **Przeciętna gęstość zaludnienia na obszarach popegeerowskich wynosi natomiast 27 osób na km^2** i jest jedynie nieznacznie niższa od wartości przypisanej ogółowi obszarów wiejskich regionu. Jednocześnie **pozostawała niezmienna w latach 2010–2012.**

Gęstość zaludnienia na obszarach popegeerowskich województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Gęstość zaludnienia (liczba osób na 1 km²)		
	2010	2011	2012
Obszary wiejskie	28	28	28
Obszary popegeerowskie	27	27	27

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Największą gęstością zaludnienia wśród gmin, na terenie których funkcjonowały PGR-y, charakteryzuje się gmina **Zielona Góra** (87 osób na km²), **Otyń** (73 osoby na km²) i **Deszczno** (53 osoby na km²). Najmniejszą notuje się na obszarach wiejskich gmin Lubniewice (9 osób na km²), Dobiegniew i Skwierzyna (po 9 osób na km²).

Gęstość zaludnienia w gminach popegeerowskich województwa lubuskiego (zaznaczono gminy o największej gęstości)

Obszar województwa lubuskiego	Gęstość zaludnienia (liczba osób na 1 km²)		
	2010	2011	2012
Deszczno	50	51	53
Kłodawa	32	33	34
Lubiszyn	34	34	34
Santok	46	47	47
Witnica – obszar wiejski	23	23	23
Bledzew	19	19	18
Międzyrzecz – obszar wiejski	21	21	22
Przytoczna	31	31	31
Pszczew	24	24	24
Skwierzyna – obszar wiejski	11	11	11
Cybinka – obszar wiejski	14	14	14
Górzyca	29	29	29
Ośno Lubuskie – obszar wiejski	14	14	14
Rzepin – obszar wiejski	18	18	18
Dobiegniew – obszar wiejski	11	11	11
Drezdenko – obszar wiejski	18	18	18

Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	23	23	23
Lubniewice – obszar wiejski	9	9	9
Słońsk	31	30	30
Torzym – obszar wiejski	12	12	12
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	32	32	32
Maszewo	14	14	14
Kożuchów – obszar wiejski	38	38	38
Otyń	72	73	73
Świebodzin – obszar wiejski	39	40	40
Czerwieńsk – obszar wiejski	31	31	31
Kargowa – obszar wiejski	17	17	17
Sulechów – obszar wiejski	39	39	39
Trzebiechów	41	41	42
Zielona Góra	84	85	87
Iłowa – obszar wiejski	21	21	21
Szprotawa – obszar wiejski	42	42	42
Żagań	25	25	25
Brody	15	15	15
Lubsko – obszar wiejski	27	27	27
Przewóz	18	18	18
Trzebiel	35	35	35
Żary	41	41	41
Sława - obszar wiejski	27	27	28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Przeciętna liczba mieszkańców

Przeciętna miejscowość wiejska liczy 285 mieszkańców. Przeciętna miejscowość wiejska popegeerowska liczy ich znacznie więcej – aż 718. Należy podkreślić, że miejscowości popegeerowskie są silnie zróżnicowane pod względem liczby mieszkańców – najliczniejszą zamieszkuje 3 077 osób, natomiast najmniej liczne jedynie 19.

Przeciętna liczba mieszkańców w miejscowości popegeerowskiej

Obszar województwa lubuskiego	Przeciętna liczba mieszkańców w jednej miejscowości wiejskiej w 2012 roku
Miejscowości wiejskie	285
Miejscowości popegeerowskie	718

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym

Trudno precyzyjnie określić przeciętną liczbę osób w gospodarstwie domowym na obszarach wiejskich w województwie lubuskim, ponieważ brakuje aktualnych danych na ten temat. Wskazane informacje zostały pozyskane w 2002 roku przez Główny Urząd Statystyczny podczas Narodowego Spisu Powszechnego, natomiast w trakcie kolejnego spisu w 2011 roku zawężono zasięg gromadzonych informacji, ograniczając się do ogólnych danych bez wyszczególnienia obszarów wiejskich. Przeciętna liczba osób w gospodarstwach domowych w województwie lubuskim wynosiła wówczas 2,84 – na obszarach miejskich 2,60, natomiast na obszarach wiejskich 3,33. Ponadto, na obszarach wiejskich dominowały gospodarstwa, w których liczba osób wynosiła więcej niż 5, czyli 24,4% wszystkich gospodarstw domowych na wsi. Kolejność pozostałych typów gospodarstw domowych ze względu na ich liczebność przedstawiała się następująco: gospodarstwa 2-osobowe stanowiły 20,2% ogółu gospodarstw, 4-osobowe 19,1%, 1-osobowe 18,8%, natomiast 3-osobowe 19,5%. Struktura ta znacznie odbiegała od struktury gospodarstw domowych na terenie całego województwa lubuskiego, w której dominowały gospodarstwa 1-osobowe (24,8%), następnie 2-osobowe (23,2%), 3-osobowe (19,9%), 4-osobowe (18%), a 5-osobowe i więcej – jedynie 14,1%. Udział poszczególnych gospodarstw w ogólnej strukturze malał więc wraz ze wzrostem ich liczebności. W roku 2011 przeciętna liczba osób w gospodarstwach domowych w województwie lubuskim zmniejszyła się do 2,79. Dominują gospodarstwa 2-osobowe (26,8%), następnie 1-osobowe (22,6%),

3-osobowe (21,6%), 4-osobowe (16,7%), natomiast najmniejszy odsetek rodzin składa się z co najmniej 5 członków (16,7%). Warto jednak zauważyć, że na przestrzeni lat odsetek najliczniejszych gospodarstw domowych w województwie lubuskim wzrósł o 2,6%.

Wskaźnik obciążenia demograficznego

Wskaźnik obciążenia demograficznego to stosunek liczby osób nieaktywnych lub biernych zawodowo, czyli będących w wieku nieprodukcyjnym (dzieci do lat 14 oraz osoby w wieku 60 lub 65 lat i więcej) do liczby osób w wieku produkcyjnym (od 15 do 59 lub 69 lat). W województwie lubuskim obserwuje się stopniowy wzrost wartości tego wskaźnika – w 2010 roku wynosił on 52,1, w 2011 roku zwiększył się do 52,9, natomiast w 2012 jego wartość wyniosła 54,0. Na obszarach wiejskich wskaźnik ten jest nieco niższy i wynosił w kolejnych latach 52,3%, 52,2% i 52,3%. **Wartość wskaźnika obciążenia demograficznego na obszarach popegeerowskich jest bardzo zbliżona do tendencji obserwowanych na pozostałych obszarach wiejskich regionu.**

Wskaźnik obciążenia demograficznego obszarów popegeerowskich województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym		
	2010	2011	2012
Obszary wiejskie ogółem	53,2	53,1	53,2
Obszary popegeerowskie	53,3	53,1	53,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Biorąc pod uwagę gminy, na terenie których funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne, najbardziej niekorzystne tendencje w postaci **wysokiego wskaźnika obciążenia demograficznego obserwuje się**

na obszarach wiejskich gmin Sława, Drezdenko i Dobiegniew Na ich terenie liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniosła w 2012 roku odpowiednio 58,5, 58,2 oraz 57,7. Najniższe wskaźniki spośród gmin obciążonych skutkami likwidacji PGR-ów odnotowano natomiast na obszarach wiejskich gminy Lubniewice oraz w gminach Kłodawa i Santok i wyniosły one w 2012 roku odpowiednio 41,7, 48,1 oraz 48,9. Należy jednak podkreślić, iż **wysokość wskaźnika obciążenia demograficznego nie różnicuje obszarów wiejskich od obszarów popegeerowskich**, dlatego wysoki udział ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym nie jest problemem typowym dla mieszkańców wsi stanowiących siedzibę PGR-ów.

Wskaźnik obciążenia demograficznego gmin popegeerowskich województwa lubuskiego (zaznaczono gminy o największym wskaźniku)

Gmina	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym		
	2010	2011	2012
Deszczno	51,3	50,6	51,0
Kłodawa	47,0	47,5	48,1
Lubiszyn	53,4	53,0	53,0
Santok	49,3	49,1	48,9
Witnica – obszar wiejski	53,8	53,0	52,7
Bledzew	53,7	53,1	53,0
Międzyrzecz – obszar wiejski	52,1	51,7	52,0
Przytoczna	46,8	48,2	49,6
Pszczew	52,5	52,9	53,5
Skwierzyna – obszar wiejski	50,0	51,4	52,3
Cybinka – obszar wiejski	56,7	57,2	56,8
Górzyca	55,0	53,9	53,4
Ośno Lubuskie – obszar wiejski	53,3	53,2	52,5
Rzepin – obszar wiejski	52,7	51,8	53,6
Dobiegniew – obszar wiejski	58,0	59,1	57,7
Drezdenko – obszar wiejski	57,2	57,1	58,2
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	56,0	56,2	56,8
Lubniewice – obszar wiejski	48,9	47,9	47,1

Słońsk	52,2	51,6	51,0
Torzym – obszar wiejski	57,1	56,9	56,2
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	50,0	50,4	50,6
Maszewo	57,7	57,1	56,7
Kożuchów – obszar wiejski	55,7	56,2	55,4
Otyń	52,9	52,9	53,7
Świebodzin – obszar wiejski	55,0	54,9	54,7
Czerwieńsk – obszar wiejski	52,4	52,7	53,7
Kargowa – obszar wiejski	55,8	55,4	54,9
Sulechów – obszar wiejski	52,9	52,6	52,8
Trzebiechów	55,0	54,7	54,3
Zielona Góra	47,7	48,7	49,6
Iłowa – obszar wiejski	51,8	50,8	51,6
Szprotawa – obszar wiejski	55,6	54,7	55,2
Żagań	52,3	51,4	51,2
Brody	51,8	51,7	51,1
Lubsko – obszar wiejski	53,1	52,6	52,5
Przewóz	55,7	54,8	53,1
Trzebiel	56,5	55,7	55,6
Żary	51,0	50,0	50,0
Sława - obszar wiejski	57,2	57,7	58,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Struktura wiekowa

Struktura wiekowe mieszkańców obszarów popegeerowskich nie różni się od struktury wiekowej mieszkańców obszarów wiejskich ogółem – osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowią w niej 20,5%, osoby w wieku produkcyjnym 65,3%, natomiast osoby w wieku poprodukcyjnym 14,2%.

Struktura wieku mieszkańców obszarów popegeerowskich województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Struktura wiekowa mieszkańców		
	wiek przedprodukcyjny	wiek produkcyjny	wiek poprodukcyjny
	2012 %	2012 %	2012 %
Obszary wiejskie ogółem	20,5	65,3	14,2
Obszary popegeerowskie	20,5	65,3	14,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Chcąc wskazać konkretne obszary popegeerowskie, na których warto szczególnie obserwować strukturę wieku mieszkańców, należy wziąć pod uwagę niewielki udział w strukturze ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz wysoki odsetek ludności w wieku produkcyjnym. **Do popegeerowskich gmin o niewielkim odsetku ludności w wieku przedprodukcyjnym należą obszary wiejskie gmin Iłowa i Skwierzyna, a także gmina Przytoczna i Bledzew, a najniższy jej odsetek odnotowano na obszarach wiejskich gminy Lubniewice. Najwyższe odsetki osób w wieku poprodukcyjnym w populacji obserwuje się w gminie Maszewo, Bledzew, Pszczew, Trzebiel, na obszarach wiejskich gminy Skwierzyna, a największy na obszarach wiejskich Dobiegniewa.**

Struktura wieku mieszkańców gmin popegeerowskich województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Struktura wiekowa mieszkańców w 2012 roku		
	przedprodukcyjny	produkcyjny	poprodukcyjny
Deszczno	21,5%	66,2%	12,3%
Kłodawa	21,4%	67,5%	11,1%
Lubiszyn	20,5%	65,3%	14,2%
Santok	20,1%	67,1%	12,8%
Witnica – obszar wiejski	20,6%	65,5%	14,0%
Bledzew	18,8%	65,4%	15,8%
Międzyrzecz – obszar wiejski	19,4%	65,8%	14,8%

Przytoczna	18,0%	66,8%	15,2%
Pszczew	19,1%	65,2%	15,8%
Skwierzyna – obszar wiejski	18,5%	65,7%	15,8%
Cybinka – obszar wiejski	21,5%	63,8%	14,7%
Górzyca	21,7%	65,2%	13,1%
Ośno Lubuskie – obszar wiejski	21,2%	65,6%	13,3%
Rzepin – obszar wiejski	22,1%	65,1%	12,8%
Dobiegniew – obszar wiejski	19,4%	63,4%	17,2%
Drezdenko – obszar wiejski	22,3%	63,2%	14,5%
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	21,1%	63,8%	15,2%
Lubniewice – obszar wiejski	17,1%	68,0%	14,9%
Słońsk	20,7%	66,2%	13,1%
Torzym – obszar wiejski	21,4%	64,0%	14,6%
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	19,1%	66,4%	14,5%
Maszewo	20,2%	63,8%	16,0%
Kożuchów – obszar wiejski	21,1%	64,3%	14,6%
Otyń	21,8%	65,1%	13,2%
Świebodzin – obszar wiejski	21,2%	64,6%	14,2%
Czerwieńsk – obszar wiejski	21,3%	65,1%	13,6%
Kargowa – obszar wiejski	20,0%	64,6%	15,5%
Sulechów – obszar wiejski	19,8%	65,4%	14,7%
Trzebiechów	20,2%	64,8%	15,0%
Zielona Góra	20,8%	66,9%	12,3%
Iłowa – obszar wiejski	18,6%	66,0%	15,4%
Szprotawa – obszar wiejski	21,5%	64,4%	14,1%
Żagań	20,7%	66,1%	13,2%
Brody	21,1%	66,2%	12,8%
Lubsko – obszar wiejski	20,7%	65,6%	13,7%
Przewóz	20,4%	65,3%	14,3%
Trzebiel	19,9%	64,3%	15,8%
Żary	20,1%	66,7%	13,2%
Sława – obszar wiejski	22,7%	63,1%	14,2%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Prognoza liczby ludności na obszarach miejskich i wiejskich

Prognozuje się systematyczny spadek ogólnej liczby ludności województwa lubuskiego do roku 2035, podobne przewidywania wiązane są z ludnością zamieszkującą miasta. Zgodnie z prognozami, liczba mieszkańców na obszarach wiejskich województwa lubuskiego będzie wzrastać do roku 2020, a następnie obserwowalny będzie jej stopniowy spadek w kolejnych latach.

Można jednak wskazać obszary, na których spodziewany jest ciągły i trwały wzrost liczby mieszkańców wsi aż do roku 2035. Takie tendencje uwidaczniają się w dwóch powiatach: gorzowskim i zielonogórskim. Na podstawie obecnych danych prognozuje się systematyczny spadek liczby ludności na obszarach wiejskich we wszystkich pozostałych powiatach z wyjątkiem nowosolskiego, w którym można się spodziewać rosnącej liczby ludności na wsi do roku 2025, a dopiero w kolejnych latach systematycznego spadku.

Prognozy samej liczby ludności na wsi nie będą jednak pełne i całkowicie miarodajne ze względu na ogólny spadek liczby ludności na terenie całego województwa lubuskiego. Pełne poznanie spodziewanych tendencji będzie możliwe dzięki dodatkowemu poznaniu struktury ludności na obszarach miejskich i wiejskich. Do roku 2035 spodziewany jest wzrost liczby mieszkańców wsi w ludności ogółem przy spadku liczby mieszkańców miast w większości powiatów. Największy wzrost odsetka ludności wiejskiej w ludności ogółem spodziewany jest w powiecie krośnieńskim, natomiast największy spadek powinien nastąpić w powiecie strzelecko-drezdeneckim. Warto również zwrócić uwagę, że połowa powiatów województwa lubuskiego charakteryzuje się przewagą ludności wiejskiej wśród ogółu ludności, a są to powiaty: wschowski, zielonogórski, świebodziński, krośnieński, sulęciński oraz strzelecko-drezdenecki. We wszystkich prognozowany jest systematyczny wzrost udziału ludności wiejskiej w ludności ogółem aż do 2035 roku. Poniższa tabela prezentuje udział ludności miejskiej i wiejskiej w ogól-

nej ludności województwa lubuskiego w długiej perspektywie czasowej. Dodatkowo zaznaczono powiaty o spodziewanym największym odsetku w 2035 roku.

Prognoza udziału ludności miejskiej i wiejskiej województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Prognoza udziału ludności miejskiej i wiejskiej w województwie lubuskim								Tendencja	Wartość zmiany
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś		
	2020		2025		2030		2035			
Powiat gorzowski	62,5	37,5	62,2	37,8	61,9	38,1	61,6	38,4	↑	+ 0,9
Powiat międzyrzecki	51,8	48,2	51,7	48,3	51,5	48,5	51,2	48,8	↑	+ 0,6
Powiat słubicki	65,0	35,0	65,6	34,4	66,3	33,7	66,9	33,1	↓	- 1,9
Powiat strzelecko-drezdenecki	48,2	51,8	48,7	51,3	49,1	50,9	49,7	50,3	↓	- 1,5
Powiat sulęciński	41,0	59,0	41,3	58,7	41,6	58,4	41,9	58,1	↓	- 0,9
Powiat krośnieński	47,6	52,4	46,4	53,6	45,1	54,9	43,6	56,4	↑	+ 4,0
Powiat nowosolski	63,3	36,7	62,7	37,3	62,0	38,0	61,2	38,8	↑	+ 2,1
Powiat świebodziński	46,8	53,2	46,6	53,4	46,4	53,6	46,1	53,9	↑	+ 0,7
Powiat zielonogórski	34,9	65,1	33,9	66,1	32,9	67,1	31,8	68,2	↑	+ 3,1
Powiat żagański	61,5	38,5	61,8	38,2	47,2	37,7	62,7	37,3	↓	- 1,2
Powiat żarski	61,4	38,6	61,6	38,4	61,8	38,2	62,0	38,0	↓	- 0,6
Powiat wschowski	48,4	51,6	47,8	52,2	47,1	52,9	46,4	53,6	↑	+ 2,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Struktura płci

W województwie lubuskim mieszka 48,7% mężczyzn i 51,3% kobiet, a proporcja ta pozostawała niezmienna w latach 2010–2012. Na obszarach wiejskich regionu panowała w latach 2010–2011 odwrotna struktura, ponieważ mężczyzn było wówczas więcej niż kobiet, a ich udział

w populacji wynosił odpowiednio 50,1% i 49,9%. W roku 2012 proporcja ta wynosiła natomiast 50% i 50%. **Struktura płci mieszkańców obszarów popegeerowskich nie różni się znacznie od struktury wiekowej mieszkańców obszarów wiejskich ogółem**. Ponadto, między rokiem 2010 a 2012 nie uległa żadnym zmianom.

Struktura płci mieszkańców obszarów popegeerowskich województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Struktura płci w województwie lubuskim					
	2010		2011		2012	
	M	K	M	K	M	K
Obszary wiejskie ogółem	50,1%	49,9%	50,1%	49,9%	50,0%	50,0%
Obszary popegeerowskie	50,1%	49,9%	50,1%	49,9%	50,1%	49,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Przyrost naturalny

Przyrost naturalny to różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów. Wartość dodatnia oznacza liczbę urodzeń przewyższającą liczbę zgonów, natomiast wartość ujemna informuje o tendencji odwrotnej, określanej jako ubytek naturalny. Przyrost naturalny w województwie lubuskim wyniósł w 2012 roku +760. W miastach współczynnik ten ukształtował się na poziomie +259, natomiast na wsi +501.

Największy przyrost naturalny spośród popegeerowskich gmin zaobserwowano na obszarach wiejskich gminy Zielona Góra, następnie na obszarach wiejskich gminy Świebodzin oraz gminy Sława. Największy ubytek naturalny odnotowano natomiast na obszarach wiejskich gminy Cybinka, a następnie w Bledzewie, na obszarach wiejskich gminy Strzelce Krajeńskie.

Przyrost naturalny w gminach popegeerowskich województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Przyrost naturalny		
	2010	2011	2012
Deszczno	45	1	39
Kłodawa	22	20	21
Lubiszyn	20	16	-4
Santok	24	14	13
Witnica – obszar wiejski	-27	0	26
Bledzew	9	-19	-12
Międzyrzecz – obszar wiejski	17	-2	24
Przytoczna	14	14	15
Pszczew	6	7	8
Skwierzyna – obszar wiejski	-3	6	2
Cybinka – obszar wiejski	1	-1	-20
Górzyca	3	-6	3
Ośno Lubuskie – obszar wiejski	20	3	-1
Rzepin – obszar wiejski	6	20	6
Dobiegniew – obszar wiejski	3	8	-11
Drezdenko – obszar wiejski	21	17	29
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	14	7	-12
Lubniewice – obszar wiejski	-8	2	-2
Słońsk	13	-2	2
Torzym – obszar wiejski	-5	18	8
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	3	-7	-11
Maszewo	-5	-6	-5
Kożuchów – obszar wiejski	14	11	0
Otyń	38	14	29
Świebodzin – obszar wiejski	44	95	56
Czerwieńsk – obszar wiejski	31	20	-10
Kargowa – obszar wiejski	9	10	-5
Sulechów – obszar wiejski	2	1	12
Trzebiechów	-10	10	-4
Zielona Góra	105	98	74
Iłowa – obszar wiejski	-12	-3	0
Szprotawa – obszar wiejski	16	4	21
Żagań	12	0	9

Brody	3	0	-2
Lubsko – obszar wiejski	3	18	18
Przewóz	-13	-1	3
Trzebiel	6	-17	-9
Żary	-3	4	26
Sława – obszar wiejski	30	24	44

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Bezrobocie

Analiza danych statystycznych dotyczących bezrobocia na wsi ukazuje niekorzystną sytuację na rynku pracy zamieszkałej ludności. Tereny określane jako popegeerowskie skupiają nierzadko w sobie spotęgowane problemy polskiej wsi z uwagi na dawne uwarunkowania. Wśród podstawowych problemów dostrzeganych w miejscowościach popegeerowskich wymienia się **wysoką stopę bezrobocia, w tym długotrwałego, niską aktywność zawodową mieszkańców, niedostatecznie rozwiniętą przedsiębiorczość oraz brak odpowiedniej do uzyskania zatrudnienia infrastruktury**. Warto podkreślić, że likwidacja Państwowych Gospodarstw Rolnych nie zawsze prowadziła do tak niekorzystnych skutków, o czym decydowały inne czynniki, takie jak położenie w pobliżu dużego miasta, stopień rozwoju przemysłu, dostępność szlaków komunikacyjnych czy też udział poszczególnych gałęzi gospodarki. Określenie zasięgu bezrobocia na obszarach popegeerowskich i jego porównanie z pozostałymi obszarami wiejskimi województwa lubuskiego pozwoli ocenić, czy nadal widoczny jest ślad funkcjonowania państwowej gospodarki rolnej.

Skalę zjawiska bezrobocia mierzy się najczęściej na dwa sposoby. Pierwszym z nich jest **określenie stopy bezrobocia**, która obrazuje stosunek liczby osób zarejestrowanych jako poszukujące pracy do zasobu siły roboczej w danej populacji, czyli ludności aktywnej eko-

nomicznie. Drugim sposobem jest **wskazanie relacji liczby osób zarejestrowanych jako poszukujące pracy do liczby ludności w wieku produkcyjnym**, którą w Polsce stanowią kobiety w wieku 16–60 lat oraz mężczyźni w wieku 16–65 lat. Stopa bezrobocia wyrażona za pomocą drugiego sposobu jest zawsze niższa, ponieważ liczebność ludności w wieku produkcyjnym przewyższa zasobność siły roboczej w populacji.

Stopa bezrobocia w województwie lubuskim corocznie przekracza wartość krajową. Liczba osób bezrobotnych w regionie zmniejszyła się z 59 225 do 59 134 między 2010 a 2011 rokiem, by w roku 2012 wzrosnąć do 60 614. W roku 2010 wyniosła 15,5%, w roku 2011 nieznacznie spadła do 15,4%, natomiast w roku 2012 wzrosła do 15,9%.

Bezrobocie na obszarach wiejskich stanowi największy problem w powiecie gorzowskim, gdzie odsetek mieszkańców wsi wśród zarejestrowanych bezrobotnych wyniósł w 2012 roku aż 71,5%. Do obszarów o szczególnie silnym natężeniu problemu należy również zaliczyć **powiat zielonogórski**, w którym mieszkańcy wsi stanowią 65,5% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, a także **powiat sulęciński**, gdzie ta wartość kształtuje się na poziomie 58,4%. Przyglądając się statystykom bezrobocia można zauważyć, że ponad połowa powiatów zmaga się z silnym bezrobociem na obszarach wiejskich, co widać w strukturze osób bezrobotnych. Wśród wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych w województwie lubuskim mieszkańcy obszarów wiejskich stanowią 41%. Warto w tym miejscu przypomnieć, iż powiaty gorzowski i sulęciński należą do powiatów o największym odsetku ludności obszarów popegeerowskich, natomiast powiat zielonogórski charakteryzuje się umiarkowanym poziomem tego odsetka. Największy wzrost udziału osób zamieszkałych na wsi wśród osób bezrobotnych odnotowano natomiast w powiecie słubickim, który również charakteryzuje się wysokim obciążeniem skutkami funkcjonowania i likwidacji PGR-ów.

Osoby bezrobotne zamieszkałe na wsi w powiatach województwa lubuskiego (zaznaczono te o największym wskaźniku)

Powiat	Osoby bezrobotne zamieszkałe na wsi				
	2010 %	2011 %	2012 %	Tendencja	Wartość zmiany
Powiat gorzowski	65,5	69,5	71,5	↑	+ 2,0
Powiat międzyrzecki	49,8	52,6	51,2	↓	- 1,4
Powiat słubicki	37,8	52,1	56,3	↑	+ 4,2
Powiat strzelecko-drezdenecki	55,1	56,1	56,0	↓	- 0,1
Powiat sulęciński	54,6	58,0	58,4	↑	+ 0,4
Powiat krośnieński	46,8	45,8	49,4	↑	+ 3,6
Powiat nowosolski	38,9	40,4	42,1	↑	+ 1,7
Powiat świebodziński	62,9	59,3	57,4	↓	- 1,9
Powiat zielonogórski	67,5	64,6	65,5	↑	+ 0,9
Powiat żagański	40,8	43,2	42,6	↓	- 0,6
Powiat żarski	41,4	42,5	44,3	↑	+ 1,8
Powiat wschowski	47,9	47,1	47,7	↑	+ 0,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Zielonej Górze

Obszary popegeerowskie w województwie lubuskim charakteryzują się większym nasileniem problemu bezrobocia niż obszary niebędące siedzibami Państwowych Gospodarstw Rolnych. W 2012 roku na jedną gminę wiejską i miejsko-wiejską, pozbawioną śladów funkcjonowania i późniejszej likwidacji PGR-u, przypadało średnio 561 zarejestrowanych bezrobotnych. Liczba ta jest zdecydowanie wyższa w przypadku gmin popegeerowskich i wyniosła ona w tym samym roku 709. W latach 2010–2012 tendencja ta pozostawała niezmienna.

Obszar województwa lubuskiego	Średnia liczba bezrobotnych zarejestrowanych, przypadająca na jedną gminę		
	2010 %	2011 %	2012 %
Obszary wiejskie	489	536	561
Obszary popegeerowskie	667	662	709

Spośród gmin wiejskich obciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji PRG-ów **największym udziałem bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym charakteryzuje się popegeerowska gmina Dobiegniew (19,8%), a następnie Kożuchów (17,5%) i Bledzew (15,5%)**. Dodatkowo, w Dobiegniewie nastąpił jedynie niewielki spadek tego odsetka między rokiem 2011 a 2012, natomiast w dwóch pozostałych gminach zaobserwowano jego wzrost. Do gmin, w których odsetek bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym jest najmniejszy, należą: Ośno Lubuskie (5,2%), Słońsk (6%), Kłodawa i Górzyca (po 6,6%).

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminach popegeerowskich województwa lubuskiego (zaznaczono gminy o największym wskaźniku)

Gmina	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym		
	2010	2011	2012
Deszczno	5,6	6,9	7,3
Kłodawa	4,7	6,1	6,6
Lubiszyn	6,5	7,5	7,1
Santok	7,1	7,7	8,2
Witnica	10,3	10,4	9,3
Bledzew	14,5	13,0	15,5
Międzyrzecz	12,2	11,6	11,9
Przytoczna	13,1	13,0	13,2
Pszczew	11,7	12,4	13,6

Skwierzyna	11,0	10,9	12,4
Cybinka	9,1	9,0	8,9
Górzyca	6,9	7,3	6,6
Ośno Lubuskie	5,4	6,1	5,2
Rzepin	7,8	7,6	6,9
Dobiegniew	18,2	19,9	19,8
Drezdenko	12,6	12,9	13,7
Strzelce Krajeńskie	12,5	13,7	15,0
Lubniewice	8,8	9,0	10,1
Słońsk	5,6	4,8	6,0
Torzym	6,8	6,4	7,9
Krosno Odrzańskie	8,3	7,5	8,0
Maszewo	11,6	10,5	11,4
Kożuchów	17,1	16,8	17,5
Otyń	11,5	11,7	13,0
Świebodzin	5,4	6,3	8,1
Czerwieńsk	9,0	9,1	8,8
Kargowa	5,6	6,6	7,4
Sulechów	6,2	7,6	8,2
Trzebiechów	7,2	7,5	8,3
Zielona Góra	6,7	6,8	6,8
Iłowa	13,1	12,4	12,4
Szprotawa	12,5	11,7	11,8
Żagań	11,4	11,0	9,3
Brody	14,2	14,1	13,5
Lubsko	13,2	12,4	12,8
Przewóz	8,3	9,5	9,1
Trzebiel	8,3	8,8	9,2
Żary	6,4	6,9	6,8
Sława	6,6	7,4	8,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Pracujący w rolnictwie

Województwo lubuskie charakteryzuje się jednym z najniższych w Polsce wskaźnikiem osób pracujących w rolnictwie na 100 ha użytków rolnych, który w 2012 roku wyniósł 6,7. Dla porównania, ten sam wskaź-

nik dla Polski to 15,6. Niższe wskaźniki odnotowano jedynie w województwie warmińsko-mazurskim (6,3) i zachodniopomorskim (5,1). Liczba osób pracujących w rolnictwie w województwie lubuskim zmalała między rokiem 2010 a 2011 i wzrosła między rokiem 2011 a 2012. Osoby pracujące w rolnictwie stanowią 10% wszystkich osób pracujących w województwie lubuskim, a odsetek ten w latach 2010–2012 uległ tylko niewielkiej zmianie.

Liczba osób pracujących w rolnictwie

Obszar województwa lubuskiego	Liczba osób pracujących w rolnictwie		
	2010	2011	2012
	32 927	32 323	32 455
	10,1%	10%	10,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Na terenie województwa lubuskiego działało w 2012 roku 2439 jednostek gospodarczych, wpisanych do rejestru REGON, z czego 1640 na obszarach wiejskich oraz 919 w gminach wiejskich.

Podmioty gospodarki narodowej

W 2012 roku na obszarach wiejskich województwa lubuskiego zarejestrowanych było łącznie 27920 podmiotów wpisanych do rejestru REGON. **W miejscowościach popegeerowskich odnotowano wyższą średnią podmiotów gospodarczych we wszystkich poszczególnych latach.**

Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na obszarach popegeerowskich województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Średnia liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON		
	2010 %	2011 %	2012 %
Miejscowości wiejskie	20	20	21
Miejscowości popegeerowskie	22	28	24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa lubuskiego wynosiła w 2012 roku 77 225, z czego jedynie 22 293 funkcjonowały na obszarach wiejskich regionu, stanowiąc 28,9% wszystkich tego typu podmiotów. Wsie popegeerowskie charakteryzują się znacznie niższym wskaźnikiem aktywności w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w tym zakresie – **osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w wiejskich miejscowościach popegeerowskich stanowią tylko 12,8% wszystkich osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich województwa lubuskiego**. Takich podmiotów jest na problematycznych obszarach jedynie 2 843. Najwięcej spośród nich zlokalizowanych jest w miejscowości Słońsk (256), następnie w miejscowości Pszczew (158) oraz w miejscowości Różanki (156). Najmniej osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą zlokalizowanych jest w miejscowości Maniszewo (1), a następnie w miejscowości Wierzchno (2) oraz Siedlisko (2). **Na jedną miejscowość popegeerowską przypada średnio 54,7 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Przeciętna liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wynosi natomiast 36.**

Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w miejscowościach popegeerowskich

Miejscowość popegeerowska	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
	2012
Bobrówko	35
Strzelce Klasztorne	10
Słońsk	256
Boczów	32
Nowa Niedrzwica	15
Lubikowo	18
Przytoczna	151
Goraj	21
Kalsko	29
Bukowiec	63
Jagielnik	
Gorzyca	10
Kaława	28
Nowe Gorzycko	14
Pszczew	158
Bledzew	61
Murzynowo	54
Wawrów	130
Gralewo	59
Dąbroszyn	27
Wojcieszyce	62
Różanki	156
Ulim	56
Ciecierzyce	40
Kiełpin	13
Wysoka	34
Baczyna	133
Górzyca	85
Maniszewo	1
Drzeniów	19
Bieganów	22
Wierzchno	2
Bieniów	34
Piotrów	28
Lipna	30
Trzebiel	85
Lubinicko	36

Wilkowo	47
Borów	20
Siedlisko	2
Wężyska	42
Osiecznica	62
Henryków	29
Długie	53
Siecieborzyce	35
Konin Żagański	36
Stare Strącze	48
Kruszyna	63
Kalsk	76
Trzebiechów	74
Swarzynice	22
Nowy Kisielin	105
Otyń	122

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Wskaźniki przedsiębiorczości obszarów popegeerowskich są wyraźnie niższe niż w przypadku pozostałych obszarów wiejskich województwa lubuskiego. Odsetek osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniósł w 2012 roku dla ogółu obszarów wiejskich 9,1, natomiast dla obszarów popegeerowskich 8,2.

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na obszarach popegeerowskich województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym		
	2010	2011	2012
Obszary wiejskie ogółem	8,8	8,8	9,1
Obszary popegeerowskie	8,2	7,9	8,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

W celu rzetelnej oceny poziomu przedsiębiorczości i gospodarki na obszarach popegeerowskich województwa lubuskiego warto określić **wskaźniki przedsiębiorczości** dla poszczególnych gmin, w których znajdowały się siedziby Państwowych Gospodarstw Rolnych. Jednym ze sposobów jego pomiaru jego określenie, **ile osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym** w obrębie danej gminy. W województwie lubuskim panuje zdecydowanie duże zróżnicowanie wartości omawianego wskaźnika w poszczególnych gminach – **najniższą odnotowaną wartością jest 5,3, natomiast najwyższą 16,9**. Wśród gmin popegeerowskich, które cechują się najniższym odsetkiem osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym, należy wskazać obszary wiejskie gminy Torzym, obszary wiejskie gminy Lubniewice oraz gminę Bledzew. Wszystkie trzy gminy położone są na terenie powiatów silnie obciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji PGR-ów.

Wskaźniki przedsiębiorczości w gminach popegeerowskich województwa lubuskiego

Obszar województwa lubuskiego	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym		
	2010	2011	2012
Deszczno	12,6	12,6	12,8
Kłodawa	15,5	16,0	16,9
Lubiszyn	8,6	8,6	8,8
Santok	10,7	11,1	11,8
Witnica – obszar wiejski	8,2	8,2	8,4
Bledzew	7,7	6,6	6,5
Międzyrzecz – obszar wiejski	11,6	11,9	12,0
Przytoczna	7,9	7,9	8,1
Pszczew	10,5	10,3	10,4
Skwierzyna – obszar wiejski	8,7	7,7	8,1
Cybinka – obszar wiejski	6,8	6,8	6,8
Górzyca	7,2	7,2	7,3
Ośno Lubuskie – obszar wiejski	6,1	6,6	6,5
Rzepin – obszar wiejski	8,3	7,9	8,2

Dobiegniew – obszar wiejski	10,0	10,1	10,4
Drezdenko – obszar wiejski	11,5	10,6	10,4
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	6,9	7,1	7,0
Lubniewice – obszar wiejski	6,6	5,4	5,3
Słońsk	10,2	10,3	11,2
Torzym – obszar wiejski	6,4	6,3	6,1
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	9,5	9,7	9,9
Maszewo	7,0	6,8	7,1
Kożuchów – obszar wiejski	6,0	6,3	6,6
Otyń	9,5	9,5	9,8
Świebodzin – obszar wiejski	7,9	7,8	8,1
Czerwieńsk – obszar wiejski	6,7	6,8	7,4
Kargowa – obszar wiejski	7,9	7,9	8,5
Sulechów – obszar wiejski	10,0	10,3	10,9
Trzebiechów	7,0	6,5	7,1
Zielona Góra	14,0	14,0	15,0
Iłowa – obszar wiejski	6,8	6,8	6,8
Szprotawa – obszar wiejski	7,7	7,3	7,8
Żagań	9,2	8,8	8,5
Brody	7,1	6,5	6,5
Lubsko – obszar wiejski	5,6	6,1	6,5
Przewóz	9,9	8,8	9,0
Trzebiel	7,6	7,2	7,8
Żary	8,5	8,2	8,7
Sława – obszar wiejski	8,3	8,5	8,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Różnice widać również przy porównaniu liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – na obszarach wiejskich ogółem wyniosła ona w latach 2010–2012 kolejno 109,2, 109,5 i 113,8, natomiast na obszarach wiejskich popegeerowskich odpowiednio 106,6, 106,0 i 109,7.

Podmioty gospodarcze na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym na obszarach popegeerowskich

Obszar województwa lubuskiego	Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym		
	2010	2011	2012
Obszary wiejskie	109,2	109,5	113,8
Obszary popegeerowskie	106,6	106,0	109,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Struktura podmiotów gospodarczych w trzech głównych sektorach pomiędzy obszarami wiejskimi a miejscowościami popegeerowskimi pozostaje nieco odmienna. Na obszarach wiejskich województwa lubuskiego obserwuje się większy odsetek podmiotów z sektora rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa niż w miejscowościach popegeerowskich, które jednocześnie charakteryzują się niższym odsetkiem podmiotów z branży przemysłowej i budowlanej. W strukturze podmiotów gospodarczych w miejscowościach popegeerowskich obserwuje się także wyższy udział podmiotów zaliczanych do pozostałej działalności usługowej niż ma to miejsce w strukturze podmiotów obszarów wiejskich ogółem.

Struktura podmiotów gospodarczych w miejscowościach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo			przemysł i budownictwo			pozostała działalność		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	%	%	%.	%	%	%.	%	%	%
Obszary wiejskie	9,5	9,6	9,2	24,5	24,7	25,3	66,0	65,6	65,4
Miejscowości popegeerowskie	8,5	6,8	8,5	24,2	19,0	24,4	67,3	74,2	67,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Miejscowościami, w których sektor rolnictwa, łowiectwa, leśnictwa i rybactwa ma największe znaczenie i znaczny udział w strukturze podmiotów gospodarczych, są: Kalsk, Stare Strącze, Długie, Siedlisko (brak podmiotów przemysłowych i budowlanych), Wysoka. Warto również zwrócić uwagę na miejscowość popegeerowską Maniszewo, w której znajduje się tylko 1 podmiot gospodarczy w sektorze I.

Liczba podmiotów gospodarczych zaliczanych do poszczególnych sektorów w miejscowościach popegeerowskich

Miejscowość popegeerowska	rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybactwo			przemysł i budownictwo			usługi		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Bobrówko	5	5	5	9	13	12	31	31	32
Strzelce Klasztorne	1	1	2	1	1	2	8	9	9
Słońsk	26	24	26	51	49	56	218	217	230
Boczów	3	2	2	10	8	8	31	28	34
Nowa Niedrzwica	1	1	1	5	5	6	13	12	13
Lubikowo	3	4	5	5	5	6	14	14	16
Przytoczna	13	13	13	57	58	68	146	144	133
Goraj	2	2	2	10	11	11	20	19	18
Kalsko	2	1	3	14	15	14	21	22	18
Bukowiec	14	13	13	17	18	21	35	37	36
Jagielnik									
Gorzyca	2	2	1	3	3	3	8	8	10
Kaława	1	1	1	12	13	11	27	24	23
Nowe Gorzycko	3	3	4	4	6	5	9	9	11
Pszczew	3	4	4	57	52	53	140	142	142
Bledzew	14	14	15	21	13	10	83	73	71
Murzynowo	8	7	7	22	22	28	29	28	29
Wawrów	4	4	4	40	44	43	100	1003	114
Gralewo	3	3	4	16	17	19	37	37	41
Dąbroszyn	3	3	3	4	5	9	22	19	25
Wojcieszyce	0	0	0	15	20	22	48	50	49
Różanki	14	10	9	48	44	47	117	134	143
Ulim	1	2	2	12	13	14	42	45	50
Ciecierzyce	1	1	1	14	13	17	26	30	30
Kiełpin	3	3	3	2	3	4	11	10	11
Wysoka	11	12	14	8	6	7	22	20	21
Baczyna	9	9	8	32	31	33	111	114	124
Górzyca	2	3	3	28	28	29	87	87	89
Maniszewo	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Drzeniów	3	3	3	9	8	7	8	9	13
Bieganów	0	1	1	9	9	11	20	17	18
Wierzchno	0	0	0	0	0	0	1	2	2
Bieniów	8	7	7	6	9	11	29	30	33
Piotrów	2	5	5	9	7	8	23	23	25
Lipna	5	5	5	3	5	4	27	23	24

Trzebiel	9	10	9	24	26	27	102	94	97
Lubinicko	1	1	1	14	13	12	33	33	35
Wilkowo	7	7	7	33	31	32	35	36	34
Borów	1	2	2	6	6	6	16	15	13
Siedlisko	1	1	1	0	0	0	2	1	1
Wężyska	8	7	7	10	9	9	34	38	39
Osiecznica	9	10	11	18	17	16	47	51	53
Henryków	2	2	2	7	7	10	28	30	29
Długie	10	16	17	10	8	8	47	44	46
Siecieborzyce	5	5	5	16	16	14	29	28	29
Konin Żagański	6	6	6	5	6	6	36	33	34
Stare Strącze	11	10	10	9	8	10	42	38	37
Kruszyna	6	6	7	18	17	16	35	43	47
Kalsk	23	19	19	24	24	23	54	56	52
Trzebiechów	10	9	11	22	21	25	63	67	69
Swarzynice	3	4	5	8	7	7	14	12	12
Nowy Kisielin	6	5	4	30	25	28	85	92	96
Otyń	10	11	11	43	45	48	94	102	104

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

W celu dokonania precyzyjnej oceny struktury podmiotów gospodarczych warto przyjrzeć się strukturze procentowej podmiotów w poszczególnych miejscowościach popegeerowskich. Największy udział tradycyjnego, opartego na rolnictwie sektora I, najbardziej wykraczający poza wartości w strukturze ogólnej dla obszarów wiejskich, obserwuje się w Strzelcach Klasztornych, Lubikowie, Bukowcu, Nowym Gorzycku, Bledzewie, Kiełpinie, Wysokiej, Maniszewie (100%), Lipnej, Siedlisku, Długim, Starym Strączu, Kalsku i Swarzynicach.

Struktura podmiotów gospodarczych zaliczanych do poszczególnych sektorów w miejscowościach popegeerowskich

Miejscowość popegeerowska	Liczba podmiotów gospodarczych	Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybactwo	Przemysł i budownictwo	Pozostała działalność
		2012	2012	2012
Bobrówko	49	10,2%	24,5%	65,3%
Strzelce Klasztorne	13	15,4%	15,4%	69,2%
Słońsk	312	8,3%	17,9%	73,7%
Boczów	44	4,5%	18,2%	77,3%

Nowa Niedrzwica	20	5,0%	30,0%	65,0%
Lubikowo	27	18,5%	22,2%	59,3%
Przytoczna	214	6,1%	31,8%	62,1%
Goraj	31	6,5%	35,5%	58,1%
Kalsko	35	8,6%	40,0%	51,4%
Bukowiec	70	18,6%	30,0%	51,4%
Jagielnik				
Gorzyca	14	7,1%	21,4%	71,4%
Kaława	35	2,9%	31,4%	65,7%
Nowe Gorzycko	20	20,0%	25,0%	55,0%
Pszczew	199	2,0%	26,6%	71,4%
Bledzew	96	15,6%	10,4%	74,0%
Murzynowo	64	10,9%	43,8%	45,3%
Wawrów	161	2,5%	26,7%	70,8%
Gralewo	64	6,3%	29,7%	64,1%
Dąbroszyn	37	8,1%	24,3%	67,6%
Wojcieszyce	72	0,0%	30,6%	68,1%
Różanki	199	4,5%	23,6%	71,9%
Ulim	66	3,0%	21,2%	75,8%
Ciecierzyce	48	2,1%	35,4%	62,5%
Kiełpin	18	16,7%	22,2%	61,1%
Wysoka	42	33,3%	16,7%	50,0%
Baczyna	165	4,8%	20,0%	75,2%
Górzyca	121	2,5%	24,0%	73,6%
Maniszewo	1	100,0%	0,0%	0,0%
Drzeniów	23	13,0%	30,4%	56,5%
Bieganów	30	3,3%	36,7%	60,0%
Wierzchno	2	0,0%	0,0%	100,0%
Bieniów	51	13,7%	21,6%	64,7%
Piotrów	38	13,2%	21,1%	65,8%
Lipna	33	15,2%	12,1%	72,7%
Trzebiel	133	6,8%	20,3%	72,9%
Lubinicko	48	2,1%	25,0%	72,9%
Wilkowo	73	9,6%	43,8%	46,6%
Borów	21	9,5%	28,6%	61,9%
Siedlisko	2	50,0%	0,0%	50,0%
Wężyska	55	12,7%	16,4%	70,9%
Osiecznica	80	13,8%	20,0%	66,3%
Henryków	41	4,9%	24,4%	70,7%
Długie	71	23,9%	11,3%	64,8%
Siecieborzyce	48	10,4%	29,2%	60,4%
Konin Żagański	46	13,0%	13,0%	73,9%
Stare Strącze	57	17,5%	17,5%	64,9%
Kruszyna	70	10,0%	22,9%	67,1%

Kalsk	94	20,2%	24,5%	55,3%
Trzebiechów	105	10,5%	23,8%	65,7%
Swarzynice	24	20,8%	29,2%	50,0%
Nowy Kisielin	128	3,1%	21,9%	75,0%
Otyń	163	6,7%	29,4%	63,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Turystyka

Turystyka wiejska to turystyka na terenach wiejskich, poza ośrodkami turystyki masowej, wykorzystująca lokalne zasoby, w tym wiejski charakter środowiska, które zdominowane jest przez tradycyjną gospodarkę rolną, lasy i obszary przyrodnicze.

Agroturystyka jest natomiast rodzajem turystyki wiejskiej, charakteryzującym się powiązaniem usług turystycznych z gospodarstwem rolnym poprzez umożliwienie gościom uczestnictwa w życiu gospodarstwa rolnego.

Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, może stanowić **jeden z czynników rozwoju obszarów wiejskich**. Odgrywa ona także znaczącą rolę w procesie budowania kapitału społecznego. Powstawanie kwater i gospodarstw przeznaczonych do użytku gości zależy nie tylko od warunków przyrodniczo-kulturowych czy ekonomiczno-infrastrukturalnych, ale także od stopnia aktywności społecznej mieszkańców obszarów wiejskich, których zaangażowanie może rekompensować niską jakość walorów przyrodniczych oraz turystycznych.

W *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego 2012* oraz *Strategii rozwoju turystyki w województwie lubuskim na lata 2006–2013* wskazano, że **województwo lubuskie posiada dobre warunki do rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki i ekotu-**

rystyki. Zadaniem turystyki wiejskiej powinno być przede wszystkim kreowanie nowych miejsc pracy na wsi dzięki wykorzystaniu licznych walorów specjalistycznych regionu – winnic, stadnin konnych, myślistwa. We wskazanych dokumentach podkreśla się ekologiczny, edukacyjny i rozrywkowy wymiar turystyki wiejskiej. Sama turystyka wiejska nie może być dźwignią rozwojową na obszarach kumulacji problemów społeczno-ekonomicznych, takich jak wysokie bezrobocie, wysoki wskaźnik korzystania z pomocy społecznej czy też niska przedsiębiorczość. Może jednak pomóc efektywniej wykorzystać pracę osób zatrudnionych w rolnictwie oraz pomóc w ich aktywizacji społecznej i zawodowej.

W celu oceny potencjału turystycznego obszarów wiejskich województwa lubuskiego, w tym obszarów popegeerowskich, warto przyjrzeć się bliżej bazie noclegowej, jaka pozostaje do dyspozycji turystów. Na bazę noclegową składają się dwie główne kategorie obiektów – obiekty hotelowe oraz inne obiekty noclegowe, do których zalicza się motele, pensjonaty, kempingi, domy wycieczkowe, pola biwakowe, schroniska (w tym młodzieżowe i szkolne). Istnieje jeszcze jedna kategoria obiektów pozostających do dyspozycji turystów – wynajmowane przez rolników pokoje i miejsca na ustawianie namiotów w prowadzonych przez nich gospodarstwach rolnych, jeżeli takie obiekty spełniają wymagania związane z wyposażeniem oraz wymagania sanitarne, przeciwpożarowe i inne, określone odrębnymi przepisami.

Baza hotelowa jest zdecydowanie lepiej rozwinięta na terenach miejskich województwa lubuskiego. **Obiekty hotelowe zlokalizowane na terenach wiejskich stanowiły w 2012 roku tylko 33,1% wszystkich obiektów hotelowych w regionie.** Liczba hoteli z roku na rok ulega zmniejszeniu, zarówno na terenie całego województwa lubuskiego, jak i na obszarach wiejskich. Corocznie spada także udział hoteli usytuowanych poza granicami miast w liczbie hoteli ogółem.

33 gminy popegeerowskie posiadały przynajmniej jeden obiekt hotelowy bądź inny obiekt noclegowy między rokiem 2010 a 2012.

Warto jednak podkreślić, iż obiekty hotelowe zlokalizowane na obszarach popegeerowskich stanowią średnio 69,1% wszystkich obiektów usytuowanych na terenach wiejskich w regionie. Z roku na rok dostrzega się jednak spadek liczby obiektów hotelowych, co pokrywa się z tendencjami całego województwa lubuskiego. Należy zaznaczyć, iż wysoki udział obiektów hotelowych zlokalizowanych na terenach popegeerowskich w ogólnej strukturze obiektów hotelowych na terenach wiejskich nie oznacza jednocześnie, iż poddawane badaniu obszary posiadają dobrze rozbudowaną bazę noclegową. Dostępność hoteli na terenach wiejskich jest zdecydowanie niska – 48 obiektów funkcjonuje na obszarach wiejskich 74 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, co oznacza, że na terenach wiejskich jednej gminy znajdowało się w 2012 roku tylko 0,57 obiektu. Wskaźnik ten w przypadku gmin popegeerowskich jest nieco wyższy – w tym samym roku wyniósł **0,88 obiektu hotelowego w granicach jednej popegeerowskiej gminy**.

Pozytywnie należy natomiast ocenić stały rozwój sieci innych obiektów noclegowych, których liczba wzrasta zarówno na obszarach popegeerowskich, jak i na obszarach wiejskich ogółem. W 2012 roku w gminach popegeerowskich zlokalizowanych było 70 innych obiektów noclegowych, w 2011 ich liczba wynosiła 62, natomiast w 2012 uległa zwiększeniu do 78. **Na jedną gminę popegeerowską przypadały zatem w 2012 roku przeciętnie 2,36 obiekty noclegowe inne niż hotelowe.** To więcej niż w przypadku obszarów wiejskich ogółem, gdzie ten sam wskaźnik wyniósł 1,8.

Obiekty noclegowe na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	obiekty ogółem					
	obiekty hotelowe			inne obiekty noclegowe - razem		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	ob.	ob.	ob.	ob.	ob.	ob.
Województwo lubuskie	145	139	131	153	141	176
Obszary wiejskie	48	46	42	116	106	133
Obszary popegeerowskie	33	32	29	70	62	78
% wśród obiektów na obszarach wiejskich	68,8%	69,6%	69,0%	60,3%	58,5%	58,6%
ilość obiektów przypadających na jedną gminę	1,00	0,97	0,88	2,12	1,88	2,36

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Na terenie jednej gminy popegeerowskiej znajduje się średnio jeden obiekt hotelowy. Wyjątkiem jest obszar wiejski gminy Sulechów, na którym od 2010 roku funkcjonują 3 obiekty hotelowe. Najwięcej obiektów noclegowych innych niż hotele znajduje się na terenie gminy Pszczew, gdzie w roku 2012 odnotowano ich 15. Gminą o jednej z najsilniej rozbudowanych sieci innych obiektów noclegowych jest także Sława – na terenach wiejskich wskazanej gminy działało w 2012 roku 10 takich obiektów. Wśród liderów gmin popegeerowskich pod względem liczby innych obiektów noclegowych należy wskazać także obszary wiejskie gminy Drezdenko, gdzie w 2012 roku działało 9 obiektów tego rodzaju.

Liczba obiektów hotelowych na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	Obiekty ogółem					
	obiekty hotelowe			inne obiekty noclegowe – razem		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	ob.	ob.	ob.	ob.	ob.	ob.
LUBUSKIE	145	139	131	153	141	176
LUBUSKIE – WIEŚ	48	46	42	116	106	133
Deszczno	0	0	0	1	1	2
Kłodawa	0	0	0	4	3	3

Lubiszyn	1	1	1	0	0	0
Santok	1	1	1	0	0	0
Witnica – obszar wiejski	0	0	0	1	1	2
Bledzew	0	0	0	2	2	3
Międzyrzecz – obszar wiejski	2	2	2	3	2	2
Przytoczna	2	2	2	4	1	1
Pszczew	1	1	1	11	11	15
Skwierzyna – obszar wiejski	1	1	1	1	1	1
Cybinka – obszar wiejski	0	0	0	1	1	1
Górzyca	1	1	1	2	2	2
Ośno Lubuskie – miasto	2	2	2	2	2	2
Rzepin – obszar wiejski	0	0	0	1	1	1
Dobiegniew – obszar wiejski	0	0	0	1	1	2
Drezdenko – obszar wiejski	2	2	2	9	8	9
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	1	1	1	4	4	5
Lubniewice – obszar wiejski	0	0	0	1	1	2
Słońsk	2	2	2	2	1	2
Torzym – obszar wiejski	2	3	2	3	1	1
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	0	0	0	3	3	3
Otyń	1	2	2	0	0	0
Świebodzin – obszar wiejski	2	2	2	1	1	0
Czerwieńsk – obszar wiejski	1	0	0	0	0	0
Kargowa – obszar wiejski	0	0	0	2	3	3
Sulechów – obszar wiejski	3	3	3	0	0	0
Zielona Góra	2	1	1	3	3	3
Iłowa – obszar wiejski	1	1	1	0	0	1
Szprotawa – obszar wiejski	1	1	1	0	0	0
Żagań	0	0	0	0	0	1
Trzebiel	1	1	1	0	0	0
Żary	2	1	0	0	0	1
Sława – obszar wiejski	1	1	0	8	8	10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

W roku 2010 i 2011 widoczne były wyraźne różnice w średniej liczbie noclegów przypadających na 1 obiekt turystyczny między obszarami wiejskimi ogółem a obszarami popegeerowskimi, natomiast **w roku 2012 wartość dla obu grup obszarów wiejskich osiągnęła podobną wartość**.

Średnia liczba noclegów przypadająca na 1 obiekt turystyczny

Jednostka terytorialna	Średnia liczba noclegów przypadająca na 1 obiekt turystyczny		
	2010	2011	2012
Województwo lubuskie	4429	4763	4268
Obszary wiejskie	4221	4329	3651
Obszary popegeerowskie	3969	4266	3659

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Ustalenie liczby noclegowych obiektów turystycznych jest zadaniem trudniejszym z uwagi na nieaktualne bądź niepełne dane zawarte w statystyce publicznej. Zgodnie z dostępnymi danymi, w wiejskich miejscowościach popegeerowskich działało w 2010 roku 12 obiektów noclegowych, natomiast w roku 2011 i 2012 po 10. **Przeznaczone do dyspozycji gości hotele i inne obiekty noclegowe zlokalizowane w wiejskich miejscowościach, będących niegdyś siedzibę PGR-ów, stanowią zaledwie 5,7% wszystkich obiektów na obszarach wiejskich województwa lubuskiego.**

Średnia liczba noclegów w wiejskich miejscowościach popegeerowskich jest wyraźnie niższa niż w obciążonych gminach oraz na obszarach wiejskich ogółem. Średnia liczba noclegów przypadających na jeden obiekt noclegowy wynosiła **w 2010 roku 1 041, w 2011 roku 1 346, natomiast w 2012 roku jedynie 837.**

Liczba obiektów noclegowych i udzielonych noclegów oraz średnia liczba noclegów przypadająca na 1 obiekt w miejscowościach popegeerowskich

Miejscowość popegeerowska	obiekty noclegowe ogółem			udzielone noclegi			średnia liczba noclegów przypadająca na jeden obiekt		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Bobrówko	5	0	0	18682	0	0	3736	0	0
Słońsk	0	1	1	0	1288	886	0	1288	886
Pszczew	1	1	1	146	289	438	146	289	438
Bledzew	2	2	3	6745	8000	6828	3373	4000	2276
Baczyna	1	1	1	2580	2218	1586	2580	2218	1586
Górzyca	0	1	1	0	1434	457	0	1434	457
Maniszewo	0	1	1	0	769	885	0	769	885
Borów	3	3	2	7973	10388	3679	2658	3463	1840

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Warto również określić możliwe kierunki rozwoju obszarów wiejskich poprzez świadczenie usług agroturystycznych. **Agroturystyka to forma wypoczynku w warunkach zbliżonych do wiejskich**, która może być połączona z pracą u osoby zapewniającej nocleg. Traktowana jest jako alternatywne dla rolnictwa źródło dochodu mieszkańców wsi. Prezentowana forma turystyki obejmuje różnego rodzaju usługi, takie jak zakwaterowanie, częściowe bądź całodniowe posiłki, wędkarstwo, jazdę konną czy udział w pracach gospodarskich. Jest zatem formą wypoczynku u rolnika w funkcjonującym gospodarstwie rolnym – goście mieszkają i jadają wspólnie z gospodarzami i mogą obserwować, jak wygląda hodowla zwierząt i produkcja roślinna.

Celem agroturystyki jest przeciwdziałanie wyludnieniu wsi, wzrost dochodów ludności wiejskiej, wzrost atrakcyjności obszarów wiejskich, a także rozwój infrastruktury wspierającej ekologiczne wzorce turystyki. Działalność w obszarze agroturystyki **może przybierać formę kwatery agroturystycznej albo gospodarstwa agroturystycznego**. Prowadzenie kwatery agroturystycznej wiąże się z obowiązkiem zgłoszenia działalności gospodarczej, co nie jest koniecznością w przypadku funkcjonowania gospodarstwa agroturystycznego. Jeśli rolnik ograni-

cza się do prowadzenia działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa i warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego, a także wynajmu pokoi, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwie rolnym innych usług związanych z pobytem turystów, nie ma obowiązku zgłoszenia gospodarstwa do ewidencji działalności gospodarczej.

Liczba kwater agroturystycznych w województwie lubuskim regularnie wzrasta – w 2010 roku na terenie województwa lubuskiego do dyspozycji turystów znajdowało się 9 kwater, w 2011 było ich już 14, natomiast w 2012 liczba ta wzrosła do 22. Rośnie nie tylko liczba gospodarstw agroturystycznych, ale także ilość udzielanych w nich noclegów, która w 2012 roku osiągnęła 15 671. Należy jednak podkreślić, że wraz ze znacznym wzrostem liczby obiektów agroturystycznych spada średnia liczba noclegów przypadających na 1 obiekt, co skłania do wniosku, że wraz z pojawianiem się kolejnych gospodarstw brak jest napływu nowych turystów.

Kwatery agroturystyczne w województwie lubuskim

Jednostka terytorialna	kwatery agroturystyczne								
	obiekty ogółem			udzielone noclegi ogółem			średnia liczba noclegów przypadająca na 1 obiekt		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
LUBUSKIE	9	14	22	9672	15300	15671	1075	1093	712

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Liczba gospodarstw agroturystycznych w województwie lubuskim jest zdecydowanie większa niż kwater agroturystycznych. W celu jej ustalenia zwrócono się z prośbą o wskazanie liczby gospodarstw do urzędów gmin funkcjonujących na terenie województwa lubuskiego, gdyż posiadają one obowiązek prowadzenia rejestru gospodarstw agroturystycznych na poziomie gminy. Poniższa tabela przedstawia liczbę gospodarstw agroturystycznych w gminach obciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji PGR-ów.

Gospodarstwa agroturystyczne na obszarach popegeerowskich

Gmina	Liczba gospodarstw agroturystycznych	Powiat	Łącznie w powiecie
Dobiegniew	bd	strzelecko-drezdenecki	12
Strzelce Krajeńskie	5		
Drezdenko	7		
Lubniewice	bd	sulęciński	7
Słońsk	bd		
Torzym	7		
Przytoczna	bd	międzyrzecki	37
Międzyrzecz	18		
Pszczew	16		
Bledzew	3		
Skwierzyna	bd		
Santok	1	gorzowski	9
Witnica	2		
Kłodawa	bd		
Deszczno	4		
Lubiszyn	2		
Górzyca	1	słubicki	9
Rzepin	2		
Ośno Lubuskie	2		
Cybinka	4		
Brody	4	żarski	15
Lubsko	bd		
Żary	1		
Przewóz	bd		
Trzebiel	9		
Świebodzin	1	świebodziński	1
Maszewo	bd	krośnieński	6
Krosno Odrzańskie	6		
Szprotawa	3	żagański	8
Żagań	0		
Iłowa	5		
Sława	0	wschowski	0
Sulechów	9	zielonogórski	4
Trzebiechów	0		
Kargowa	2		
Czerwieńsk	0		
Zielona Góra	3		
Otyń	1	nowosolski	3
Kożuchów	2		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Urzędów Gmin

Edukacja i wychowanie

Rola edukacji w wyrównywaniu szans życiowych oraz jej fundamentalne znaczenie dla dalszego życia społecznego i zawodowego jest szczególnie ważna na obszarach dotkniętych strukturalnymi problemami gospodarczymi, w tym długotrwałym bezrobociem i biernością zawodową. Obszary wiejskie są znacznie bardziej obciążone ryzykiem nierównego dostępu do edukacji pod względem infrastruktury i jakości, jednak z uwagi na specyfikę obszarów popegeerowskich można przypuszczać, że wskazane problemy ulegają tu nasileniu.

Mówiąc o infrastrukturze i jakości edukacji na obszarach popegeerowskich należy uwzględnić nie tylko **dostęp do budynków, lecz również dostęp do Internetu** – narzędzia niezbędnego do komunikowania się we współczesnym świecie. Staje się on szczególnie ważny na obszarach wiejskich, a zwłaszcza takich, które charakteryzują się większym natężeniem problemów społeczno-gospodarczych. Dostęp do Internetu pozwala bowiem uczniom korzystać z programów i projektów dostępnych drogą elektroniczną, dzięki czemu mogą oni poszerzać swoją wiedzę i kompetencje pomimo peryferyzacji geograficznej. Internet pozwala funkcjonować w oderwaniu od granic i lokalizacji przestrzennych, dlatego stanowi ważny czynnik rozwoju obszarów wiejskich, w tym popegeerowskich. Dostęp do nowoczesnych kanałów komunikacji nie tylko zwiększa szanse społeczne i zawodowe uczniów na terenach wiejskich, ale może także **niwelować ryzyko dziedziczenia bierności społecznej i zawodowej oraz ubóstwa na problemowych obszarach popegeerowskich**.

Liczba przedszkoli w województwie lubuskim systematycznie wzrasta, a wskazany trend obserwowalny jest także na obszarach wiejskich, obszarach popegeerowskich i w miejscowościach popegeerowskich. Przedszkola na obszarach wiejskich stanowią jednak jedynie 29,2% wszystkich przedszkoli na terenie województwa lubuskiego.

Liczba przedszkoli w miejscowościach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	Liczba przedszkoli		
	2010	2011	2012
LUBUSKIE	232	243	253
LUBUSKIE – WIEŚ	67	70	74
OBSZARY POPEGEEROWSKIE	35	38	41
MIEJSCOWOŚCI POPEGEEROWSKIE	28	29	32

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Przedszkola w gminach popegeerowskich stanowią 55,4% wszystkich przedszkoli na obszarach wiejskich, natomiast przedszkola w miejscowościach popegeerowskich stanowią 43,2% wszystkich przedszkoli na obszarach wiejskich regionu.

Wzrasta liczba dzieci w przedszkolach, zarówno na obszarze całego województwa lubuskiego, na jego obszarach wiejskich, w gminach popegeerowskich, jak i miejscowościach wiejskich. Jednak przedszkolaki z terenów wiejskich stanowią tylko 17,9% wszystkich dzieci uczęszczających do przedszkoli w województwie lubuskim. **Przedszkolaki z gmin popegeerowskich stanowią 55,1% wszystkich przedszkolaków z obszarów wiejskich województwa, natomiast przedszkolaki z miejscowości popegeerowskich stanowią 26,2% wszystkich przedszkolaków z obszarów wiejskich województwa lubuskiego.**

Liczba dzieci w przedszkolach w miejscowościach popegeerowskich ogółem

Jednostka terytorialna	Liczba dzieci w przedszkolach		
	2010	2011	2012
LUBUSKIE	23889	25231	26365
LUBUSKIE - WIEŚ	4037	4459	4725
OBSZARY POPEGEEROWSKIE	2131	2472	2602
MIEJSCOWOŚCI POPEGEEROWSKIE	1016	1166	1236

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Najwięcej przedszkolaków uczęszcza do przedszkola w popegeerowskich miejscowościach Przytoczna i Trzebiel. Najmniejsze pod względem liczby dzieci przedszkola funkcjonują w miejscowości wiejskiej Wysoka oraz w Dąbroszynie.

Liczba dzieci w przedszkolach w poszczególnych miejscowościach popegeerowskich

Miejscowość popegeerowska	Przedszkola			Dzieci w przedszkolach		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Bobrówko						
Strzelce Klasztorne						
Słońsk	1	1	1	17	27	30
Boczów	1	1	1	50	51	53
Nowa Niedrzwica						
Lubikowo						
Przytoczna	1	1	1	101	126	126
Goraj						
Kalsko						
Bukowiec	0	0	1	0	0	25
Jagielnik						
Gorzyca						
Kaława	1	1	1	31	39	30
Nowe Gorzycko						
Pszczew	1	1	1	20	24	25
Bledzew	1	1	1	16	25	23
Murzynowo	1	1	1	31	36	31
Wawrów	1	1	1	84	86	88
Gralewo	0	0	1	0	0	17
Dąbroszyn	1	1	1	28	19	15
Wojcieszyce						
Różanki	1	1	1	77	85	99
Ulim	1	1	1	11	28	28
Ciecierzyce	1	1	1	13	19	21
Kiełpin						
Wysoka	0	1	1	0	9	8
Baczyna	0	0	0	0	0	0
Górzyca	1	1	1	20	32	29
Maniszewo						
Drzeniów	0	0	1	0	0	15
Bieganów	1	1	1	59	75	53

Wierzchno						
Bieniów	1	1	1	11	16	22
Piotrów	1	1	1	14	13	24
Lipna	1	1	1	17	18	17
Trzebiel	1	1	1	100	111	119
Lubinicko	1	1	1	21	19	20
Wilkowo						
Borów						
Siedlisko						
Wężyska	1	1	1	25	27	27
Osiecznica	1	1	1	51	52	50
Henryków						
Długie	1	1	1	33	35	31
Siecieborzyce	1	1	1	25	25	28
Konin Żagański	1	1	1	43	42	41
Stare Strącze	1	1	1	24	23	23
Kruszyna						
Kalsk	1	1	1	15	22	34
Trzebiechów	1	1	1	30	31	25
Swarzynice	0	0	0	0	0	0
Nowy Kisielin						
Otyń	1	1	1	49	51	59

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Średnia liczba dzieci w przedszkolach jest znacznie niższa na obszarach popegeerowskich i miejscowościach popegeerowskich niż na pozostałych obszarach województwa lubuskiego. Średnia liczba przedszkolaków w przedszkolu na terenie wsi popegeerowskiej jest o 25 osób niższa niż na obszarach wiejskich ogółem.

Średnia liczba dzieci w przedszkolu w miejscowościach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	Średnia liczba dzieci w przedszkolu		
	2010	2011	2012
LUBUSKIE	103	104	104
LUBUSKIE – WIEŚ	60	64	64
OBSZARY POPEGEEROWSKIE	61	65	63
MIEJSCOWOŚCI POPEGEEROWSKIE	36	40	39

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Liczba szkół podstawowych na terenach wiejskich województwa lubuskiego zmniejsza się corocznie – w 2010 roku było 208 szkół, w 2011 zmniejszyła się do 205, natomiast w roku 2012 spadła do 200. Tendencja ta dotyczy jednak całego województwa lubuskiego, w którym obserwuje się systematyczny spadek liczby szkół podstawowych każdego roku. Na terenach wiejskich województwa lubuskiego funkcjonuje 200 szkół podstawowych, w tym 119 na terenie obszarów popegeerowskich, stanowiąc 59,5% wszystkich placówek na obszarach wiejskich. Do szkół wiejskich w województwie lubuskim uczęszczało w 2012 roku 17 685 uczniów, z czego 10 633 na obszarach wiejskich gmin, na terenie których funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne, stanowiąc 60,1% wszystkich uczniów.

Ustalenie dokładnej liczby szkół podstawowych w popegeerowskich wsiach oraz liczby uczęszczających do nich uczniów jest zadanie trudnym z uwagi na brak danych w statystyce publicznej. Dostępne informacje wskazują na funkcjonowanie łącznie 30 szkół podstawowych w wiejskich miejscowościach popegeerowskich, w których uczyło się łącznie 3190 uczniów. Najmniejsza szkoła, zlokalizowana w popegeerowskiej wsi Swarzynice w gminie Trzebiechów w powiecie zielonogórskim (niefunkcjonująca od 2011 roku), liczyła 15 uczniów, natomiast największa, zlokalizowana w miejscowości Otyń w gminie Otyń w powiecie nowosolskim, liczyła w 2012 roku 317 uczniów.

Liczba szkół podstawowych oraz ich uczniów w miejscowościach popegeerowskich

Miejscowość popegeerowska	Szkoły podstawowe			Uczniowie szkół podstawowych		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Bobrówko	1	1	1	93	92	89
Strzelce Klasztorne						
Słońsk	1	1	1	284	271	258
Boczów	1	1	1	148	136	127
Nowa Niedrzwica						
Lubikowo						
Przytoczna	1	1	1	197	197	199
Goraj						
Kalsko						
Bukowiec	1	1	1	61	67	62
Jagielnik						
Gorzyca						
Kaława	1	1	1	82	84	75
Nowe Gorzycko						
Pszczew	1	1	1	236	231	235
Bledzew	1	1	1	146	140	146
Murzynowo	1	1	1	65	84	81
Wawrów	1	1	1	76	76	80
Gralewo						
Dąbroszyn	1	1	1	73	71	72
Wojcieszyce						
Różanki	1	1	1	149	157	137
Ulim	1	1	1	76	83	90
Ciecierzyce	1	1	1	87	95	91
Kiełpin						
Wysoka	1	1	1	30	21	14
Baczyna	1	1	1	108	112	116
Górzyca	1	1	1	137	135	128
Maniszewo						
Drzeniów						
Bieganów						
Wierzchno						
Bieniów	1	1	1	100	86	87
Piotrów	1	1	1	31	35	23
Lipna	1	1	1	33	35	33
Trzebiel	1	1	1	145	149	142
Lubinicko						

Wilkowo						
Borów						
Siedlisko						
Wężyska	1	1	1	93	100	104
Osiecznica	1	1	1	88	90	87
Henryków						
Długie	1	1	1	66	62	57
Siecieborzyce	1	1	1	76	77	78
Konin Żagański	1	1	1	26	28	26
Stare Strącze	1	1	1	6,56	0	0
Kruszyna						
Kalsk	1	1	1	56	49	52
Trzebiechów	1	1	1	180	194	184
Swarzynice	1	0	0	15	0	0
Nowy Kisielin						
Otyń	1	1	1	340	333	317

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Przeciętna szkoła podstawowa w województwie lubuskim liczy 169 uczniów. Różnica w liczbie nie jest znaczna pomiędzy szkołami na obszarach popegeerowskich a ogółem obszarów wiejskich – w pierwszym przypadku wynosi średnio 89 uczniów, a w drugim 88.

Średnia liczba uczniów w szkole podstawowej na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	Średnia liczba uczniów w szkole podstawowej		
	2010	2011	2012
Województwo lubuskie	168	170	169
Obszary wiejskie	90	89	88
Obszary popegeerowskie	89	90	89

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Liczba miejsc w szkołach podstawowych na terenie całego województwa lubuskiego wynosiła w 2012 roku 26 210, z czego tylko 19% dotyczyło szkół podstawowych na obszarach wiejskich. W gminach popegeerowskich zlokalizowanych jest natomiast 2 898 miejsc – najwięcej w gminach Zielona Góra, Santok oraz Lubiszyn, a najmniej na obszarach wiejskich gmin: Strzelce Krajeńskie, Kożuchów oraz w gminie Maszewo.

Liczba miejsc w szkołach podstawowych na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	Miejsca w szkołach podstawowych		
	2010	2011	2012
LUBUSKIE	23788	24968	26210
LUBUSKIE – WIEŚ	4386	4720	4983
Deszczno	75	75	100
Kłodawa	77	75	100
Lubiszyn	175	175	175
Santok	234	236	258
Witnica – obszar wiejski	50	50	50
Bledzew	75	94	123
Przytoczna	100	125	125
Pszczew	125	125	125
Cybinka – obszar wiejski	70	75	100
Górzyca	0	40	40
Ośno Lubuskie – miasto	115	115	115
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	36	36	0
Słońsk	1	125	125
Torzym – obszar wiejski	100	100	75
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	100	100	100
Maszewo	57	57	37
Kożuchów – obszar wiejski	0	0	13
Otyń	110	95	95
Czerwieńsk – obszar wiejski	132	139	142
Trzebiechów	45	90	95
Zielona Góra	421	408	425
Żagań	30	40	60
Brody	120	120	145

Przewóz	50	50	50
Trzebiel	124	135	135
Żary	25	65	45
Sława – obszar wiejski	0	45	45

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Na terenie województwa lubuskiego funkcjonuje 186 szkół gimnazjalnych, do których uczęszcza 31 951 uczniów. Gimnazja na wsiach stanowią 33,9% wszystkich placówek edukacyjnych wskazanego szczebla w regionie, natomiast ich uczniowie – 21,9% wszystkich uczniów szkół gimnazjalnych w regionie. **Na obszarach popegeerowskich zlokalizowane są 33 gimnazja, w których zdobywa wiedzę 2 936 uczniów, co stanowi odpowiednio 52,4% oraz 56,3% w strukturze typowej dla obszarów wiejskich ogółem**.

Liczba szkół gimnazjalnych i ich uczniów na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	Ogółem			Uczniowie		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
LUBUSKIE	188	186	186	34697	33187	31951
LUBUSKIE – WIEŚ	63	63	63	7449	7163	6990
OBSZARY POPEGEEROWSKIE	33	33	33	4158	4028	3936

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Współczynnik skolaryzacji brutto to relacja liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkoły podstawowej wylicza się zatem poprzez podzielenie wszystkich uczniów szkoły podstawowej – bez względu na wiek – przez liczbę ludności w wieku 7–12 lat (wiek przypisany do tego poziomu).

Współczynnik skolaryzacji netto to relacja osób uczących się na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkoły podstawowej wylicza się zatem poprzez podzielenie na początku danego roku szkolnego liczby uczniów szkół podstawowych w wieku 7–12 lat (wiek przypisany do tego poziomu) przez liczbę ludności w wieku 7–12 lat.

Współczynnik skolaryzacji brutto na obszarach wiejskich województwa lubuskiego wynosił w 2012 roku 73,62% dla szkół podstawowych i 52,09% dla szkół gimnazjalnych. Natomiast współczynnik skolaryzacji netto na obszarach wiejskich wynosił w 2012 roku 70,51% dla szkół podstawowych i 48,19% dla szkół gimnazjalnych. Współczynniki obejmujące obszar całego województwa lubuskiego przyjmują wartość niemal dwukrotnie wyższą od tych notowanych na obszarach wiejskich. Spośród gmin popegeerowskich najniższe wskaźniki skolaryzacji brutto i netto obserwuje się na obszarach wiejskich gmin: Dobiegniew, Świebodzin, Iłowa oraz na obszarach wiejskich gminy Międzyrzecz. Wskaźnik brutto i netto skolaryzacji dla szkół gimnazjalnych dla 13 gmin popegeerowskich wynosi 0%, natomiast najniższe wartości, wynoszące mniej niż 40%, obserwuje się na obszarach wiejskich Krosna Odrzańskiego, na obszarach wiejskich gminy Sulechów oraz na obszarach wiejskich gminy Sława. **W gminach popegeerowskich współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych wyniósł w roku 2012 – 73,16%, a dla szkół gimnazjalnych – 52,04%. Natomiast współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych wyniósł w 2012 roku w gminach popegeerowskich – 70,18%, a dla szkół gimnazjalnych – 47,91%.**

Współczynnik skolaryzacji brutto i netto dla szkół podstawowych i gimnazjów na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	współczynnik skolaryzacji brutto						współczynnik skolaryzacji netto					
	szkoły podstawowe			gimnazja			szkoły podstawowe			gimnazja		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
LUBUSKIE	97,37	98,55	97,42	100,90	100,53	100,46	94,60	94,19	93,50	91,77	91,38	90,74
LUBUSKIE - WIEŚ	75,63	75,61	73,62	51,73	51,66	52,09	73,52	72,52	70,51	48,32	48,19	48,19
Deszczno	84,79	84,36	81,16	68,36	65,49	64,94	83,90	82,82	78,68	63,58	61,95	64,02
Kłodawa	69,44	74,51	70,36	60,00	61,13	54,63	67,70	69,84	67,86	56,67	59,25	53,04
Lubiszyn	98,90	99,15	98,90	81,64	81,38	86,72	94,70	93,82	92,95	78,13	76,11	79,25
Santok	83,81	84,49	85,80	81,40	85,87	82,64	80,74	80,32	78,70	70,53	72,49	70,57
Witnica - obszar wiejski	72,64	75,60	70,26	0,00	0,00	0,00	71,46	72,73	68,68	0,00	0,00	0,00
Bledzew	85,93	85,38	86,59	84,62	77,50	81,06	81,85	80,77	81,23	75,00	72,50	72,73
Międzyrzecz - obszar wiejski	35,40	35,45	32,46	0,00	0,00	0,00	34,41	34,98	31,75	0,00	0,00	0,00
Przytoczna	96,15	94,66	89,12	93,33	96,49	105,84	94,06	92,17	86,39	87,69	84,80	89,61
Pszczew	95,93	95,45	98,33	84,62	88,73	92,97	92,68	92,56	94,14	82,69	85,21	87,50
Skwierzyna - obszar wiejski	86,43	83,33	82,39	0,00	0,00	0,00	84,29	79,71	73,24	0,00	0,00	0,00
Cybinka - obszar wiejski	45,36	42,97	43,95	0,00	0,00	0,00	44,29	42,97	42,74	0,00	0,00	0,00
Górzyca	93,24	91,29	90,79	89,63	89,82	94,22	92,06	89,03	87,50	85,98	86,23	89,02
Ośno Lubuskie - miasto	138,60	136,89	133,18	167,39	167,42	168,00	136,40	132,89	130,49	150,00	156,06	151,20
Rzepin - obszar wiejski	72,45	75,62	80,57	74,26	71,20	68,93	70,92	73,13	76,78	68,38	66,40	61,17
Dobiegniew - obszar wiejski	12,13	14,73	6,19	0,00	0,00	0,00	12,13	14,29	5,75	0,00	0,00	0,00
Drezdenko - obszar wiejski	64,52	68,16	69,51	0,00	0,00	0,00	62,90	64,49	62,33	0,00	0,00	0,00
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	65,43	60,31	60,92	0,00	0,00	0,00	63,70	56,95	57,70	0,00	0,00	0,00
Słońsk	92,28	91,43	93,77	90,81	92,44	88,30	91,98	90,48	91,35	90,81	91,28	86,70
Torzym - obszar wiejski	73,93	75,79	78,23	0,00	0,00	0,00	70,96	70,53	73,80	0,00	0,00	0,00
Krosno Odrzańskie - obszar wiejski	62,27	65,16	66,04	42,06	41,05	40,87	61,24	62,23	63,07	39,91	40,17	38,94
Maszewo	89,37	97,92	89,84	93,55	96,58	89,83	88,89	94,79	87,70	91,13	93,16	88,14
Kożuchów - obszar wiejski	59,38	60,80	48,29	0,00	0,00	0,00	56,88	57,02	46,01	0,00	0,00	0,00
Otyń	95,07	94,96	92,27	87,29	89,53	90,38	92,29	90,79	89,85	84,19	85,56	86,92
Świebodzin - obszar wiejski	34,80	27,31	22,84	0,00	0,00	0,00	34,62	26,76	22,84	0,00	0,00	0,00
Czerwieńsk - obszar wiejski	73,53	74,93	72,01	0,00	0,00	0,00	71,81	69,07	65,14	0,00	0,00	0,00
Sulechów - obszar wiejski	55,42	54,66	52,90	33,53	32,91	31,44	53,32	50,90	50,18	31,76	30,67	29,77
Trzebiechów	87,84	88,58	88,04	107,34	108,82	101,74	86,04	88,13	85,65	100,92	103,92	100,00
Zielona Góra	80,08	81,01	81,97	64,06	64,20	58,22	79,24	78,33	80,24	60,97	61,18	55,20
Iłowa - obszar wiejski	25,00	27,27	21,47	0,00	0,00	0,00	23,96	25,00	20,90	0,00	0,00	0,00
Szprotawa - obszar wiejski	90,58	88,82	85,15	89,57	108,83	109,12	89,62	87,84	83,96	60,81	70,66	71,85
Żagań	76,97	75,30	68,99	67,27	61,92	56,69	73,13	71,26	65,71	66,19	60,77	54,72
Brody	98,17	100,00	94,62	84,25	86,27	96,95	91,32	92,20	90,58	80,14	82,35	87,02
Lubsko - obszar wiejski	53,21	46,59	49,63	0,00	0,00	0,00	49,64	44,44	48,15	0,00	0,00	0,00
Przewóz	96,61	93,72	94,71	93,23	91,79	92,37	94,92	92,38	93,75	90,23	91,04	92,37
Trzebiel	90,05	91,05	93,33	83,48	84,11	85,65	88,78	88,95	90,72	81,74	82,24	84,30
Żary	78,66	76,85	70,19	60,59	53,83	57,01	76,83	74,29	69,55	56,08	51,42	53,10
Sława - obszar wiejski	66,46	64,21	62,25	25,00	25,47	27,13	64,13	61,60	60,43	24,40	24,84	25,55

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Uczniowie szkól wiejskich w województwie lubuskim mają do swojej dyspozycji 3 497 komputerów, z czego 2 757 zlokalizowanych jest w szkołach podstawowych, a 740 w gimnazjach. Na terenie gmin popegeerowskich do użytku uczniów przeznaczonych jest 1 990 komputerów, z czego 1 592 znajduje się w szkołach podstawowych, a 398

w gimnazjach. Uczniowie szkół wiejskich w regionie mogą korzystać łącznie z 2 517 komputerów z dostępem do Internetu w szkołach podstawowych oraz z 700 komputerów z dostępem do Internetu w gimnazjach. Liczba komputerów z dostępem do Internetu w gminach popegeerowskich to 1 456 w szkołach podstawowych i 359 w szkołach gimnazjalnych.

Udział szkół podstawowych wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu przeznaczonych do użytku uczniów jest niższy w gminach popegeerowskich niż na terenach wiejskich województwa lubuskiego ogółem. Pozytywnie należy jednak ocenić fakt, iż udział ten corocznie rośnie. Również liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu jest wyższa na obszarach popegeerowskich niż na obszarach wiejskich ogółem – na obszarach popegeerowskich wynosi 7,67, natomiast na obszarach wiejskich ogółem wartość ta wynosi 7,00. Należy podkreślić, że corocznie liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu, przeznaczony do dyspozycji uczniów, ulega zmniejszeniu, zarówno na obszarach popegeerowskich, jak i na obszarach wiejskich ogółem. Najniższy udział szkół wyposażonych w komputery dla uczniów z dostępem do Internetu odnotowano na obszarach wiejskich gminy Drezdenko, w gminie Słońsk oraz na obszarach wiejskich gmin Lubsko i Sława. Z kolei największą liczbę uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do sieci notuje się w gminach Słońsk, Pszczew i Kłodawa.

Udział szkół wyposażonych w komputery i uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	Udział % szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu			Uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów		
	szkoły podstawowe					
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	%	%	%	os.	os.	os.
LUBUSKIE	93,35	92,68	91,96	11,69	11,35	10,87
LUBUSKIE – WIEŚ	91,67	90,05	90,31	7,52	7,45	7,00
OBSZARY POPEGEEROWSKIE	89,75	89,75	90,09	8,72	8,13	7,67
Deszczno	100,00	75,00	100,00	5,58	6,55	5,40
Kłodawa	100,00	100,00	100,00	7,33	9,65	14,07
Lubiszyn	66,67	66,67	66,67	9,74	9,30	8,63
Santok	100,00	100,00	100,00	6,38	6,62	7,08
Witnica – obszar wiejski	75,00	75,00	100,00	9,06	9,29	7,85
Bledzew	100,00	100,00	100,00	6,11	6,73	5,95
Międzyrzecz – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	6,81	5,21	6,23
Przytoczna	100,00	100,00	100,00	7,43	7,19	7,08
Pszczew	100,00	100,00	100,00	10,73	10,50	14,69
Skwierzyna – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	3,46	3,48	3,44
Cybinka – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	10,58	9,17	4,95
Górzyca	100,00	100,00	100,00	9,32	8,32	8,12
Ośno Lubuskie – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	5,00	5,33	5,50
Rzepin – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	10,14	10,86	12,14
Dobiegniew – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	2,90	3,30	1,40
Drezdenko – obszar wiejski	62,50	50,00	50,00	9,41	10,44	10,53
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	5,10	5,49	4,27
Słońsk	50,00	50,00	50,00	24,92	24,00	15,06
Torzym – obszar wiejski	66,67	66,67	66,67	8,00	7,71	7,57
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	4,92	4,80	4,80
Maszewo	66,67	66,67	66,67	9,25	9,40	8,40
Kożuchów – obszar wiejski	66,67	100,00	100,00	10,96	7,58	7,85
Otyń	100,00	66,67	66,67	12,33	12,74	12,29
Świebodzin – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	5,82	4,44	5,29
Czerwieńsk – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	5,88	6,11	5,55
Sulechów – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	4,17	3,91	3,32

Trzebiechów	100,00	100,00	100,00	9,29	12,13	11,50
Zielona Góra	100,00	100,00	100,00	13,37	14,06	13,18
Iłowa – obszar wiejski	50,00	100,00	100,00	24,00	3,00	2,24
Szprotawa – obszar wiejski	100,00	100,00	100,00	6,91	6,68	6,09
Żagań	100,00	87,50	100,00	4,88	4,23	3,61
Brody	100,00	100,00	100,00	6,52	6,61	9,17
Lubsko – obszar wiejski	100,00	100,00	50,00	4,26	4,81	4,96
Przewóz	66,67	66,67	66,67	13,41	12,29	8,95
Trzebiel	100,00	100,00	100,00	7,84	8,65	6,31
Żary	100,00	100,00	100,00	7,33	7,14	7,25
Sława – obszar wiejski	50,00	50,00	50,00	13,38	13,06	13,19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Nieco trudniej ustalić udział szkół podstawowych wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu, przeznaczonych do użytku uczniów w wiejskich miejscowościach popegeerowskich z uwagi na brak danych w statystyce publicznej. Procent szkół oferujących uczniom dostęp do Internetu jest mniej miarodajnym wskaźnikiem, ponieważ na terenie popegeerowskiej wsi działa przeciętnie 1 szkoła. **Warto jednak zwrócić uwagę na liczbę uczniów przypadających na komputer z dostępem do sieci, która dochodzi nawet do blisko 19 w miejscowościach popegeerowskich.** Jednocześnie można wskazać wsie, będące niegdyś siedzibą PGR-ów, które osiągają w tym kryterium lepszy wynik niż obszary wiejskie ogółem i obszary popegeerowskie. Wśród nich należy wskazać następujące miejscowości wiejskie: Wysoka, Baczyna, Ciecierzyce, Piotrów, Bukowiec, Ulim, Bledzew, Wawrów i Henryków.

Udział szkół wyposażonych w komputery i uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów w miejscowościach popegeerowskich

Miejscowość popegeerowska	% szkół podstawowych wyposażonych w komputery dla uczniów z dostępem do Internetu			Uczniowie przypadający na komputer z dostępem do Internetu		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Bobrówko	100	1	1	6,2	0	0
Strzelce Klasztorne						
Słońsk	100	100	100	23,67	22,58	14,33
Boczów	100	1	1	14	14	14
Nowa Niedrzwica						
Lubikowo						
Przytoczna	100	100	100	9,38	9,38	9,48
Goraj						
Kalsko						
Bukowiec	100	1	1	0	3,9	6,2
Jagielnik						
Gorzyca						
Kaława	100	1	1	6,83	0	0
Nowe Gorzycko						
Pszczew	100	100	100	9,2	8,9	10,4
Bledzew	100	100	100	6,64	9,33	6,95
Murzynowo	100	1	1	3,25	0	0
Wawrów	100	100	100	4,22	4,22	5,71
Gralewo						
Dąbroszyn	100	1	1	7,3	0	0
Wojcieszyce						
Różanki	100	100	100	10,64	11,21	8,06
Ulim	100	100	100	5,07	4,88	5,29
Ciecierzyce	100	100	100	4,58	5	4,79
Kiełpin						
Wysoka	100	100	100	3,75	3	2
Baczyna	100	100	100	4,85	4,3	3,26
Górzyca		100	100	34,25	33,75	32
Maniszewo						
Drzeniów						
Bieganów						
Wierzchno						
Bieniów	100	100	100	9,09	7,82	8,7

Piotrów	100	100	100	10,33	11,67	2,88
Lipna	0	0	0	0	0	0
Trzebiel	100	100	100	16,11	11,46	10,92
Lubinicko						
Wilkowo						
Borów						
Siedlisko						
Wężyska	100	1	1	3,88	0	0
Osiecznica	100	1	1	5,87	0	0
Henryków	50	50	50	2,41	2,7	2,63
Długie	100	1	1	4,4	0	0
Siecieborzyce	100	1	1	3,8	0	0
Konin Żagański	100	1	1	13	0	0
Stare Strącze	100	1	1	6,56	0	0
Kruszyna						
Kalsk	100	1	1	9,33	0	0
Trzebiechów	100	100	100	10	12,13	11,5
Swarzynice	100	0	0	5	0	0
Nowy Kisielin						
Otyń	100	100	100	20	19,59	18,65

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Kultura i sport

Według Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 **kultura jest podstawowym czynnikiem rozwoju społecznego**, oddziałującym na członków społeczeństwa w 11 wymiarach, takich jak:

- kreowanie potencjału intelektualnego regionów i budowa kapitału ludzkiego;
- tworzenie, poprzez ukazywanie różnorodności kulturowej, społeczeństwa świadomego i otwartego;
- pomoc w przeciwdziałaniu patologii społecznej;

- tworzenie i umacnianie integracji społecznej poprzez wspólny udział w wydarzeniach;
- utrzymywanie poczucia tożsamości narodowej i lokalnej;
- pielęgnacja więzi lokalnych;
- ułatwianie nawiązywania współpracy i komunikacji międzyludzkiej;
- realizacja założeń polityki równouprawnienia płci, równości rasowej i solidarności społecznej;
- pomoc w przywróceniu do życia społecznego i zawodowego osób upośledzonych i inwalidów poprzez terapię przez kulturę, zmianę mentalności i pokonanie uprzedzeń;
- zmniejszanie dysproporcji w rozwoju osobowym obywateli;
- dostarczenie formy i wymiaru awansu społecznego.

Na obszarach wiejskich województwa lubuskiego funkcjonowały w 2012 roku łącznie 193 kluby sportowe, co oznacza wzrost ich liczby o 34 w porównaniu z rokiem 2010. Zwiększyła się również liczba osób ćwiczących w klubach sportowych, która w 2010 roku wynosiła 7 028, natomiast dwa lata później 7 314.

Mieszkańcy gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, na terenach których działały Państwowe Gospodarstwa Rolne, mają trudniejszy dostęp do instytucji sportowych. Na jedną taką gminę przypadają bowiem 2,15 kluby sportowe, natomiast dla pozostałych obszarów wiejskich wartość ta wynosi 2,6. Liczba placówek na obciążonych obszarach wiejskich zwiększyła się z 84 w 2010 roku do 108 w 2012 roku, stanowiąc odpowiednio 52,8% i 56,0% wszystkich klubów sportowych na terenach wiejskich regionu.

Niepokojące są wskaźniki dostępu do klubów sportowych w wiejskich miejscowościach popegeerowskich. Na terenie miejscowości wiejskich, będących siedzibą PGR-ów znajduje się bowiem 26 klubów sportowych, co pozwala szacować, że na jedną z nich przypada zaledwie 0,49. Na terenie województwa lubuskiego zlokalizowane są wsie oferujące swoim mieszkańcom 2 kluby sportowe, a należą do nich Bobrówko, Pszczew, Wawrów i Górzyca, jednak podobnych placówek nie można zidentyfikować na terenie 43,4% miejscowości popegeerowskich. **Kluby sportowe w miejscowościach popegeerowskich stanowią zatem tylko 13,5% wszystkich tego typu placówek na obszarach wiejskich województwa lubuskiego.** Warto jednak podkreślić, że zaprezentowane dane mają charakter orientacyjny, spowodowany brakiem wszelkich niezbędnych informacji w statystyce publicznej dla miejscowości statystycznych.

Kluby sportowe zlokalizowane są na terenie następujących miejscowości popegeerowskich

1 klub sportowy	2 kluby sportowe
Słońsk, Boczów, Przytoczna, Kaława, Bledzew, Murzynowo, Dąbroszyn, Różanki, Ulim, Wysoka, Wilkowo, Wężyska, Osiecznica, Henryków, Siecieborzyce, Kalsk, Trzebiechów, Swarzynice, Nowy Kisielin, Otyń	Bobrówko, Pszczew, Wawrów, Górzyca

Na terenie obszarów wiejskich województwa lubuskiego funkcjonują 32 placówki kulturalne – domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice, co stanowi 40% wszystkich placówek tego typu w województwie lubuskim. Można zatem wnioskować, iż mieszkańcy terenów wiejskich w regionie mają utrudniony i zdecydowanie gorszy dostęp do oferty kulturalnej niż mieszkańcy obszarów miejskich.

Szczególnie trudny dostęp do placówek kulturalnych posiada ludność zamieszkująca popegeerowskie obszary wiejskie. Na terenie obciążonych gmin funkcjonuje tylko 21,8% spośród wszystkich do-

mów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic umiejscowionych na obszarach wiejskich.

Spośród wszystkich imprez organizowanych przez ośrodki kultury w województwie lubuskim **jedynie 11,8% odbywa się na obszarach wiejskich**, co świadczy o ograniczonym dostępie do podobnych rozrywek dla ludności wiejskiej. Natomiast spośród wszystkich imprez organizowanych na obszarach wiejskich **45,9% odbywa się w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich**, zaliczanych do obszarów popegeerowskich regionu.

W 2012 roku na terenie województwa lubuskiego funkcjonowało 12 kin stałych, z czego jedynie 1 zlokalizowane było na obszarach wiejskich na terenie popegeerowskiej miejscowości Pszczew.

Warto podkreślić, iż na terenach wiejskich województwa lubuskiego działa dobrze rozwinięta sieć bibliotek publicznych oraz ich filii. W całym regionie funkcjonuje 258 bibliotek i filii, z czego 173 na obszarach wiejskich, co stanowi aż 67,1% ogółu tego typu placówek. Pozytywny trend dotyczy również gmin popegeerowskich, na terenie których działa 113 bibliotek, czyli 65,3% wszystkich placówek tego typu na obszarach wiejskich województwa lubuskiego. **Na jedną gminę wiejską i miejsko-wiejską w regionie przypada zatem 2,34 bibliotek, natomiast na jedną gminę wiejską i miejsko-wiejską popegeerowską wskaźnik ten wynosi 2,90.**

Mieszkańcy lubuskich obszarów wiejskich wykazują zdecydowanie niewielką aktywność czytelniczą. Czytelnicy z obszarów wiejskich stanowią jedynie 23,4% wszystkich czytelników w regionie, natomiast **czytelnicy gmin popegeerowskich stanowią aż 63,8% ogółu czytelników z terenów wiejskich**.

Gminy popegeerowskie dysponują również większym księgozbiorem w placówkach bibliotecznych niż na obszarach wiejskich ogółem. **Na jedną gminę wiejską bądź wiejsko-miejską przypada średnio**

19 663 książek, natomiast na jedną gminę wiejską bądź miejsko-wiejską popegeerowską przypada średnio 24 185 książek, czyli o 4 522 książek więcej.

Placówki biblioteczne, księgozbiór i liczba czytelników na obszarach popegeerowskich

Gmina popegeerowska województwa lubuskiego	biblioteki i filie			księgozbiór			czytelnicy w ciągu roku		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Deszczno	1	1	1	10203	10737	11219	279	338	342
Kłodawa	2	2	2	25036	24539	23544	710	756	760
Lubiszyn	4	4	4	43563	43927	44643	679	757	814
Santok	2	2	2	22342	22664	23249	417	379	377
Witnica - obszar wiejski	2	2	2	9402	10249	10016	400	447	503
Bledzew	4	4	4	28897	28539	28672	877	959	853
Międzyrzecz - obszar wiejski	4	4	4	35472	35971	36453	1107	1071	965
Przytoczna	4	4	4	28142	27884	27942	710	675	651
Pszczew	2	2	2	22364	22576	23023	515	484	501
Skwierzyna - obszar wiejski	3	3	3	20291	20331	20087	532	540	493
Cybinka - obszar wiejski	3	3	3	11772	11990	11809	398	378	396
Górzyca	2	2	2	17221	17161	17609	642	620	588
Rzepin - obszar wiejski	2	2	2	16817	16023	14930	478	438	453
Dobiegniew - obszar wiejski	1	1	1	7781	7621	7101	103	91	81
Drezdenko - obszar wiejski	5	5	5	33834	34135	33959	1111	1093	1144
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	4	4	4	27408	27612	27039	327	311	315
Lubniewice - obszar wiejski	0	0	0	0	0	0	154	0	0
Słońsk	2	2	2	17577	19671	17239	381	578	391
Torzym - obszar wiejski	2	2	2	15534	15659	15288	213	219	216
Krosno Odrzańskie - obszar wiejski	3	3	3	19455	19042	17879	865	802	797
Maszewo	2	2	2	14322	14468	14864	388	384	392
Kożuchów - obszar wiejski	6	6	7	45719	44752	45573	736	693	700
Otyń	2	2	2	23832	22964	23385	614	637	607
Świebodzin - obszar wiejski	2	2	2	15560	14884	14734	366	368	318
Czerwieńsk - obszar wiejski	4	4	4	26218	25762	23454	452	414	529
Kargowa - obszar wiejski	1	1	1	6418	6320	6299	114	103	95
Sulechów - obszar wiejski	5	5	5	40346	40645	40518	1321	1360	1356
Trzebiechów	1	1	1	13686	14142	13517	378	365	325
Zielona Góra	6	6	6	52541	53729	54507	1713	1672	1717
Iłowa - obszar wiejski	0	0	0	0	0	0	53	0	0
Szprotawa - obszar wiejski	4	4	4	41797	40217	37802	1102	1127	1128
Żagań	7	7	7	72730	73246	71114	1251	1282	1227
Brody	2	2	2	23550	23550	24133	677	691	728
Lubsko - obszar wiejski	3	3	3	29064	29607	29783	1025	835	793
Przewóz	1	1	1	12774	13313	13826	431	456	451
Żary	11	11	11	76498	77046	77202	3162	3121	3053
Sława - obszar wiejski	4	4	4	35044	33679	33932	692	713	604

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Gminą popegeerowską o największej liczbie ludności przypadającej na placówkę biblioteczną jest Deszczno. Najniższe wskaźniki w zakresie księgozbioru bibliotek na 1 000 ludności obserwuje się na obszarach wiejskich gminy Lubniewice oraz na obszarach wiejskich gminy Iłowa. Najniższy wskaźnik wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach notuje się również na obszarach wiejskich gminy Lubniewice.

Ludność na 1 placówkę biblioteczną, księgozbiór na 1 000 ludności, czytelnicy na 1 000 ludności, wypożyczenia na 1 czytelnika

Obszar województwa lubuskiego	ludność na 1 placówkę biblioteczną			księgozbiór bibliotek na 1000 ludności			czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności			wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
LUBUSKIE - WIEŚ	1589	1664	1677	3896,5	3872,2	3845,6	107	105	103	21,4	21,5	21,1
Deszczno	8402	8622	8867	1214,4	1245,3	1265,3	34	40	39	10,4	11,5	13,8
Kłodawa	1865	1913	1970	3356,9	3207,3	2988,2	97	100	98	15,4	15,9	13,8
Lubiszyn	1725	1729	1726	6312,6	6350,6	6468,1	98	109	117	17,7	16,0	15,6
Santok	3922	3973	4010	2848,3	2852,6	2899,2	53	48	47	18,7	20,5	19,7
Witnica - obszar wiejski	1226	1220	1219	1533,5	1680,7	1642,8	65	73	82	13,1	11,3	14,2
Bledzew	1154	459	1143	6261,5	6216,3	6269,8	189	208	186	17,8	15,3	17,4
Międzyrzecz - obszar wiejski	1075	1084	1094	5502,1	5529,7	5552,6	173	165	148	26,4	24,7	25,7
Przytoczna	1411	1411	1430	4987,9	4940,5	4885,8	126	120	115	20,4	19,9	19,4
Pszczew	1066	1065	1056	5247,3	5299,5	5451,8	121	114	118	19,7	25,2	22,6
Skwierzyna - obszar wiejski	893	884	887	7576,9	7666,3	7551,5	198	202	184	17,3	15,6	14,0
Cybinka - obszar wiejski	1314	1311	1297	2985,5	3047,8	3035,0	101	96	101	20,3	18,2	18,5
Górzyca	1071	1065	1065	4019,8	4027,5	4135,5	150	145	138	10,9	9,2	10,0
Rzepin - obszar wiejski	1633	1645	1635	5150,7	4871,7	4567,1	146	134	138	24,9	23,1	23,1
Dobiegniew - obszar wiejski	3706	3671	3653	2099,6	2076,0	1943,9	28	25	22	12,4	12,4	16,9
Drezdenko - obszar wiejski	414	641	420	4805,3	4839,1	4752,2	158	155	161	27,6	25,5	26,1
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	1822	1825	1823	3761,2	3782,5	3708,5	45	43	43	30,1	31,3	31,1
Lubniewice - obszar wiejski	1112	0	0	0,0	0,0	0,0	138	0	0	4,0	0,0	0,0
Słońsk	2422	2409	2413	3629,4	4083,7	3572,1	79	120	81	37,2	23,4	33,8
Torzym - obszar wiejski	2209	2214	2189	3516,9	3536,4	3492,8	48	49	49	31,7	30,3	29,9
Krosno Odrzańskie - obszar wiejski	1640	2179	2166	2966,6	2913,0	2751,5	132	122	122	31,2	31,7	31,7
Maszewo	1484	1474	1461	4825,5	4907,7	5086,9	130	129	133	20,5	19,3	20,8
Kożuchów - obszar wiejski	946	1109	944	6904,1	6728,6	6897,7	111	105	106	32,0	28,4	30,6
Otyń	3307	3332	3368	3603,3	3446,5	3472,2	93	96	91	20,5	20,9	20,2
Świebodzin - obszar wiejski	1388	1397	1675	1868,4	1775,7	1759,1	44	44	38	28,4	26,8	30,9
Czerwieńsk - obszar wiejski	1414	1422	1149	4636,3	4529,2	4083,2	80	73	93	29,3	17,8	18,8
Kargowa - obszar wiejski	2121	2132	2102	3025,9	2964,4	2996,7	54	48	45	58,0	61,1	58,4
Sulechów - obszar wiejski	1496	1505	1513	4494,9	4502,1	4464,8	148	151	150	25,1	25,5	24,3
Trzebiechów	1664	1676	3369	4113,6	4219,0	4012,2	113	109	97	23,6	25,0	28,2
Zielona Góra	2048	2089	2133	2850,2	2858,2	2838,9	94	90	90	21,4	22,6	21,6
Iłowa - obszar wiejski	1028	0	0	0,0	0,0	0,0	17	0	0	6,1	0,0	0,0
Szprotawa - obszar wiejski	2332	2333	2345	4480,8	4310,0	4030,9	119	121	120	32,2	28,9	28,2
Żagań	1014	1020	1020	10250,9	10258,5	9958,5	177	180	172	25,7	25,8	23,3
Brody	1786	1788	1779	6594,8	6585,6	6784,7	189	194	204	28,8	28,3	27,9
Lubsko - obszar wiejski	1537	1543	1537	6303,2	6394,6	6460,5	222	181	172	36,8	38,5	29,8
Przewóz	3260	1626	1629	3918,4	4093,8	4243,7	132	140	138	15,2	15,3	15,3
Żary	921	926	864	6389,2	6397,0	6381,9	265	261	253	21,2	19,1	17,1
Sława - obszar wiejski	1695	1713	1728	4134,0	3932,6	3927,3	82	84	70	33,8	33,4	28,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Z dostępnych danych wynika, iż **na terenie wsi popegeerowskich funkcjonuje 27 bibliotek oraz ich filii, co stanowi 23,9% wszystkich tego typu placówek działających na obszarach wiejskich województwa lubuskiego**. Średni księgozbiór dla biblioteki zlokalizowanej w popegeerowskiej wsi to 8 664 w 2012 roku.

Należy zwrócić uwagę na niższy wskaźnik komputeryzacji bibliotek w miejscowościach popegeerowskich. Na jedną bibliotekę na obszarach wiejskich ogółem przypada 3,1 komputera z dostępem do sieci, natomiast w przypadku wsi popegeerowskich wskaźnik ten wynosi 2,4.

Dane dotyczące miejscowości statystycznych charakteryzują się jednak brakiem danych, dlatego zaprezentowane w poniższej tabeli wartości mają charakter szacunkowy.

Placówki biblioteczne z filiami, księgozbiór i komputery z dostępem do Internetu w placówkach bibliotecznych w miejscowościach popegeerowskich

Miejscowość popegeerowska	Biblioteki i filie			Księgozbiór			Komputery z dostępem do Internetu
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2012
Bobrówko	1	1	1	5710	5796	5568	3
Strzelce Klasztorne							
Słońsk	1	1	1	8708	9976	8985	1
Boczów	1	1	1	8721	8973	8623	1
Nowa Niedrzwica							
Lubikowo							
Przytoczna	4	4	4	12645	12278	12470	4
Goraj	1	1	1	519	5495	5547	1
Kalsko							
Bukowiec	1	1	1	13112	12939	13179	2
Jagielnik							
Gorzyca							
Kaława	1	1	1	10643	10988	10897	2

Nowe Gorzycko							
Pszczew	1	1	1	14227	14277	14622	2
Bledzew	1	1	1	14067	14159	14256	3
Murzynowo	1	1	1	7730	7833	7797	2
Wawrów							
Gralewo							
Dąbroszyn	1	1	1	4658	4983	4829	1
Wojcieszyce							
Różanki	1	1	1	10708	10672	10100	3
Ulim							
Ciecierzyce							
Kiełpin							
Wysoka	1	1	1	9389	9337	9519	1
Baczyna	1	1	1	10928	11108	11163	4
Górzyca	1	1	1	9340	9255	9703	3
Maniszewo							
Drzeniów							
Bieganów							
Wierzchno							
Bieniów	1	1	1	14910	14928	14164	7
Piotrów							
Lipna							
Trzebiel							
Lubinicko							
Wilkowo							
Borów							
Siedlisko							
Wężyska	1	1	1	7391	7324	5748	2
Osiecznica	1	1	1	7262	6810	7050	2
Henryków							
Długie	1	1	1	12894	12281	11417	3
Siecieborzyce	1	1	1	8397	8265	7688	4
Konin Żagański	0	0	0				
Stare Strącze	1	1	1	10368	10446	10448	2
Kruszyna							
Kalsk	1	1	1	6709	6709	6709	4
Trzebiechów	1	1	1	13686	14142	13517	3
Swarzynice							
Nowy Kisielin							
Otyń	1	1	1	10894	9845	9942	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Mieszkalnictwo

W województwie lubuskim nastąpił niewielki wzrost liczby mieszkań oddanych do użytkowania między rokiem 2010 a 2011, natomiast między rokiem 2011 a 2012 nastąpił jej wyraźny spadek. Pozytywnie należy więc ocenić fakt, iż na terenie wiejskich i miejsko-wiejskich gmin popegeerowskich obserwuje się systematyczny wzrost liczby mieszkań oddanych do użytkowania: w 2010 roku – 1 232, w 2011 roku zwiększyła się do 1 290, a w roku 2012 – 1 330. **Zwiększyła się również przeciętna liczba mieszkań oddanych do użytkowania w gminie popegeerowskiej – w 2010 roku wynosiła ona 18, w 2011 zwiększyła się do 20, a w roku 2012 uległa kolejnemu zwiększeniu do 24.** Najmniej mieszkań oddanych do użytkowania odnotowano w gminach Bledzew, Cybinka, Maszewo, Brody i Przewóz.

Kolejnym wskaźnikiem, pozwalającym ocenić warunki mieszkaniowe ludności zamieszkującej tereny wiejskie, a zwłaszcza popegeerowskie, jest liczba mieszkań przypadająca na 1 000 mieszkańców. Obserwowalnym w całym województwie trendem jest systematyczny wzrost tej wartości, co dotyczy także gmin popegeerowskich. **Liczba mieszkań przypadająca na 1 000 mieszkańców w przeciętnej gminie popegeerowskiej w 2010 roku wynosiła 309,9, w 2011 zwiększyła się do 311, a w roku 2012 osiągnęła wartość 315,4.** Najmniejszą liczbę mieszkań przypadających na 1 000 mieszkańców wykazały: popegeerowska gmina wiejska Santok, gmina wiejska Trzebiechów oraz gmina wiejska Lubiszyn. Wśród gmin, które pomimo wzrostu liczby mieszkań przypadających na 1 000 mieszkańców odnotowały spadek tej wartości, znalazły się gminy: Deszczno, Kłodawa oraz Lubniewice.

Liczba mieszkań oddanych do użytkowania i liczba mieszkań przypadająca na 1 000 mieszkańców na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	Liczba mieszkań oddanych do użytkowania			Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszańców		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Lubuskie	3313	3318	3169	342,6	345,7	348,5
Deszczno (gm. wiejska)	56	99	69	289,7	292,4	290,5
Kłodawa (gm. wiejska)	97	82	74	322,2	321,9	319,6
Lubiszyn (gm. wiejska)	14	17	24	277,1	278,4	282,5
Santok (gm. wiejska)	36	45	48	267,7	269,1	271,6
Witnica (gm. miejsko-wiejska)	23	36	37	282,2	285,3	287
Bledzew (gm. wiejska)	4	3	3	299	301,2	302,9
Międzyrzecz (gm. miejsko-wiejska)	110	126	108	351,4	356,7	360,9
Przytoczna (gm. wiejska)	7	9	33	299,2	300,7	302,5
Pszczew (gm. wiejska)	14	4	9	309,9	311	315,4
Skwierzyna (gm. miejsko-wiejska)	15	25	18	345	348,7	350,7
Cybinka (gm. miejsko-wiejska)	13	9	3	293,2	294,8	297,1
Górzyca (gm. wiejska)	15	9	5	284,8	288,2	289,6
Ośno Lubuskie (gm. miejsko-wiejska)	17	2	10	320,3	321	324,4
Rzepin (gm. miejsko-wiejska)	26	31	31	330,9	333,3	336
Dobiegniew (gm. miejsko-wiejska)	14	12	11	335,2	338,9	341,1
Drezdenko (gm. miejsko-wiejska)	44	40	32	320,1	321,8	323,1
Strzelce Krajeńskie (gm. miejsko-wiejska)	46	52	38	329,7	332,1	335
Lubniewice (gm. miejsko-wiejska)	12	15	10	332,4	335	333,9
Słońsk (gm. wiejska)	7	12	12	288,5	292,3	293,6
Torzym (gm. miejsko-wiejska)	17	7	11	342,8	343,5	344,8
Krosno Odrzańskie (gm. miejsko-wiejska)	60	30	28	337,2	340	342,8
Maszewo (gm. wiejska)	2	3	1	300,9	303,6	306,6
Kożuchów (gm. miejsko-wiejska)	25	68	75	322,2	325,9	332,6
Otyń (gm. wiejska)	32	30	41	284,4	286,8	289,8
Świebodzin (gm. miejsko-wiejska)	62	60	92	347,8	349,4	352,5
Czerwieńsk (gm. miejsko-wiejska)	34	29	76	295,1	297,7	301,4
Kargowa (gm. miejsko-wiejska)	19	20	11	293,1	294,1	296,8
Sulechów (gm. miejsko-wiejska)	53	92	46	336,6	340,7	341,1
Trzebiechów (gm. wiejska)	3	5	6	273,8	273,3	273,7
Zielona Góra (gm. wiejska)	164	181	173	324,9	327,8	329,5
Iłowa (gm. miejsko-wiejska)	6	7	20	342,8	346,7	349,8
Szprotawa (gm. miejsko-wiejska)	66	15	18	354,2	356,6	357,7
Żagań (gm. wiejska)	18	23	19	320,4	321,4	323,9
Brody (gm. wiejska)	1	1	2	295,4	295,3	296,9

Lubsko (gm. miejsko-wiejska)	16	20	34	330,7	332,2	335,2
Przewóz (gm. wiejska)	1	3	4	291,7	292,7	293,4
Trzebiel (gm. wiejska)	2	4	10	305,8	308,9	313,1
Żary (gm. wiejska)	43	17	41	261,9	261,8	263,6
Sława (gm. miejsko-wiejska)	38	47	47	295,3	297,7	299,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Dane pochodzące ze statystyki publicznej wskazują, iż **w wiejskich miejscowościach popegeerowskich liczba mieszkań oddanych do użytku wynosiła w 2010 roku 105, w 2011 zwiększyła się do 121, natomiast w 2012 uplasowała się na poziomie 151**. Łączna powierzchnia mieszkań oddanych do użytku w 2010 roku wynosiła 13 947 m^2, w roku 2011 zmniejszyła się do 13 889 m^2, natomiast w 2012 roku wzrosła do 18 657 m^2. **Średnia powierzchnia mieszkania oddanego do użytku w miejscowości popegeerowskiej wyniosła zatem w 2012 roku 123,6 m^2.**

Liczba mieszkań oddanych do użytkowania i ich powierzchnia użytkowa w miejscowościach popegeerowskich

Miejscowość popegeerowska	Mieszkania oddane do użytkowania			Powierzchnia użytkowa		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Bobrówko	0	2	1	0	226	77
Strzelce Klasztorne	0	3	0			
Słońsk	4	11	7	466	1548	994
Boczów	1	0	2	141	0	718
Nowa Niedrzwica						
Lubikowo	0	0	3	0	0	241
Przytoczna	5	8	24	608	1016	1389
Goraj	0	0	0	0	0	0
Kalsko	3	0	3	19	0	376
Bukowiec	0	1	0	0	91	0
Jagielnik						
Gorzyca	2	3	0	219	453	0
Kaława	0	0	1	0	0	142
Nowe Gorzycko	1	0	1	128	0	117
Pszczew	5	3	5	562	341	739

Bledzew	2	1	3	115	113	336
Murzynowo	0	0	1	0	0	41
Wawrów	6	11	13	668	1168	1609
Gralewo	2	2	4	253	193	464
Dąbroszyn	2	4	3	171	397	310
Wojcieszyce	1	0	3	160	0	310
Różanki	5	10	9	604	1267	1199
Ulim	3	5	4	338	535	532
Ciecierzyce	4	6	2	554	528	212
Kiełpin	1	2	1	102	218	99
Wysoka	2	2	0	229	233	0
Baczyna	6	5	15	728	506	2015
Górzyca	13	9	3	1865	1085	329
Maniszewo	0	0	1	0	0	100
Drzeniów						
Bieganów						
Wierzchno						
Bieniów	1	1	1	94	134	117
Piotrów	0	0	0	0	0	0
Lipna						
Trzebiel	2	2	7	241	271	1133
Lubinicko	1	0	2	104	0	313
Wilkowo	4	1	3	626	151	559
Borów	0	0	0	0	0	0
Siedlisko						
Wężyska	0	1	1	0	128	209
Osiecznica	2	4	0	710	141	0
Henryków	1	2	0	145	230	0
Długie	0	1	0	0	119	0
Siecieborzyce	0	0	0	0	0	0
Konin Żagański	1	1	0	177	99	0
Stare Strącze	3	2	3	380	296	487
Kruszyna	4	2	0	781	284	0
Kalsk	0	2	1	0	228	131
Trzebiechów	1	3	4	134	481	726
Swarzynice						
Nowy Kisielin	12	7	12	1945	914	1656
Otyń	5	4	8	680	495	977

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Biorąc pod uwagę warunki mieszkaniowe ludności wiejskiej, należy ocenić je jako nieznacznie gorsze w popegeerowskich gminach niż na obszarach wiejskich ogółem. Pod względem dostępu do wodociągu różnice są niewielkie. Na terenach wiejskich województwa lubuskiego odsetek osób korzystających z instalacji wodociągowej w ludności wiejskiej ogółem wynosi 79%. W gminach popegeerowskich obserwuje się znaczne zróżnicowanie w dostępie do wodociągu – najmniejszy odsetek ludności korzystającej z tego rodzaju instalacji w ludności ogółem obserwuje się na obszarach wiejskich Drezdenka (56,4%), natomiast największy notuje się w gminie Słońsk (97,6%). **Średnia wartość odsetka dla wszystkich gmin popegeerowskich wynosi 79%, jednak w przeciętnej gminie popegeerowskiej odsetek ten wynosi 78,4%, czyli o 0,6 punktów procentowych mniej niż na obszarach wiejskich ogółem.**

Zdecydowanie większa różnica obserwowana jest w dostępie do instalacji kanalizacyjnej między obszarami wiejskimi ogółem a obszarami popegeerowskimi. Na obszarach wiejskich dostęp do tego typu instalacji posiada 24,7% ludności. Na terenie 6 gmin popegeerowskich ludność nie ma dostępu do kanalizacji, a są to obszary wiejskie Skwierzyny, Ośna Lubuskiego, Lubska oraz gmin wiejskich: Otyń, Trzebiel i Żary. Istnieje również kilka gmin, które posiadają dostęp do kanalizacji, lecz na poziomie nieprzekraczającym 2% korzystających w ludności ogółem. Do takich gmin zalicza się Maszewo oraz obszary wiejskie gmin Iłowa i Kargowa. Najwyższy odsetek korzystających z kanalizacji odnotowano natomiast na obszarach wiejskich gminy popegeerowskiej Lubniewice, gdzie wynosi on 64,4%. **Średnia wartość odsetka dla wszystkich gmin popegeerowskich wynosi 24%, jednak w przeciętnej gminie popegeerowskiej odsetek ten wynosi 19,8%, czyli o 4,9 punktów procentowych mniej niż na obszarach wiejskich ogółem.**

Największa różnica dostrzegana jest jednak w zakresie dostępu do instalacji gazowej. Na obszarach wiejskich województwa lubuskiego z tego typu instalacji korzysta 12,7% ludności. W 6 gminach popege-

erowskich nie odnotowano ludności mającej dostęp do instalacji gazowej, a są to obszary wiejskie Skwierzyny, Strzelec Krajeńskich, Lubniewic, a także gminy: Brody, Przewóz i Trzebiel. Bardzo ograniczony dostęp do instalacji gazowej mają również mieszkańcy obszarów wiejskich gmin: Sława, Lubsko, Torzym, Dobiegniew, Cybinka, Ośno Lubuskie oraz gmin Żary, Trzebiechów, Maszewo. Można jednak wskazać popegeerowskie gminy o bardzo wysokim odsetku korzystających z instalacji gazowej, a największy notuje się w gminie wiejskiej Zielona Góra (49,7%). **Średnia wartość odsetka dla wszystkich gmin popegeerowskich wynosi 10,8%, jednak w przeciętnej gminie popegeerowskiej odsetek ten wynosi 4,5%, czyli o 8,2 punkty procentowe mniej niż na obszarach wiejskich ogółem.**

Odsetek korzystających z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	na wsi								
	wodociąg			kanalizacja			gaz		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
LUBUSKIE - WIEŚ	78,4	78,8	79,0	21,4	23,2	24,7	11,8	12,3	12,7
Deszczno	60,9	61,8	62,6	6,2	7,9	8,3	7,7	8,8	9,3
Kłodawa	91,0	91,0	91,2	55,6	57,7	58,6	33,2	34,6	36,0
Santok	90,2	90,3	90,4	28,5	29,7	30,7	36,3	36,3	38,4
Witnica - obszar wiejski	75,3	76,3	76,7	7,7	12,0	13,1	3,9	5,8	6,1
Bledzew	92,7	92,7	92,7	32,0	32,0	32,4	2,9	3,0	3,1
Międzyrzecz - obszar wiejski	81,9	82,0	82,4	57,6	57,7	58,6	9,9	10,3	10,9
Przytoczna	88,6	88,6	88,8	36,2	38,6	38,7	29,6	29,4	29,4
Pszczew	63,8	63,8	64,0	48,2	48,2	51,2	14,7	14,6	15,8
Skwierzyna - obszar wiejski	66,3	66,5	65,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cybinka - obszar wiejski	85,8	85,9	85,9	19,8	20,5	20,6	0,8	0,8	0,9
Górzyca	96,1	96,1	96,1	50,1	50,6	55,8	16,8	17,3	17,8
Ośno Lubuskie - obszar wiejski	95,4	95,4	95,4	0,0	0,0	0,0	1,4	1,5	1,6
Rzepin - obszar wiejski	76,6	77,5	76,9	13,6	18,1	19,3	9,6	11,4	11,3
Dobiegniew - obszar wiejski	70,5	70,5	71,1	42,1	46,0	46,5	0,0	0,0	0,1
Drezdenko - obszar wiejski	55,1	56,0	56,4	3,6	5,0	5,3	3,3	3,6	3,8
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	73,6	73,7	74,0	19,8	20,2	20,2	0,0	0,0	0,0
Lubniewice - obszar wiejski	94,1	94,1	94,2	61,9	63,9	64,4	0,0	0,0	0,0
Słońsk	97,6	97,6	97,6	61,1	61,6	61,7	4,5	4,5	5,1
Torzym - obszar wiejski	74,8	75,0	75,1	9,8	12,4	12,4	0,0	0,0	0,1

Krosno Odrzańskie - obszar wiejski	81,6	81,8	81,9	24,1	24,2	24,9	5,4	5,9	6,1
Maszewo	63,4	65,1	65,4	0,1	0,1	0,1	0,4	0,5	0,5
Kożuchów - obszar wiejski	80,3	80,4	79,8	11,7	12,1	11,6	3,2	3,5	3,8
Otyń	75,6	75,6	76,2	0,0	0,0	0,0	28,9	30,8	31,3
Świebodzin - obszar wiejski	66,7	67,8	68,4	52,9	58,8	58,9	2,7	2,8	2,9
Czerwieńsk - obszar wiejski	85,0	85,5	85,8	23,2	26,2	35,4	9,4	13,4	13,8
Kargowa - obszar wiejski	44,6	59,2	59,6	0,0	0,3	0,3	28,2	28,3	30,1
Sulechów - obszar wiejski	92,8	93,7	93,9	18,0	32,3	32,6	22,9	23,9	23,9
Trzebiechów	96,8	96,8	96,9	8,3	8,3	8,3	0,0	0,0	0,3
Zielona Góra	72,0	72,6	73,4	27,3	29,6	29,8	48,4	48,7	49,7
Iłowa - obszar wiejski	62,4	64,4	65,3	0,0	2,0	2,0	10,1	10,0	9,7
Szprotawa - obszar wiejski	84,8	84,8	81,9	38,5	38,5	38,3	22,6	22,5	23,7
Żagań	81,5	81,9	81,8	16,6	17,0	16,5	22,8	22,7	21,8
Brody	74,0	74,3	74,4	28,0	28,9	29,0	0,0	0,0	0,0
Lubsko - obszar wiejski	67,6	67,7	67,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Przewóz	82,3	82,3	82,3	13,3	13,3	13,3	0,0	0,0	0,0
Trzebiel	74,2	74,2	74,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Żary	80,0	80,3	80,4	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,2
Sława - obszar wiejski	72,9	75,1	75,5	12,6	12,6	12,8	0,4	1,6	1,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Nie dostrzega się znaczącej różnicy między obszarami wiejskimi ogółem a obszarami popegeerowskimi pod względem posiadania łazienki. Ta marginalna różnica wskazuje jednak na przewagę gmin popegeerowskich w omawianym obszarze. Na terenach wiejskich ogółem zlokalizowanych jest 87,5% mieszkań posiadających łazienkę. Wśród gmin popegeerowskich najniższy odsetek odnotowano w gminie Trzebiel (78,6%), natomiast najwyższy w gminie Pszczew (94,3%). **Średnia wartość odsetka dla wszystkich gmin popegeerowskich wynosi 88%, jednak w przeciętnej gminie popegeerowskiej odsetek ten wynosi 88,4%, czyli o 0,9 punktów procentowych więcej niż na obszarach wiejskich ogółem.**

Niewielką różnicę między obszarami wiejskimi ogółem a obszarami popegeerowskimi odnotowuje się również pod względem dostępu do centralnego ogrzewania. Na obszarach wiejskich województwa lubuskiego 70,4% mieszkań posiada do niego dostęp. Na obszarach popegeerowskich nie obserwuje się tak znacznego, jak w przypadku innych instalacji, zróżnicowania w dostępie – najniższy odsetek mieszkań po-

siadających centralne ogrzewanie zaobserwowano na obszarach wiejskich gminy Dobiegniew (56,1%), natomiast najwyższy w gminie Zielona Góra (87,2%). **Średnia wartość odsetka dla wszystkich gmin popegeerowskich wynosi 68,8%, jednak w przeciętnej gminie popegeerowskiej odsetek ten wynosi 70,2%, czyli o 0,2 punktów procentowych mniej niż na obszarach wiejskich ogółem.**

Odsetek mieszkań posiadających łazienkę i centralne ogrzewanie na obszarach popegeerowskich

Jednostka terytorialna	Łazienka			Centralne ogrzewanie		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	%	%	%	%	%	%
LUBUSKIE – WIEŚ	87,3	87,4	87,5	69,8	70,1	70,4
Deszczno	89,5	89,8	90,1	78,3	79,1	79,5
Kłodawa	93,2	93,3	93,5	74,8	75,4	76,0
Santok	86,9	87,1	87,4	73,4	73,9	74,4
Witnica – obszar wiejski	82,4	82,7	82,8	66,5	66,9	67,1
Bledzew	92,0	92,0	92,0	70,8	70,9	70,9
Międzyrzecz – obszar wiejski	92,4	92,5	92,7	77,3	77,7	78,0
Przytoczna	93,1	93,2	93,3	68,8	68,9	69,5
Pszczew	94,2	94,3	94,3	74,3	74,4	74,5
Skwierzyna – obszar wiejski	83,9	84,1	84,2	61,1	61,4	61,8
Cybinka – obszar wiejski	88,3	88,4	88,4	70,6	70,6	70,7
Górzyca	93,0	93,0	93,0	73,4	73,5	73,6
Ośno Lubuskie – obszar wiejski	88,3	88,3	88,3	57,4	57,4	57,4
Rzepin – obszar wiejski	93,6	93,6	93,7	71,2	71,4	71,6
Dobiegniew – obszar wiejski	82,6	82,7	82,8	55,7	55,9	56,1
Drezdenko – obszar wiejski	81,5	81,7	82,0	57,6	58,1	58,5
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	92,3	92,4	92,5	60,5	60,8	61,1
Lubniewice – obszar wiejski	93,2	93,2	93,3	59,8	60,0	60,3
Słońsk	86,0	86,1	86,2	64,9	65,2	65,4
Torzym – obszar wiejski	87,8	87,9	87,9	59,0	59,1	59,3
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	89,8	89,9	89,9	72,0	72,2	72,4
Maszewo	80,1	80,1	80,1	61,6	61,7	61,7
Kożuchów – obszar wiejski	81,9	82,1	82,3	62,7	63,1	63,6
Otyń	88,4	88,5	88,8	75,3	75,7	76,2
Świebodzin – obszar wiejski	89,4	89,5	89,6	72,9	73,1	73,3
Czerwieńsk – obszar wiejski	88,0	88,2	88,4	70,3	70,8	71,3
Kargowa – obszar wiejski	90,5	90,5	90,5	70,6	70,6	70,9

Sulechów – obszar wiejski	87,7	87,8	88,0	74,0	74,3	74,6
Trzebiechów	88,1	88,2	88,3	67,5	67,7	67,9
Zielona Góra	92,9	93,1	93,3	86,5	86,9	87,2
Iłowa – obszar wiejski	80,2	80,2	80,3	65,3	65,4	65,6
Szprotawa – obszar wiejski	88,4	88,4	88,5	72,1	72,2	72,3
Żagań	86,4	86,5	86,6	69,1	69,4	69,6
Brody	88,0	88,0	88,1	66,4	66,4	66,5
Lubsko – obszar wiejski	80,5	80,5	80,6	58,9	59,0	59,1
Przewóz	84,9	84,9	84,9	66,7	66,7	66,8
Trzebiel	78,4	78,5	78,6	59,7	59,8	60,0
Żary	87,1	87,1	87,3	72,8	73,0	73,3
Sława – obszar wiejski	90,9	91,1	91,2	74,2	74,6	75,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Pomoc społeczna

Pomoc społeczna umożliwia przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych tym, którzy nie są w stanie sprostać im samodzielnie. Wspiera w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia podstawowych potrzeb i umożliwia życie w warunkach odpowiadających ludzkiej godności.

Pomoc społeczna obejmuje:

- wsparcie osób i rodzin w przezwyciężeniu trudnej sytuacji życiowej i egzystencję pozwalającą zachować ludzką godność;

- zapewnienie dochodu na poziomie interwencji socjalnej dla osób nieposiadających dochodu lub posiadających dochody zbyt niskie, będących w wieku poprodukcyjnym oraz dotkniętych niepełnosprawnością;

- zapewnienie dochodu na poziomie interwencji socjalnej osobom i rodzinom o niskich dochodach, wymagających okresowego wsparcia;

- zapewnienie profesjonalnej pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii społecznej, w tym również przemocy w rodzinie;

- integrację ze środowiskiem osób wykluczonych społecznie;

- stworzenie sieci usług socjalnych adekwatnych do potrzeb w tym zakresie.

Przyjrzenie się odsetkowi osób korzystających z usług pomocy społecznej na obszarach wiejskich ogółem oraz na obszarach popegeerowskich jest zatem pomocne dla określenia różnic w jakości i warunkach życia mieszkańców popegeerowskich wsi.

Tendencją dotyczącą wszystkich powiatów województwa lubuskiego jest wyższy odsetek ludności korzystających z pomocy społecznej na wsi niż na obszarach regionu ogółem. Odsetek ludności w rodzinach korzystających z pomocy społecznej wynosi dla całego województwa średnio 11,1%, natomiast w przypadku terenów wiejskich kształtuje się on na poziomie 13,3%. Wartości poniżej tej średniej dla obszarów wiejskich wykazują powiaty gorzowski, krośnieński, nowosolski, świebodziński, zielonogórski oraz żarski. Alarmujące, przekraczające średnią wartość dla terenów wiejskich wskaźniki notuje się w powiatach: międzyrzeckim, słubickim, sulęcińskim, strzelecko-drezdeneckim, żagańskim oraz wschowskim. **Trzy spośród powiatów o najwyższych, przekraczających średnią wartość dla obszarów wiejskich ogółem wskaźnikach, należą do obszarów o najwyższych odsetkach ludności zamieszkałej w miejscowościach popegeerowskich w ogólnej ludności wiejskiej w obrębie danego powiatu.** Tymi powiatami są: międzyrzecki, sulęciński i słubicki. **Należy jednak podkreślić, że wśród powiatów o najwyższych odsetkach ludności w rodzinach, które korzystają ze świadczeń pomocy społecznej, znalazły się powiaty strzelecko-drezdenecki oraz wschowski, cechujące się najniższymi odsetkami mieszkańców wsi popegeerowskich w ogólnej liczbie ludności wiejskiej na terenie danego powiatu.** Wskaźniki pomocy społecznej są zatem pomocne przy ocenie dystansu dzie-

lącego obszary popegeerowskie od pozostałych obszarów wiejskich, jednak dane ukazują, iż na rozwój silnego zapotrzebowania na wsparcie z pomocy społecznej wpływają również inne, niezwiązane z funkcjonowaniem i likwidacją PGR-ów czynniki.

Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem

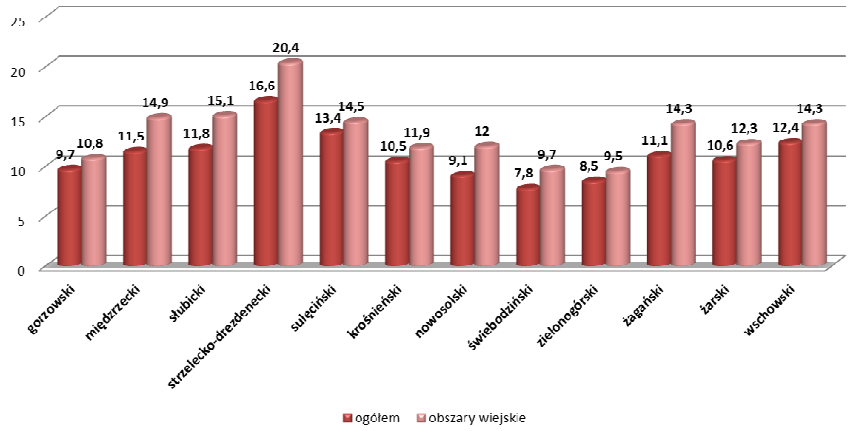

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Gminą popegeerowską o największym odsetku osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem jest Bledzew. Odbiorcy świadczeń stanowią 21,9%. Jest to jedyna w regionie problemowa miejscowość popegeerowska, czyli taka, w której odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej przekracza 20%. Jedynie 0,3% dzieli obecnie gminę Przytoczna od osiągnięcia odsetka ludności korzystających z pomocy społecznej, wymaganego do uznania jej za problemowy obszar popegeerowski. Gminą o trzecim pod względem wysokości odsetkiem ludności korzystającej z pomocy społecznej jest Trzebiel, choć obecnie nie występuje

tu zagrożenie w postaci przekształcenia się w problemowy obszar popegeerowski. Dwie spośród gmin o najwyższych odsetkach – Bledzew i Przytoczna – zlokalizowane są na terenie jednego z najsilniej obciążonych powiatów – międzyrzeckiego. Natomiast Trzebiel znajduje się na terenie powiatu żarskiego o umiarkowanym obciążeniu pod względem odsetka ludności ze środowisk popegeerowskich.

Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem

Jednostka terytorialna	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem
	2012
	%
Deszczno	7,7
Kłodawa	10,9
Santok	7,8
Witnica – obszar wiejski	bd
Bledzew	21,9
Międzyrzecz – obszar wiejski	bd
Przytoczna	19,7
Pszczew	13,5
Skwierzyna – obszar wiejski	bd
Cybinka – obszar wiejski	bd
Górzyca	11,5
Ośno Lubuskie – obszar wiejski	bd
Rzepin – obszar wiejski	bd
Dobiegniew – obszar wiejski	bd
Drezdenko – obszar wiejski	bd
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	bd
Lubniewice – obszar wiejski	bd
Słońsk	13,1
Torzym – obszar wiejski	bd
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	bd
Maszewo	10,1
Kożuchów – obszar wiejski	bd
Otyń	11,4
Świebodzin – obszar wiejski	bd
Czerwieńsk – obszar wiejski	bd

Kargowa – obszar wiejski	bd
Sulechów – obszar wiejski	bd
Trzebiechów	13,3
Zielona Góra	6,6
Iłowa – obszar wiejski	bd
Szprotawa – obszar wiejski	bd
Żagań	11,5
Brody	11,6
Lubsko – obszar wiejski	bd
Przewóz	13,2
Trzebiel	14,7
Żary	8,8
Sława – obszar wiejski	bd

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w gminach wiejskich popegeerowskich stanowią 46,8% wszystkich rodzin pobierających wskazane świadczenie w gminach wiejskich województwa lubuskiego. Łączna liczba wspieranych rodzin z gmin wiejskich wynosi 9 914, natomiast w gminach wiejskich popegeerowskich 4 643. Najwięcej wspieranych rodzin odnotowano w gminie Deszczno, Zielona Góra oraz Żary. Bardziej miarodajnym wskaźnikiem jest jednak udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku. Uwzględnia on bowiem proporcje między wspieraną ludnością a liczbą ludności ogółem. **Odsetek dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny wynosi w gminach wiejskich ogółem 38,9%. Wielkość tego odsetka jest wyższa w przypadku wiejskich gmin popegeerowskich, gdyż jej przeciętna wartość dla gminy wynosi 41%.** Najwyższe odsetki wspieranych dzieci w ich ogólnej liczbie odnotowuje się w gminach Bledzew, Maszewo i Otyń.

Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci i udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku

Jednostka terytorialna	Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci			Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	rodzina	rodzina	rodzina	%	%	%
LUBUSKIE – GMINY WIEJSKIE	12298	11138	9914	46,9	43,1	38,9
Deszczno	472	460	415	42,6	39,2	35,5
Kłodawa	301	275	250	31,2	27,7	25,9
Santok	374	352	313	39,8	37,0	33,0
Bledzew	309	286	264	57,7	54,6	50,6
Przytoczna	294	277	230	49,1	46,4	43,4
Pszczew	228	209	192	48,8	45,3	41,5
Górzyca	234	189	143	44,8	39,1	31,5
Słońsk	326	289	252	50,9	47,9	43,1
Maszewo	205	169	152	58,3	49,1	45,9
Otyń	432	400	364	51,2	49,2	44,4
Trzebiechów	188	165	148	51,5	44,7	41,6
Zielona Góra	684	627	556	29,1	26,6	24,0
Żagań	396	342	287	46,0	41,1	34,9
Brody	258	229	195	52,1	47,8	40,9
Przewóz	236	198	164	56,5	49,7	41,1
Trzebiel	427	367	292	58,7	52,4	43,5
Żary	574	498	426	41,5	36,1	33,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Wskaźnik migracji i emigracji

Saldo migracji to różnica między imigracją a emigracją na danym obszarze w ciągu danego roku. Saldo migracji jest dodatnie, kiedy imigrantów jest więcej niż emigrantów i ujemne, gdy więcej jest emigrantów niż imigrantów. Na obszarach wiejskich województwa lubuskiego obserwuje się dodatnie saldo migracji, wynoszące w latach 2010, 2011 i 2012 odpowiednio 1 066, 658 i 929. Najwyższe dodatnie saldo migracji odnotowano w gminie popegeerowskiej Zielona Góra, natomiast najwyższe ujemne saldo migracji zaobserwowano na obszarach wiejskich gminy Lubsko. **Saldo migracji dla gmin popegeerowskich ogółem jest dodatnie i w roku 2012 wyniosło 825.**

Saldo migracji wewnętrznych i zewnętrznych na pobyt stały

Jednostka terytorialna	Saldo migracji na pobyt stały (wewnętrznych i zagranicznych)		
	ogółem		
	2010	2011	2012
	osoba	osoba	osoba
LUBUSKIE – WIEŚ	1066	658	929
Deszczno	201	219	175
Kłodawa	218	173	188
Santok	32	87	67
Witnica – obszar wiejski	25	-33	-20
Bledzew	-16	-5	-17
Międzyrzecz – obszar wiejski	43	60	51
Przytoczna	-12	-12	1
Pszczew	-3	-9	-7
Skwierzyna – obszar wiejski	-25	-32	31
Cybinka – obszar wiejski	-25	-8	-22
Górzyca	4	-17	6
Ośno Lubuskie – obszar wiejski	5	-25	-11
Rzepin – obszar wiejski	-15	4	-32
Dobiegniew – obszar wiejski	-12	-43	-34
Drezdenko – obszar wiejski	26	-4	50
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	-12	6	-13
Lubniewice – obszar wiejski	4	-12	-4

Słońsk	4	-24	-25
Torzym – obszar wiejski	-8	-7	-12
Krosno Odrzańskie – obszar wiejski	38	-14	-26
Maszewo	-12	-14	-25
Kożuchów – obszar wiejski	38	18	-16
Otyń	37	35	40
Świebodzin – obszar wiejski	19	8	-4
Czerwieńsk – obszar wiejski	28	13	54
Kargowa – obszar wiejski	9	1	-27
Sulechów – obszar wiejski	80	51	23
Trzebiechów	-18	15	31
Zielona Góra	300	266	331
Iłowa – obszar wiejski	-17	-28	-3
Szprotawa – obszar wiejski	69	-1	26
Żagań	8	45	4
Brody	-14	5	2
Lubsko – obszar wiejski	-14	1	-48
Przewóz	1	-7	4
Trzebiel	-23	-33	-8
Żary	69	67	57
Sława – obszar wiejski	38	63	38

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

WYNIKI BADAŃ Z PRZEDSTAWICIELAMI INSTYTUCJI I ORGANIZACJI DZIAŁAJĄCYCH W OBSZARZE POLITYKI I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Przedstawicieli instytucji pomocy społecznej z obciążonych i nieobciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji PGR-ów gmin poproszono o ocenę aspektów życia ludności na obszarach wiejskich gminy, posługując się skalą od 1 do 10, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie źle", 10 „zdecydowanie dobrze", a 5 „przeciętnie, ani źle, ani dobrze".

- Wśród aspektów życia poddanych ocenie znalazły się:
- warunki mieszkaniowe ludności;
- sytuacja finansowa rodzin;
- sytuacja ludności na rynku pracy;
- poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania;
- dostęp do Internetu;
- dostęp do opieki zdrowotnej;
- dostęp do komunikacji publicznej;

- dostęp do kultury i wypoczynku;
- dostęp do edukacji i kształcenia;
- dostęp do infrastruktury sportowej;
- stan infrastruktury drogowej;
- aktywność zawodowa mieszkańców;
- aktywność edukacyjna mieszkańców;
- aktywność społeczna mieszkańców;
- potencjał rozwojowy gminy.

Przedstawicieli instytucji i organizacji w gminach obciążonych skutkami funkcjonowania i likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych poproszono dodatkowo o wyrażenie opinii na temat:

- dostrzegania obciążenia gminy skutkami wynikającymi z tego, iż znajdują się w jej obrębie obszary popegeerowskie;
- podejmowanych działań aktywizujących i wspierających ludność zamieszkującą obszary popegeerowskie w gminie;
- prognozy zmian i tendencji na obszarach popegeerowskich;
- zjawiska dziedziczenia problemów społecznych na terenach popegeerowskich przez kolejne pokolenia.

Pracownicy pomocy społecznej ocenili wyżej jakość życia na obszarach popegeerowskich jedynie w 3 obszarach, takich jak warunki mieszkaniowe ludności, sytuacja finansowa rodzin i aktywność społeczna mieszkańców. Największą dysproporcję w jakości życia odnotowano

pod względem dostępu do opieki zdrowotnej. Stosunkowo nisko oceniono jakość życia w obszarze sytuacji materialnej rodzin, sytuacji na rynku pracy, dostępu do komunikacji, kultury, odpoczynku i infrastruktury drogowej, zarówno na obszarach wiejskich ogółem, jak i obszarach popegeerowskich.

Warunki mieszkaniowe ludności

- na obszarach wiejskich – 5,24
- na obszarach popegeerowskich – 5,4
- luka: + 0,16

Sytuacja finansowa rodzin

- na obszarach wiejskich – 4,39
- na obszarach popegeerowskich – 4,42
- luka: + 0,03

Sytuacja ludności na rynku pracy

- na obszarach wiejskich – 4,06
- na obszarach popegeerowskich – 3,98
- luka: – 0,08

Poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania

- na obszarach wiejskich – 6,94
- na obszarach popegeerowskich – 6,62
- luka: – 0,32

Dostęp do Internetu

- na obszarach wiejskich – 6,73
- na obszarach popegeerowskich – 6,62
- luka: – 0,11

Dostęp do opieki zdrowotnej

- na obszarach wiejskich – 7,12
- na obszarach popegeerowskich – 6,50
- luka: – 0,62

Dostęp do komunikacji publicznej

- na obszarach wiejskich – 5,30
- na obszarach popegeerowskich – 4,08
- luka: – 1,22

Dostęp do kultury i odpoczynku

- na obszarach wiejskich – 4,76
- na obszarach popegeerowskich – 4,69
- luka: – 0,07

Dostęp do edukacji i kształcenia

- na obszarach wiejskich – 6,70
- na obszarach popegeerowskich – 6,42
- luka: – 0,28

Dostęp do infrastruktury sportowej

- na obszarach wiejskich – 5,91
- na obszarach popegeerowskich – 6,0
- luka: + 0,09

Stan infrastruktury drogowej

- na obszarach wiejskich – 4,97
- na obszarach popegeerowskich – 4,96
- luka: – 0,01

Aktywność zawodowa mieszkańców

- na obszarach wiejskich – 5,45
- na obszarach popegeerowskich – 4,60
- luka: – 0,85

Aktywność edukacyjna mieszkańców

- na obszarach wiejskich – 5,55
- na obszarach popegeerowskich – 5,15
- luka: – 0,4

Aktywność społeczna mieszkańców

- na obszarach wiejskich – 5,12
- na obszarach popegeerowskich – 5,23
- luka: + 0,11

Potencjał rozwojowy gminy

- na obszarach wiejskich – 6,09
- na obszarach popegeerowskich – 5,92
- luka: – 0,17

Pracownicy instytucji zaangażowanych w świadczenie usług z zakresu pomocy i integracji społecznej dostrzegają skutki obciążenia gminy problemami społecznymi wynikającymi z tego, iż znajdują się na jej terenie obszary popegeerowskie. Taką opinię zadeklarowało 63,5% badanych, natomiast przeciwną zdecydowanie mniej – 17,3%. Co piąty pracownik instytucji bądź organizacji miał problem z jednoznacznym zajęciem stanowiska w tej kwestii.

Czy dostrzega Pan/Pani skutki obciążenia gminy problemami społecznymi wynikającymi z tego, iż jest to obszar popegeerowski?

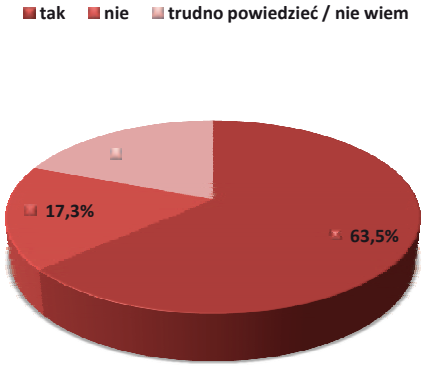

Pomimo dostrzegania problemów społecznych wynikających z obecności na wiejskich obszarach gminy środowisk popegeerowskich, **niemal połowa instytucji i stowarzyszeń działających w obciążonych gminach nie prowadzi działań aktywizacyjnych i wspierających, przygotowanych konkretnie dla popegeerowskiej ludności**. Takiej formy pomocy nie udziela 48,1% ośrodków pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych. Ofertą dostosowaną do potrzeb tej specyficznej grupy ludności wiejskiej dysponuje natomiast 38,5% uczestniczących w badaniu instytucji. 13,5% podmiotów nie potrafiło jasno odpowiedzieć na to pytanie.

Czy Państwa ośrodek realizuje działania aktywizacyjne i wspierające, podejmowane konkretnie z myślą o osobach pochodzących ze środowisk popegeerowskich?

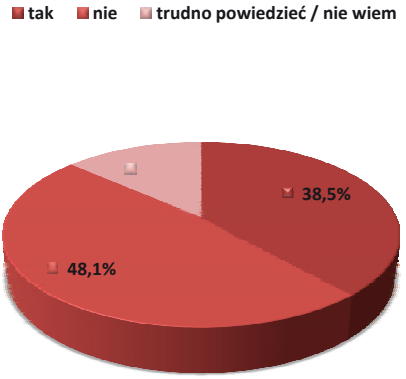

Większość badanych miała trudności z określeniem spodziewanych kierunków zmian warunków życia ludności na obszarach popegeerowskich w ciągu najbliższych kilku lat i stanowili oni 55,8% respondentów. 28,8% uznało, iż ulegną one poprawie, natomiast w opinii 11,5% pozostaną bez zmian. Tylko 3,8% pracowników pomocy społecznej jest przekonanych o pogorszeniu się warunków i jakości życia w środowiskach pegeerowskich w perspektywie najbliższych kilku lat.

Jak określiłby/ałaby Pan/Pani spodziewany kierunek zmian warunków życia ludności na obszarach popegeerowskich gminy w ciągu najbliższych kilku lat?

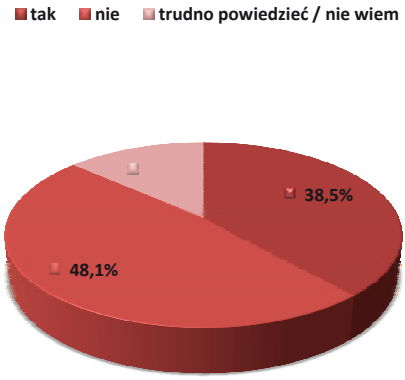

Pracownicy pomocy społecznej pozostają zgodni w kwestii dziedziczenia problemów społecznych na obszarach popegeerowskich przez kolejne pokolenia – takie stanowisko zaprezentowało w badaniu aż 86,5% respondentów. Zjawiska przenoszenia problemów wynikających z obciążenia skutkami likwidacji PGR-ów na następnych członków społeczności nie dostrzega jedynie co dziesiąty pracownik pomocy społecznej. Trudności z zajęciem konkretnego stanowiska w tej sprawie napotkało 3,8% badanych.

Czy dostrzega Pan/Pani zjawisko dziedziczenia problemów społecznych na obszarach popegeerowskich przez kolejne pokolenia?

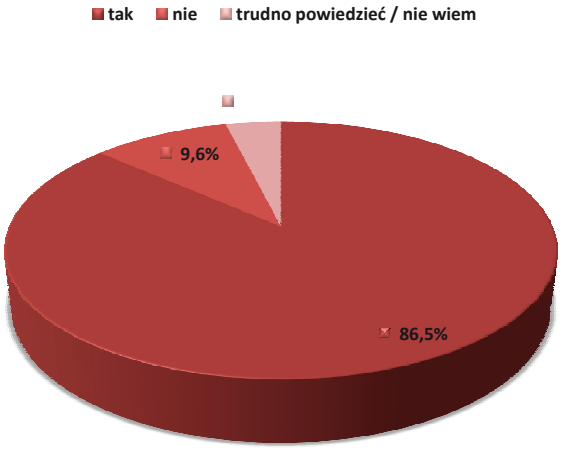

MAPY LOKALIZACJI PROBLEMÓW I POTENCJAŁU OBSZARÓW POPEGEEROWSKICH

Spis załączonych map:

1) Odsetek mieszkańców problemowych miejscowości popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej gminy

2) Odsetek mieszkańców obszarów popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej powiatu

3) Odsetek mieszkańców miejscowości popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej powiatu

4) Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarach popegeerowskich

5) Liczba gospodarstw agroturystycznych na obszarach popegeerowskich

6) Uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów na obszarach popegeerowskich

7) Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności wiejskiej na obszarach popegeerowskich

8) Odsetek mieszkańców problemowych miejscowości popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej gminy

Odsetek mieszkańców problemowych miejscowości popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej gminy

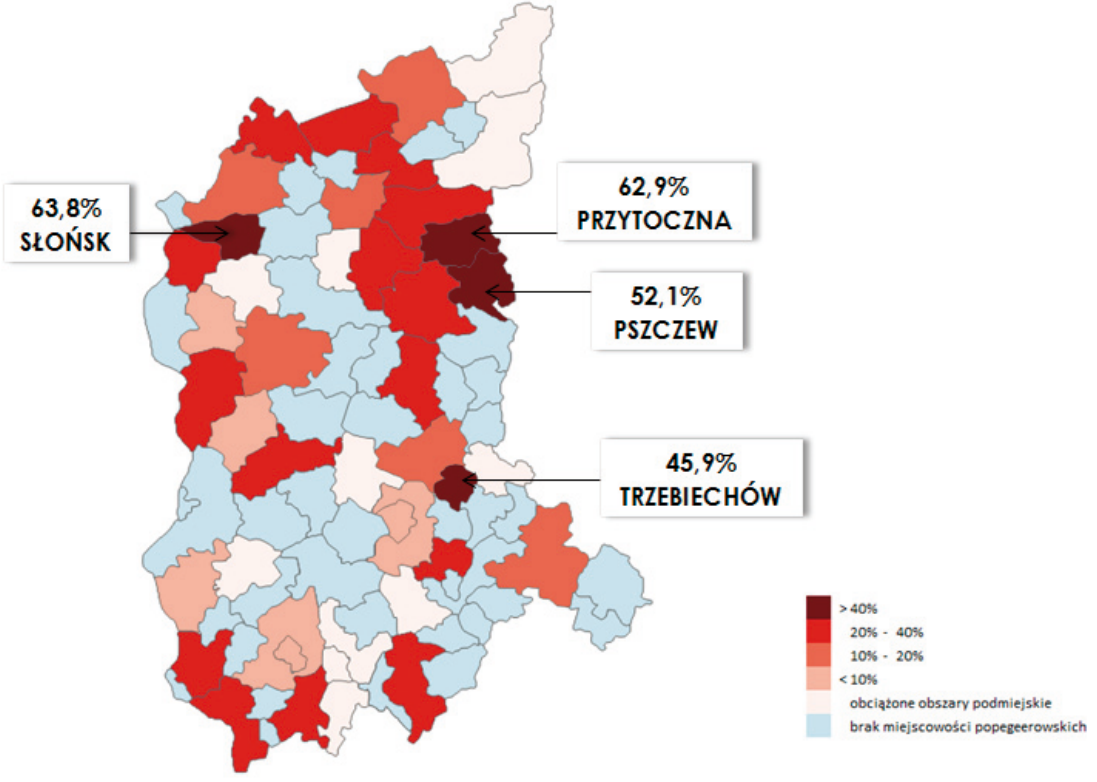

Odsetek mieszkańców obszarów popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej powiatu

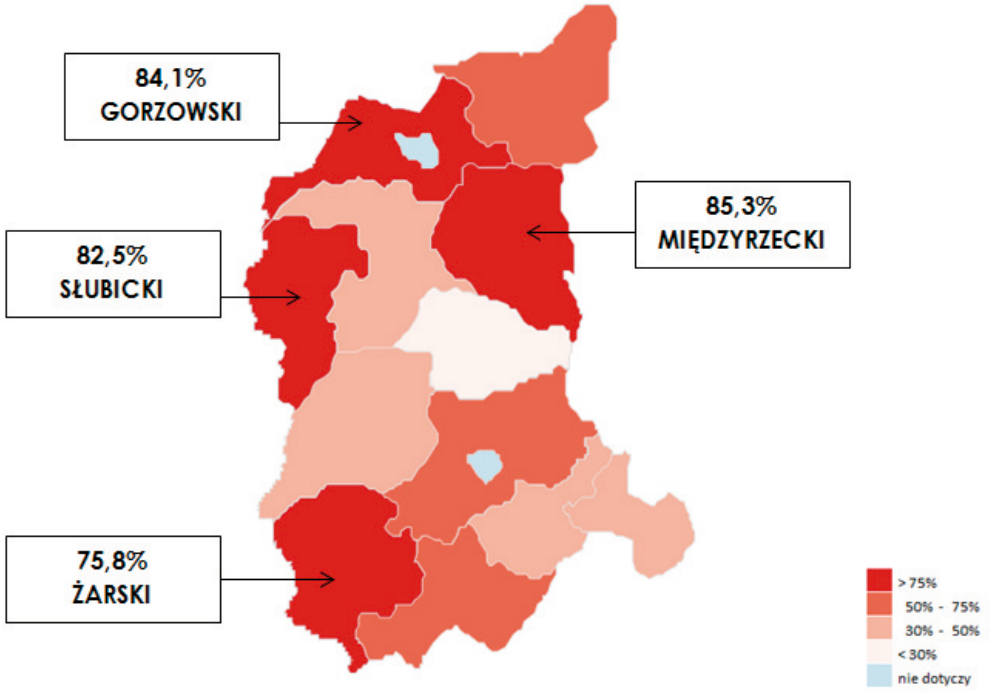

Odsetek mieszkańców miejscowości popegeerowskich w liczbie ludności wiejskiej powiatu

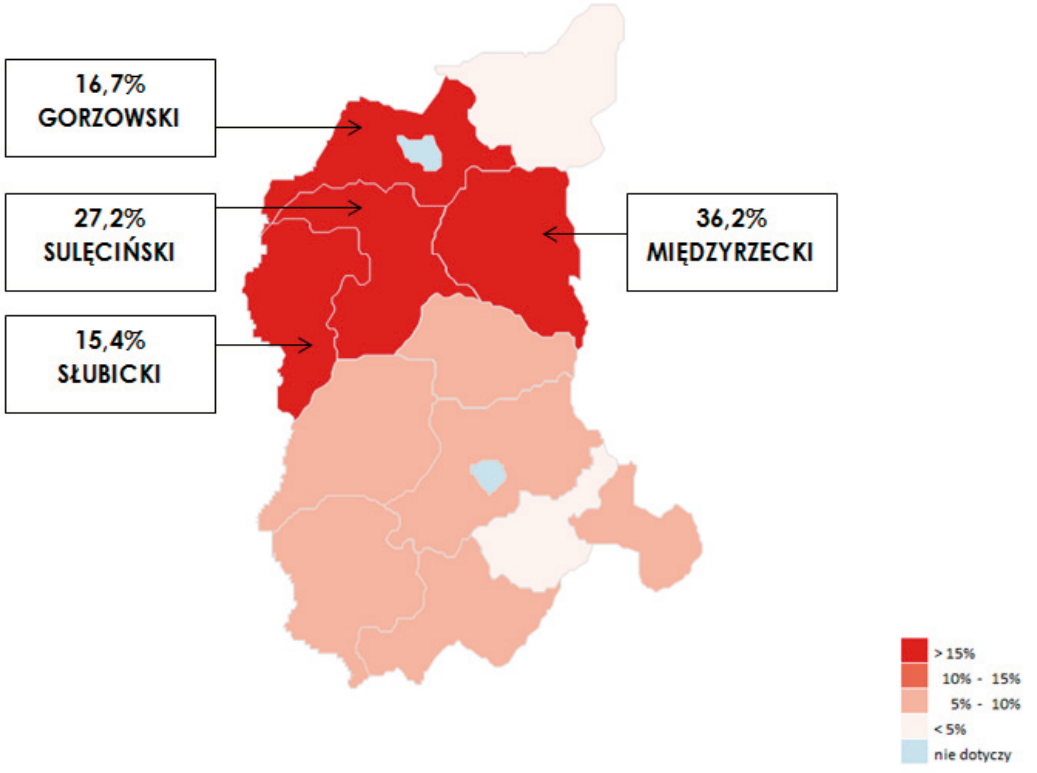

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarach popegeerowskich

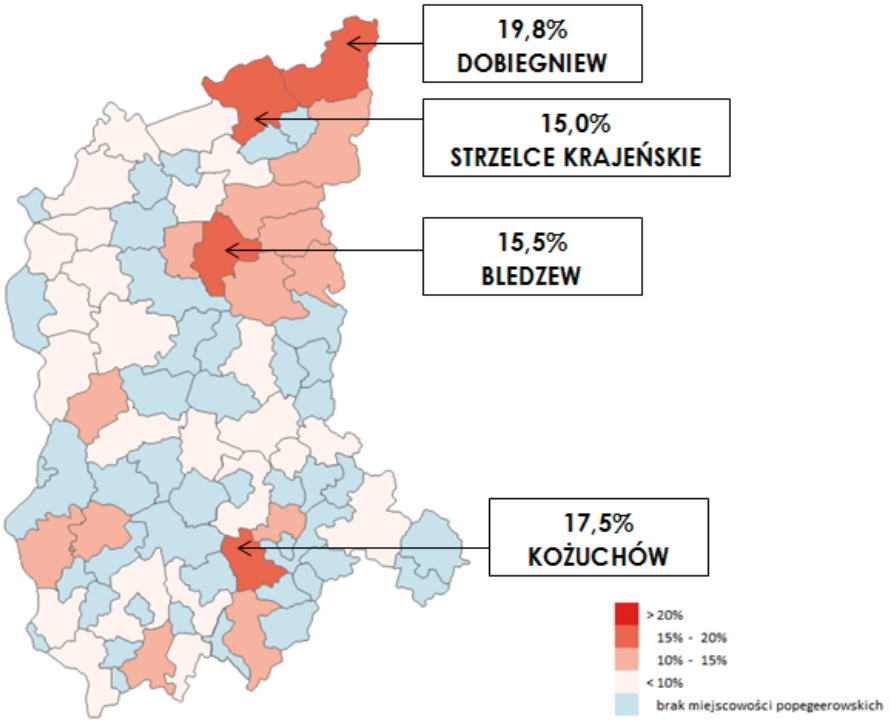

Liczba gospodarstw agroturystycznych na obszarach popegeerowskich

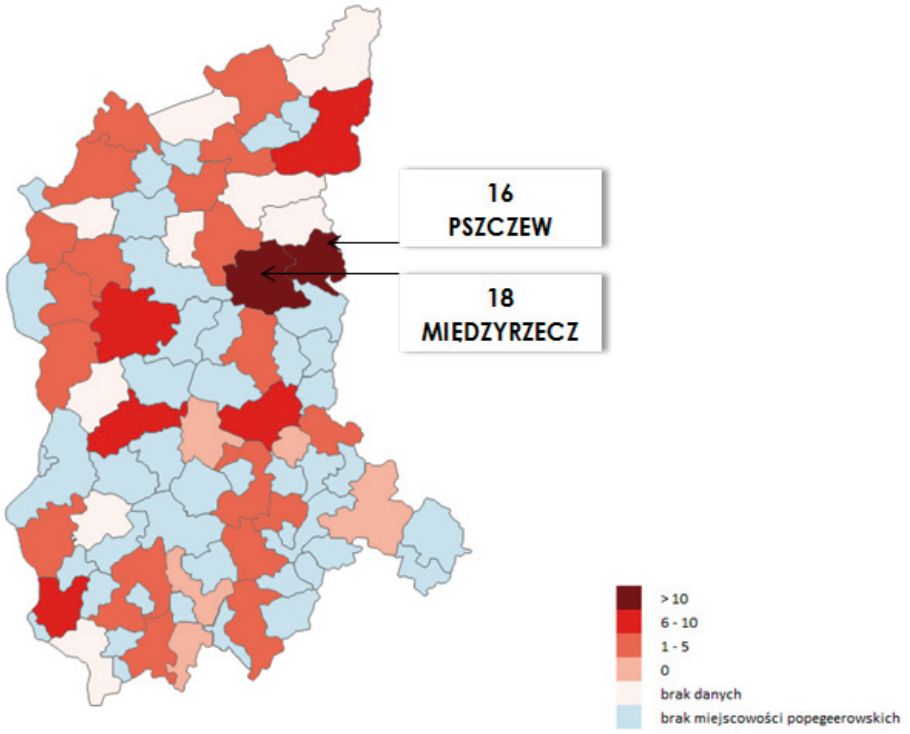

Uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów na obszarach popegeerowskich

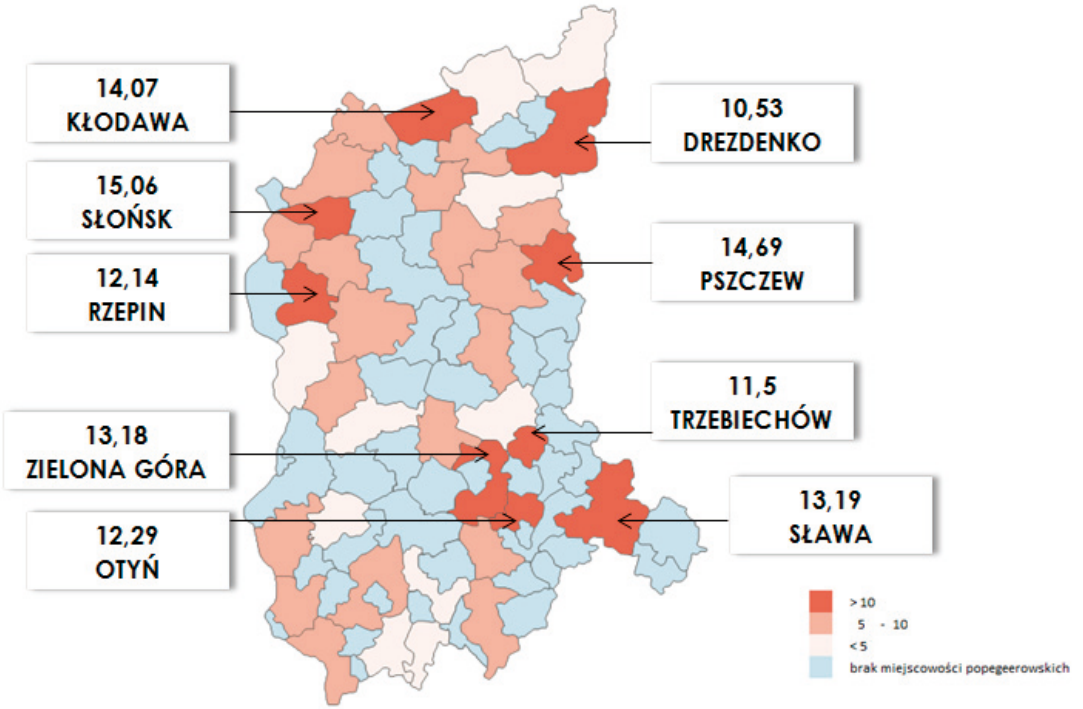

Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności wiejskiej na obszarach popegeerowskich

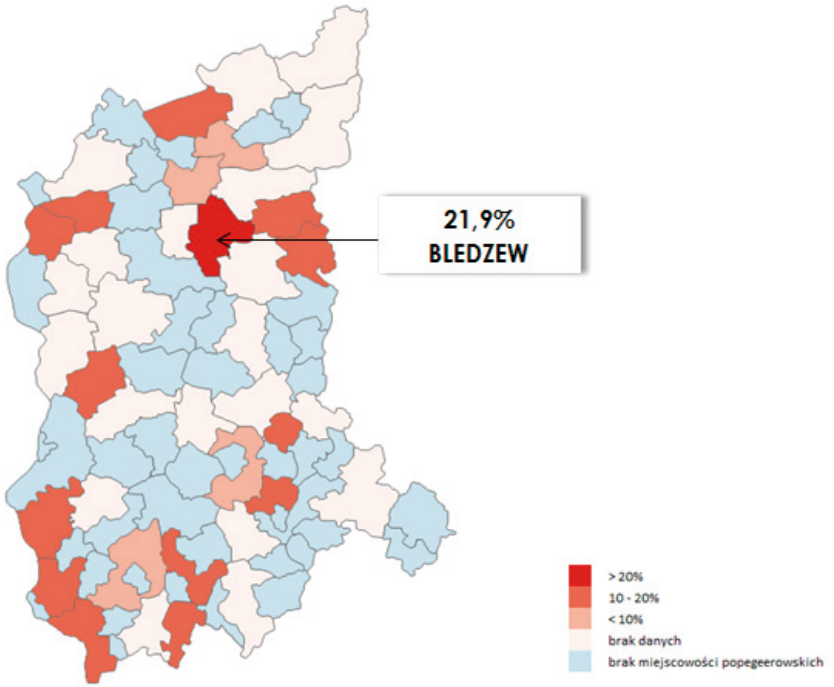

WZÓR KWESTIONARIUSZA WYWIADU TELEFONICZNEGO WSPOMAGANEGO KOMPUTEROWO (CATI) Z PRACOWNIKAMI POMOCY SPOŁECZNEJ

Dzień dobry,

Nazywam się … i reprezentuję firmę Openfield sp. z o.o., która realizuje badanie dla Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Zielonej Górze pn. „Diagnoza wybranych aspektów warunków życia środowisk popegeerowskich w województwie lubuskim". Celem badania jest określenie, z jakimi problemami mierzą się mieszkańcy obszarów wiejskich regionu oraz oszacowanie skali tych problemów. Z uwagi na Pana/Pani doświadczenie zawodowe w obszarze pomocy społecznej, zwracam się z prośbą o wzięcie udziału w krótkiej ankiecie. Badanie zajmie nie więcej niż 5–10 minut i jest anonimowe, co oznacza, że Pana/Pani odpowiedzi zostaną ujęte tylko w zbiorczych statystykach. Pana/Pani opinia jest dla mnie bardzo cenna i pomoże lepiej dobierać rodzaj i wielkość wsparcia do potrzeb mieszkańców obszarów wiejskich.

Chciałbym poinformować, że nasza rozmowa będzie nagrywana, abyśmy nie pominęli żadnego ważnego szczegółu na etapie analizy danych, a także posłuży kontroli mojej pracy ankieterskiej.

Badanie jest współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Proszę ocenić następujące aspekty życia ludności na obszarach wiejskich gminy, posługując się skalą od 1 do 10, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie źle", 10 „zdecydowanie dobrze", a 5 „przeciętnie, ani źle, ani dobrze".

Aspekt życia ludności na obszarach wiejskich gminy	Ocena poszczególnych aspektów życia									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Warunki mieszkaniowe ludności										
Sytuacja finansowa rodzin										
Sytuacja ludności na rynku pracy										
Poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania										
Dostęp do Internetu										
Dostęp do opieki zdrowotnej										
Dostęp do komunikacji publicznej										
Dostęp do kultury i wypoczynku										
Dostęp do edukacji i kształcenia										
Dostęp do infrastruktury sportowej										
Stan infrastruktury drogowej										
Aktywność zawodowa mieszkańców										
Aktywność edukacyjna mieszkańców										
Aktywność społeczna mieszkańców										
Potencjał rozwojowy gminy										

Czy dostrzega Pan/Pani skutki obciążenia gminy problemami społecznymi wynikającymi z tego, iż jest to obszar popegeerowski?

☐ Tak

☐ Nie

☐ Trudno powiedzieć / nie wiem

Czy Państwa ośrodek realizuje działania aktywizacyjne i wspierające, podejmowane konkretnie z myślą o osobach pochodzących ze środowisk popegeerowskich?

☐ Tak

☐ Nie

☐ Trudno powiedzieć / nie wiem

Jak określiłby/aby Pan/i spodziewany kierunek zmian warunków życia ludności na obszarach popegeerowskich gminy w ciągu najbliższych kilku lat?

☐ Poprawią się

☐ Pozostaną bez zmian

☐ Pogorszą się

☐ Trudno powiedzieć / nie wiem

Czy dostrzega Pan/i zjawisko dziedziczenia problemów społecznych na obszarach popegeerowskich przez kolejne pokolenia?

☐ Tak

☐ Nie

☐ Trudno powiedzieć / nie wiem

Dziękuję za udział w badaniu!

NOTATKI

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

www.rops.lubuskie.pl
sekretariat@rops.lubuskie.pl

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze
65-042 Zielona Góra, al. Niepodległości 36
tel. 68 323 18 80
www.rops.lubuskie.pl
sekretariat@rops.lubuskie.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY